

27.

„FONTOS PONT a Hegyhát ifjúsági életében!”

PROJEKTKÖTET

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM BTK NTI ROMOLÓGLA ÉS

NEVELÉSSZOCIOLÓGLA TANSZÉK

- SÁSD VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

PÉCS, 2012.

27.

**„FONTOS PONT A HEGYHÁT
IFJÚSÁGI ÉLETÉBEN!”**

Pécsi Tudományegyetem BTK NTI Romológia
és Nevelésszociológia Tanszék
- Sásd Város Önkormányzata

PÉCS, 2012.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszachenyiterk.gov.hu
06 48 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Pécsi Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományi
Intézet Romológia és Nevelésszociológia
Tanszék • 7624 Pécs, Ifjúság útja 6. • Felelős
kiadó: Orsós Anna tanszékvezető •
Sorozatszerkesztő: Cserti Csapó Tibor •
Szerkesztette: Beck Zoltán, Cserti Csapó Tibor
• Lektorálta: Harmathné Kisvári Zsuzsanna •
Borítóterv: Forandig Kft. • Készült a Forandig
Kft. nyomdájában. 7626 Pécs, Király u. 66. •
Nyomdavezető: Somogyvári Andrea • ISBN
978-963-642-452-7 • ISSN 1586-6262 •
megjelent: 500 példányban •

Tartalom

Egy kistérség „fontos pontjai” – szerkesztői előszó . . .	7
Fontos Pont – PROGRAMTÁBLA –	
nagyprogramok	16
Interjúk	17
Mihályi Péter, Sásd Város Önkormányzatának alkalmazottja, a sásdi Ifjúsági Infópont vezetője és Harmathné Kisvári Zsuzsanna, pályázatfelelős, a Sásdi Többcélű Kistérségi Társulás közoktatási és ifjúsági referense	17
Székely Szilárd, Sásd város polgármestere	24
Kovács Renáta és Rumbus Tamás (Hegyháti Szociális Alapellátási Központ; Faodú Egyesület, Sásd)	31
Baranya Ifjúságáért Nonprofit Kft.	36
Rosner Zsolt, plébános, Sásdi Római Katolikus Plébánia	41
Foglalkoztatási Hivatal - MOBILITÁS	
Országos Ifjúsági Szolgálat	44
Zöld - Híd Alapítvány	52
Rendhagyó Énekórák, Beck Zoltán	56
A Leo Amici Alapítvány programja	58
Az Esélyek Háza programjai	65
Tananyagok	75
Orsós Anna: A beás írás, helyesírás története	75
Lakatos Szilvia, Kokas Dóra, Kolompár Alexandra, Tóth Eszter, Tóth Kitti Katalin: Az oláh és beás cigány közösségek szokásai, hagyományai	88

Györffy Miklós-Kalocsainé Sánta Hajnalka: Oktatás, különös tekintettel a továbbtanulásra . . .	110
Varga Aranka: Az esélyegyenlőség és az inklúzió értelmezési keretei	126
Cserti Csapó Tibor: Az előítéletek néhány szociológiai aspektusa	146
Fényképek	180

Egy kistérség „fontos pontjai” – szerkesztői előszó

Egy projektkötetet tart kezében az olvasó. A Sásdi Kistérségi Iroda munkatársai által készített, Sásd Város Önkormányzata révén pedig megvalósított, a TÁMOP 5.1.1-es konstrukcióban „Fontos pont a Hegyhát ifjúsági életében” címmel beadott pályázati projektnek a záró anyagát adjuk közre e könyvben.

„Fontos pont” – találó a projekt címe. Kicsit külső szemlélőként látva a történéseket (mint szerkesztő olvasva az írásokat), de kicsit belülről is módomban állt tapasztalni (hiszen foglalkozásokat tartva többször találkoztam a résztvevő fiatalokkal, a szervezőkkel, az eredményekkel), úgy összegezhetnénk: Tényleg fontos pontok keletkeztek a programban részt vevők munkája nyomán.

Fontos pont volt ez a programsorozat a résztvevő fiataloknak, akik közösségi élményeket, tapasztalatokat, tudást szereztek. Fontos pont volt a rendezvényekbe szervezőként, lebonyolítóként, néha oktatóként belekóstoló egyetemi hallgatóinknak az életében, akik az iskolapadból új terepekre, új szerepekbe kerülve is kipróbálhatták képességeiket. Fontos pont egy ilyen projekt egy egyetemi tanszék munkájában is, szintén új terep, nem az akadémikus kutatások, publikációk, formális egyetemi kurzusok terepe. Fontos pont valószínűleg a szervező, közreműködő szervezetek helyi munkatársainak életében is, akiknek bizonyára emlékezetes időszak egy ilyen élménygazdag és segítő projektet létrehozni, levelezni. Csupa-csupa virtuális pont az egyéni sorsokban.

De a virtuális pontokon túl materiális, tényleges „Fontos pontok” is létrejöttek – és ez maradandó eredmény. Ifiklub, médiaklub, konferenciák, könyvbemutatók, ta-

nulmánykötet őrzik meg és reményeink szerint viszik tovább, tartják fenn a most beindult kezdeményezéseket. De nem kevésbé fontos ez a pont egy kis térség életében sem, hiszen olyan kezdeményezések indultak el, amelyek a helyi társadalom meghatározó csoportjainak – útkereső kamaszok, pályaválasztó fiatalok, hátrányos helyzetű emberek, kirekesztett cigány emberek – hoztak létre kapaszkodókat, közösségi tereket, kapcsolat-szervező és erősítő élményeket, közösségi hálót, amelyek a társadalmi integráció, a helyi társadalom szerveződése szempontjából kardinális pontok.

Ezeket a virtuális és ténylegesen létrejött pontokat igyekszik bemutatni ez a projektzáró tanulmánykötet, melynek olvasásakor, lapozgatásakor sok élményt kívánunk az eseményeket belülről ismerőknek és hasznos tapasztalást azoknak, akik kimaradtak a történésekből!

„Fontos pont a Hegyhát ifjúsági életében”

TÁMOP -5.1.1-09/1-2009-0006

A 2010. márciusban indított kétéves program közel 57 millió forint támogatásban részesült az LHH konstrukción belül. Az ifjúsági pályázat kistérségi szinten valósult meg.

A Sásdi kistérség központjában, a 3500 lélekszámú Sásdon, eddig nem létezett olyan, csak az ifjúság igényeit kielégítő közösségi tér, ahol a fiatalok kizárólag nekik szóló szervezett programokon és kötetlen, de felügyelet mellett szabadidejüket hasznosan eltölthették. A sásdiak által Keszler kocsmaként ismert épületrészben létrehozandó ifjúsági információs pont és multifunkciós közösségi tér a fiatalokat életkoruknak megfelelő információhoz, szabad internethasználathoz és szervezett programokhoz juttatja felügyelet mellett. Ezek a terek nem csak a sásdi, de a kistérségből érkező fiatalokat is várják.

A projekt célja a kistérség ifjúságából bevont fiatalok tanulási képességeinek fejlesztése, iskolai előmenetelének elősegítése, szociális kapcsolataik bővítése és erősítése, közösségi részvételük erősítése, devianciáik csökkentése és azok kialakulásának megelőzése a projekt célja. Célcsoportunk az a 6-29 éves korosztály, akik szociális/társadalmi akadályokkal és iskolai nehézségekkel küzdenek.

A projekt során a rendkívül széles körből válogatott együttműködők segítségével szerteágazó tematikában és célokkal jöttek létre a projekt részelemei.

A program elején – 2010. áprilisában egy háromnapos közösségfejlesztő tréning indította a közösségteremtést, kapcsolatépítést. Majd pszicho-dráma csoport és média-klub indult.

Rendhagyó énekórákon vehettek részt a fiatalok napjaink alternatív rockzenekarainak – The Trousers, Heaven Street Seven, 30 Y, Quimby, Kispál és a Borz – közreműködésével, a csapatok frontembereinek vezetésével.

A káros szenvedélyekről, a függőség természetéről a Leo Amici 2002 Alapítvány rehabilitációs intézetének munkatársai és kezelésben lévő kliensei tartottak foglalkozássorozatot.

A nem közoktatási intézmények által végzett felzárkóztató és tehetséggondozó programok a sásdi Római Katolikus Plébánia közösségi termében valósultak meg.

Természet-és környezetvédelmi szemléletformálást erősítő programsorozatot szervezett a fiataloknak a Zöld-Híd Alapítvány.

A Pécsi Esélyek Háza toleranciaklubot hívott életre, ahol világnapok kapcsán megvalósuló foglalkozásokon segítették elő a kisebbségek megismerését és elfogadását.

Külön szemináriumot szervezett az együttműködés keretében a PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszéke, ahol az egyetem oktatói hallgatókat bevonva adtak át romológiai ismereteket a cigány nyelvekről, a társadalmi problémákról, oktatási kérdésekről, inklúzióról. Természetesen nem a magas tudomány műveléséről volt itt szó, hanem igyekeztek ezeket a témákat a fiatalok nyelvén, az ő élethelyzetük aspektusából köze-

lítve, velük együtt gondolkodva feldolgozni, játékos formában közvetíteni a célcsoport felé.

A Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat 60 órás, a Helyi ifjúsági munka elnevezésű akkreditált képzését végezték el a szakmai megvalósítók, illetve a fiatalokkal foglalkozó szakemberek.

A projekt során 10 olyan egész napos program került megszervezésre, amelyeken a kistérség mintegy 50 ifja vett részt. Ilyen volt például a sásdi plébániakertben megvalósuló kistérségi gyermeknap, a mágocsi művelődési házban szervezett multikulti fesztivál, a Felsőkövesden megtartott Szent István napi program, illetve az Oroszlóra tervezett kistérségi sportnap. Emellett két alkalommal nyaranta egyhetes táboron vehetett részt a középiskolás korosztály, ezek közül az egyik tábor 2010. júliusában Alsómocsoládon, a másik a Balatonon volt 2011-ben. A tanodás gyerekeknek két alkalommal nyaranta félnapos egy-egy hétig tartó nyári napközit szerveztünk pályázat keretén belül.

A program során a sásdi ifjúsági információs pontban teljes állású munkatárs dolgozott, míg a négy másik mikrotérségben ifjúságsegítők készítették fel a fiatalokat a programokra.

A program jelentőségét mutatja, hogy ilyen méretű kistérségi ifjúsági projekt még nem valósult meg a Sásdi kistérségben.

Projektmenedzser: Bódog Tamás – Sásd Város Önkormányzata

Szakmai vezető: Harmathné Kisvári Zsuzsanna, Sásdi Többcélú Kistérségi Társulás Kistérségi Iroda (Tel: 72/476-280, E-mail: kisvari.zsuzsi@stkt.hu)

Kötetünk három alapvető szerkezeti egységre tagolódik. Az első részben a projektet létrehozó, működtető szervezetek munkatársaival, a közreműködőkkel készítették interjúkat a PTE BTK Neveléstudományi Intézetében tanuló, romológia, romológiatanár szakos hallgatók, akik végig kivették részüket az egyes programok megvalósításából. Ezeket a Bontovics Balázs, Csigi Gergő, Gyurgyovics Beáta, Kovács Krisztián és Kramarics Izabella által lejegyzett beszélgetéseket adjuk közre stilizált formában arról, milyen célokkal, tervekkel indultak neki a projektnek az egyes szervezetek, miként vélekedtek a megvalósulásról, milyen eredményeket emelnek ki és hogyan látják az elkezdett munka fenntarthatóságát.

A második rész azokat a tananyagokat öleli fel, amit a PTE BTK Romológia és Nevelésszociológia tanszéke szervezett a fiataloknak oktatók és egyetemisták közreműködésével.

Végül a harmadik egységben a számtalan esemény közben készített fényképek közül adunk közre egy töredék válogatást. Igyekeztünk olyan fotókat beemelni, amelyek valamennyire közvetítik nem csak ezen programok tény-szerű megvalósulását, de azt a hangulatot és élményt is, amely e csoport tényleges közösségi alakulását ábrázolja.

Szűcs Krisztiánék (HS7) rendhagyó énekórája

A pályázatban együttműködő szervezetek:

Sásdi Többcélú Kistérségi Társulás: a szakmai megvalósulás vezetője a Társulás munkaszervezetének ifjúsági referense volt.

Sásdi Vendéglátóipari Szakképző Iskola: a program népszerűsítésében, a célcsoport elérésében és kiválasztásában kapott szerepet.

Sásdi ÁMK Általános Iskolája: szintén a program népszerűsítésében, valamint a tanoda célcsoportjának elérésében és kiválasztásában volt szerepe.

Sásdi Kistérségi Ifjúsági Programszervező Kerekasztal Egyesület (SIPKA): a program népszerűsítésén túl a megvalósulásuk segítése volt az egyesület feladata.

A programokhoz kapcsolódó együttműködők, szakmai megvalósító szervezetek:

Leo Amici 2002 Alapítvány: a devianciák megelőzését szolgáló programok keretén belül a káros szenvedélyekről, a függőség természetéről az alapítvány rehabilitációs intézetének munkatársai és kliensei tartottak interaktív előadássorozatot.

A Hegyháti Szociális Alapellátási Központ drogpreventorai olyan személyiségfejlesztő foglalkozásokat tartottak, ahol a résztvevők a konfliktuskezelés és problémamegoldás módzataival ismerkedhetnek meg a drogprevenció és egészség-magatartás érdekében.

Sásdi R.K. Plébánia: a nem közoktatási intézmények által végzett felzárkóztató és tehetséggondozó programok kapcsán a plébánia tanodát működtetett elsősorban alsós tanulók számára.

Zöld-Híd Alapítvány: természet-és környezetvédelmi programsorozatot szervezett a fiataloknak.

Pécsi Esélyek Háza: a tolerancia erősítő programok keretében toleranciaklubot működtetett, aminek kapcsán a kisebbségek megismerését és azok elfogadását tűztük ki célul.

*PTE BTK NTI Romológiai és Nevelésszociológiai Tan-
széke:* a toleranciaerősítő programok keretén belül külön szemináriumot szervezett, ahol az oktatók felkészítették a hallgatókat a romológiai ismeretek átadására, akik a foglalkozások során ezeket az ismereteket játékos formában közvetítették a fiatalok felé.

A személyiség-és kompetenciafejlesztő foglalkozások keretén belül *Varga Gyöngyi pszichodráma vezető* irányításával pszichodráma csoport működött, Fábíán Szilárd vezetésével média klubban ismerkedhettek a fiatalok a fotózás, videózás és szerkesztés alapjaival. A rendhagyó ének órák keretében pedig napjaink alternatív rock zenekarainak (*The Trausers, Heaven Street Seven, 30 Y, Quimby, Kispál és a Borz*) frontemberei ismertették meg a fiatalokat a zenekarokkal és zenéjükkel.

A fiatalokkal foglalkozó szakemberek felkészítése részeként a *Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat* 60 órás, a Helyi ifjúsági munka elnevezésű akkreditált képzését végezte el 12, a kistérségben fiatalokkal tevékenykedő segítő.

Fontos Pont – PROGRAMTÁBLA - nagyprogramok

2010.04.22.	– Nyitókonferencia Alsómocsoládon
2010.04. 23-25.	– Közösségfejlesztő tréning Alsómocsoládon
2010.05.29.	– Kistérségi gyermeknap a sásdi templomkertben
2010.06.18.	– Multikulturális Fesztivál Mágocson
2010.07.26. 08.01.	– Alsómocsoládi tábor
2010. 08.20.	– Szent István nap, Tormás – Felsőkövesd
2010.09.25.	– Kistérségi sportnap Oroszlón
2010.10.9.	– Világvallások, Pécs
2011.03.18.	– Félidejű Konferencia Mindszentgodisán
2011.04. 30.	– Egészségnap, Tormás
2011.05. 28.	– Kistérségi gyermeknap, Gerényes
2011.06. 16.	– Kistérségi Ifjúsági Találkozó, Alsómocsolád
2011.07. 8-14.	– Nyári tábor, Balaton
2011.10.01.	– Zene világnapja, Sásd
2011. 11. 26.	– Adventi játszóház, Mindszentgodisa
2012. 02. 24.	– Zárókonferencia Sásdon

Információs pont átadó – 2011. 09. 09.

Interjúk

„Annyira beleivódott a mindennapjaikba, hogy az a meglepő számukra, ha nem itt töltik a pénteket.”

MIHÁLYI PÉTER, SÁSD VÁROS ÖNKORMÁNYZATÁNAK ALKALMAZOTTJA, A SÁSDI IFJÚSÁGI INFÓPONT VEZETŐJE ÉS HARMATHNÉ KISVÁRI ZSUZSANNA, PÁLYÁZATFELELŐS, A SÁSDI TÖBBCÉLÚ KISTÉRSÉGI TÁRSULÁS KÖZOKTATÁSI ÉS IFJÚSÁGI REFERENSE

az interjút készítette: Bontovics Balázs, Kovács Krisztián

Hogyan született meg a pályázat alapötlete?

Harmatné Kisvári Zsuzsanna: A TÁMOP 5.1.1. programon belül, ami kimondottan a leghátrányosabb helyzetű kistérségek (LHH) számára adott módot arra, hogy saját ötleteik kidolgozása után pályázhassanak. A kistérségi LHH projekt-tervezés alapján két pályázati javaslat érkezett: az egyik Alsómocsoládról, a másik Sásdról. Mindkét ötlet a fiatalokat érintette. A sásdi pályázati javaslat egy ifjúsági információs centrum (infópont) létrehozását fogalmazta meg. Mocsolád pedig egy kistérséget átfogó, felnőtt segítőkéből álló mikrotérségi hálózat létrehozását tűzte ki célul. Tulajdonképpen az NFÜ véleménye az volt, hogy nem lehet két pályázatként beadni, így össze kell gyúrni őket, és egy pályázatként kell beadni. Így lett a két külön projektötletből egy komplex programcsomag, Sásd városa 57 millió forintra pályázhatott. A projekt munkacíme *Fontos pont a Hegyhát ifjúsági életében*

volt. Igazából a pályázatnak „három lába” van. Az egyik a felnőtt segítők hálózata, ami azt jelenti, hogy minden mikrotérséghez (A Sásdi kistérségben öt mikrotérség van) rendel felnőtt segítőt. A segítő feladata az, hogy szervezze az ifjúsági munkát, és ehhez a projekthez kapcsolódóan keresse fel a fiatalokat, akik így aktív részeseivé válhatnak a projekt különböző programjainak. A „második láb” a kistérségi információs pont a hozzátartozó klubhelyiséggel. Ennek az Infópontnak a vezetője Mihályi Péter. A harmadik pedig a különféle kompetenciafejlesztő programok, amik heti rendszerességgel valósulnak meg az Infópontban.

Ugyanakkor havi rendszerességgel működtetünk más programelemeket a kistérség más településein, azaz nem Sásd a projektesemények megvalósulásának kizárólagos helyszíne. Nemcsak a saját fiataljainknak rendezzük ilyenformán a programokat – különböző témákban, különböző szervezetekkel –, hanem „kitárjuk a kapukat”, ilyenkor mindenki jöhet.

Kérlek, Péter, mesélj az Infópontos munkádról, gyakorlati tapasztalataidról!

Mihályi Péter: Az Infópont hétfőtől csütörtökig 12.30-tól délután 5 óráig van nyitva. Ezalatt jönnek be a fiatalok, a többségük számítógépezik, társasjátékoznak, csocsóznak, vagy csak leülnek beszélgetni, és vannak páran, akik a házijukat írják. Az általános iskolából a tanulószobásokat is át szokta hozni az iskola tanára. A munkám nagy része az, hogy a gyerekekre vigyázok, illetve felügyelem őket. Gyakorlatilag ennyi a feladatom, mint az Infópont vezetője. Péntekenként a többi kistérségből érkezetteket hozom és viszem a megrendezett programokra. A programokra biztosítunk pogácsát és teát, ezek

beszerzését is én intézem. Ha különböző felszerelésekre van szükség (például projektorra), illetve ha ezeket össze kell szerelni, szintúgy a munkámhoz tartozik S olykor, ha szükséges, akár takarítok is.

Mi volt a projekt fő célja, és ennek tükrében milyen eredményeket értek el?

HKZS: Mint az előbb elmondtam, nagyon fontos lenne, hogy kistérségi szinten legyenek felnőtt segítők, még akkor is, ha nem mindenki képzett ifjúságsegítő. Olyan aktivitással rendelkező felnőttek, akik megértik a fiatalok problémáit, éppen ezért bizalommal fordulhatnak hozzájuk olyankor is, ha éppen nem programnap van. Azt gondolom, fontos az, hogy hálózatban dolgozunk és nem egyedül a végeken. A sásdi kistérségről el kell mondani, hogy a 33 leghátrányosabb kistérség egyike, a munkanélküliség a legnagyobb probléma, még akkor is, ha ez számarányaiban változó. Bicalon 10%, míg Tarróson 60% a munkanélküliség. A közlekedési viszonyok is olyanok, hogy a felnőtt segítők is saját autókkal szállítják a gyerekeket. Kimondottan aprófalvas szerkezet jellemző a Sásdi kistérségre. A 27 településből 11 zsáktelepülés, ahonnan már nem nagyon megy út sehova. Fontos az, hogy az itt élő hátrányos helyzetű fiataloknak olyan szabadidős tevékenységeket rendezzünk, melyek értéket közvetítenek számukra. Mindenféleképpen olyan színvonalú programokat kell idehozni, amikből akkor is tanulnak, ha ők ezt nem is veszik észre (sic!). Éppen ezért próbáltuk úgy összeállítani a programokat, hogy azok változatosak legyenek. Az egészséges életre nevelő programoktól kezdve a tolerancia-programokon át a média klubig (ahol a kommunikációs kompetenciájukat fejlesztik) sokféle programot kínálunk, kínáltunk a gye-

rekek számára. Programjainkat sok esetben más szervezetekkel együttműködve alakítjuk ki. A programokon túl: Sásdon eddig nem volt olyan hely, amely kimondottan a fiataloké lett volna. Most ebben az évben (2011-ben) került átadásra a Közösségi Ház, amely nemcsak Sásd települést szolgálja ki, hanem a mikrotértséget is; és itt az Infópont, amely kimondottan a kistérség fiataljaira koncentrál.

Péter mellett kik vesznek részt segítőként a projektben?

HKZS: A Sásdi mikrotértségben Péter mellett itt van még Tornyai Csabáné Irénke, aki pedagógus. A szakértőkkel való egyeztetések után egyértelművé vált, hogy a kistérségben ifjúságsegítő szakembert biztos nem találtunk volna. Sokkal fontosabbnak tűnt, hogy segítőink tényleg élők, mindennapi kapcsolatban legyenek a mikrotértségek fiataljaival. A Mindszentgodisai mikrotértségben a könyvtáros, a Mágocsi mikrotértségben az alsómocsoládi Teleház vezetője, a Vásárosdombói mikrotértségben a gerényesi mozgókönyvtáros és a Gödrei mikrotértségben a polgármesteri hivatal egyik alkalmazottja a kollégánk. Ezek a személyek ott vannak a településeken és kapcsolatban állnak a fiatalokkal. Kértük a településeket, hogy olyan személyeket ajánljanak erre a feladatra, akik már valamiféle kapcsolatot kiépítettek a fiatalokkal, hiszen a helyi fiatalok bevonása rajtuk keresztül történik. Például én sem ismerem az összes mintszentgodisai fiatalot, de az ottani kolléga segítségemre lehet. A gyerekek kötődése értelemszerűen nagyon erős az adott mikrotértség vezetőjéhez. Pedagógusként azt is látom, hogy a gyermekekkel való mindennapos, személyes kontaktus teszi hatékonyvá az ifjúságsegítőt. Biztos vagyok abban, hogy egy szakmunkásképzőt végzett ember, aki szereti a fiatalokat

és nyitott velük szemben, illetve megtalálja a hangot velük (egyébként az egyik kollégánk éppen ilyen), képes ellátni egy ilyen projektben vállalt feladatát.

Mi a következő programotok, milyen programokat terveztek a jövőben?

HKZS: Volt a társulásnak szintén TÁMOP-os FIGYUSZ a *Hegyhátra* című programja, aminek kiírták a folytatását. Elkészítettük a komplett pályázatot, amely sajnos nem volt sikeres. A folytatás egyik lehetőségét nyújtja a *Fiatalok Lendületben Programban* beadott „Kisebbségek nyomában a Sásdi kistérségben” című pályázatunk, amivel kisebb uniós támogatásra (1-1,5 millió forintra) számíthattunk. És ez nyert is. A pályázatnak az az érdekessége, hogy nemcsak bejegyzett szervezetek pályázhatnak, hanem informális szervezetek is. Az Infópontos fiataloknak feldobtuk azt az ötletet, volna-e kedvük valamilyen közösségi alkotó munkához. Ebből körvonalazódott végül a fent nevezett projekt, ami mögé formálisan a Sásdi Kistérségi Társulás állt. A pályázatot tehát a fiatalok álmodták meg, tervezték, és ők is kivitelezik. A projekt lényege az, hogy a fiatalok olyan településekre fognak utazni, ahol bármi nemű kisebbség található. Például csángók élnek Mekényesen, vagy németek, romák számos településen. És akkor feladatok szerint: interjúkat készítenek, fotóznak, eszközgyűjtést végeznek (régii fotókat, tárgyakat), s ennek prezentációja a projekt zárása: kiállítási anyag bemutatása itt, Sásdon. Szakmai segítséget biztosítunk azért: három napos szakmai felkészítő táborban tanulják meg a fiatalok a fotózás, interjúzás, terepmunka alapjait.

Már visszaküldtük a szerződéskötéshez szükséges dokumentációt, már csak arra várunk, hogy legyen szerződés és pénz.

Milyen volt a közös munka a különböző szervezetekkel? Milyen pozitívumai, illetve negatívumai voltak a közös munkátnak?

HKZS: Igazából az én feladatomban a szakmai rész szervezése. Inkább én vagyok az, aki a szervezetekkel felveszi és tartja a kapcsolatot. Azt gondolom, hogy már a pályázati írás során, akiket megkerestem, mind nagyon nyitottak voltak, senkiről nem tudok rosszat mondani. Ami igazából megkeseríti a dolgunkat, a kifizetések csúszása, amikor nincs pénz a projektben. Ugye azt kell mondani, hogy bocs, de nem tudunk fizetni, mivel mi is várjuk a pénzt. Azért ez némi nemű kellemetlenséget okoz, de azt gondolom, hogy nagyon jó kapcsolatokra tettünk szert.

Hiszünk a fenntarthatóságban: a program lejártát követően megkeresünk minden eddig együttműködő szervezetet, hogy – ha nem is ilyen rendszerességgel, és nem is ennyiszor – de egyszer-egyszer jöjjenek el, dolgozzunk együtt a lekülönbözőbb módokon a továbbiakban. A 2012-es évet megpróbáljuk ebből az alapállásból összerakni. Nemcsak azokra számítunk, akikkel külső szervezetként dolgoztunk a projektben, hanem az itteni humán erőforrásra, saját dolgozóinkra is, személyes elkötelezettségükre.

Ismét Pétert kérdezném: te mit és min változtatnál? Milyen fejlesztésekre lenne még szükség szerinted?

MP: Ez egy jó kérdés. Számítógépből szerintem elég sok van, a gyerekek úgyis sok időt töltenek előtte, éppen ezért 30 perces váltásokkal használják a gépeket délutánonként. Szeretnék egy csocsó-bajnokságot szervezni, ehhez azért szükség volna még egy-két asztalra. Örülénk egy ülögarnitúrának, hogy a belső szobát tényleg otthonos klubhelyiséggé varázsolhassuk. Technikai fel-

szereltségünk összességében jónak mondható. Filmklubhoz, zenehallgatáshoz, CD-k, filmek vannak, nagyméretű TV. Egyébként mindennel elégedett vagyok.

Újra belevágnátok a projektbe?

MP: Igen, főleg az Infópont miatt. Eleinte nagyon rettegtem tőle, mert nem foglalkoztam még gyerekekkel ezelőtt. De megtaláltam a közös hangot, jól érzem magam közöttük. Igen, belevágnék újra.

HZSK: Én is, és remélem, bele is vágok még jónéhány ifjúsági projektbe. Mi sem jellemzi a program sikerét jobban, mint egy mostanában történt eset. A szokásos pénteki találkozást le kellett mondanom, mert az előadónk nem tudott eljönni. Szóltam a mikrotérségi segítőknek, hogy jelezzék a fiataloknak. Sétáltam hazafelé a gyermekemmel ezen a péntek délutánon, és találkoztam az egyik, a programban résztvevő fiatalemberrel. „Miért nincs program?” – kérdezte. Az elején pedig nagyon nehezen szedtük össze a fiatalokat. Amikor meghallották, hogy minden pénteken itt kell lenniük, kötöttségként gondoltak a programra. Mára annyira beleivódott a mindennapjaikba, hogy az a meglepő számukra, ha nem itt töltik a pénteket. Mert ha péntek, akkor *Fontos pont*.

„A fiatal korosztály is egy valamiben felnőtt már: pontosan látja, amikor őszinték vele, és elvárja ezt az őszinteséget.”

SZÉKELY SZILÁRD, SÁSD VÁROS POLGÁRMESTERE

az interjút készítette: Bontovics Balázs, Kovács Krisztián

A Sásd Városi Önkormányzat milyen szerepet játszott a Fontos Pont pályázatban? Milyen támogatást nyújtott hozzá?

Székely Szilárd: Már nagyon régóta terveztük azt, hogy az ifjúság számára közösségi teret építünk. Az nyilvánvaló volt, hogy mi nem pályázhatunk, mivel kiszorultunk az olyan pályázatokból, ahol lehetett közösségi szolgáltató tereket létre hozni. Ott általában célirányosan a fiatal generációkat próbálták kedvező helyzetbe hozni, így erre vonatkozóan kerestünk a TÁMOP forrásai között lehetőséget. Itt egy nagyobb lehetőséget találtunk, hiszen a szakmai és tartalmi részekre is hangsúlyt tudtunk fektetni, míg az ÚMFT programok, inkább csak az infrastrukturális felújítást fedezték és ahhoz tartozó humánerőforrást biztosították. Ugyanakkor a programok kivitelezésére kevésbé biztosított lehetőséget. Most megláttuk a TÁMOP-ban ezt a lehetőséget, és velünk párhuzamosan meglátta Alsómocsolád község is. Így végül a kettőnk projektjét boronáltuk össze és a Sásdi Önkormányzat lett a gesztora ennek a projektnek. Ugyanakkor nemcsak egy sásdi projektről van szó, hiszen abban állapodtunk meg,

hogy az egész kistérséget megszólítjuk. Alsómocsolád és Sásd között elég komoly távolság van.

A program tartalmi elemeibe a térségben élő fiatalokat szeretnénk volna bevonni, így ennek az irányába indultunk el. Sásd az ingatlant is biztosította, a megvalósulás helyszínét nemkülönben, illetve felújította az évek óta használaton kívüli, lerobbant állapotú helyiséget. Örök téma volt a kistérségben, hogy az ifjúságnak csináljunk egy olyan helyet, ahol azok a fiatalok, akik buszra várnak, akik délután nem tudnak magukkal mit kezdeni, akik szívesen találkoznának a többiekkel, de nem a park sarkán a biciklikre támaszkodva, találjanak olyan befogadó teret, ahol együtt lehetnek, beszélgethetnek. Hiszen ezek a fiúk és lányok nem kocsmába akarnak menni. Tehát befektettünk munkát, energiát és létrehoztuk ezt a teret. Megalkottuk nekik, felújítottuk nekik a pályázat segítségével, ők pedig örömmel vették birtokba.

A közösségi tér megvalósítása hosszútávon egy tartalmas szakmai program műhelyeként szolgál. Ahol tényleg a fiatalok maguk alakítják saját életvilágukat, tevékenységeiket. Igazából szakmai felügyelet mellett vannak, de ezt nem akarom a szó szoros értelmében felügyeletnek nevezni, inkább szakmai segítő tevékenység. Az ifjúságsegítő munkatárs szintén fiatal, szakismeretekkel és tapasztalatokkal rendelkezik, korából adódóan pedig megérti a fiatalok problémáit, gondolkodásukat. A fiatalok érdeklődési körének megfelelően a napi kontaktusban tudja, hogy az adott programot hogyan célszerű kialakítani. Nyilván ennek nézzük a társadalmi hasznosságát, a pályázatbíró elvárásainak megfelelően: legyenek benne prevenciós programok, legyenek benne kulturális programok, legyenek benne közösségi programok, személyi-

ségfejlesztő tréningek. Olyanok tehát, amelyek a fiatalokat elindítják egy életpályán, megmutatják nekik az életpálya lehetőségeket, hiszen ez a legnagyobb baja egy fiatalnak, hogy 6. és 8. osztályban ki kell töltenie egy űrlapot. Fogalma sincs, mi akar lenni az életben. Azt sem tudja, hogy a középiskolák között mi a különbség, hogy a szakképző intézmények között mi a különbség. Tehát ha válaszol, az érdeklődési körét azt valamennyire be tudja határolni egy fiatal, de abból is nagyon kevés ismerete van. És azt lehet látni, hogy az ismereteit és a személyiségét a fiataloknak a közösség formálja. Önismertetet leginkább ott tanul, és akkor, ha másokkal kapcsolatba lép, ahhoz tudja viszonyítani saját teljesítményét, viszonyulásait, és megismer számos más emberi tulajdonságot. Ha reális önismerettel rendelkezik egy fiatal, vagy egy jó önismereti módszertant megtanul magáról, akkor valószínűleg viszonylag könnyen fogja tudni azokat a döntési helyzeteket kezelni, amik az életét a későbbiekben meghatározzák. Erre nagyon összetett a válasz. Egy játékos programsorozat, ahol zenélünk, ahol nagyon sok dolog van, ahol előadók jönnek, ahol sztárok jönnek, ahol társadalmi kapcsolatok alakulnak, esélyegyenlőségi tréningeken vesznek részt, mind ebben segítik a fiataljainkat. Ezek adják meg az alapját és a külső burkát is egyben ennek a projektnek. A természetes felnőtté válási folyamatban, ha akarják, ha nem, hasznosítani fogják azt, amit itt kapnak.

Nem ez az első ifjúsági projektünk, volt már más kistérségi szinten is, ám ott a Kistérségi Társulás volt a projektgazda. Az a projekt Országos Ifjúsági Mintaprojekt Díjat nyert, aminek nagyon örültem. A Települési Ifjúsági Konferencián ismertethettem a program tartalmát kö-

zel 400 érdeklődő előtt, akik szintén az ifjúságfejlesztési szakterületről érkeztek. A projektünk, úgy látszik, tartalmilag betalált, és tényleg sok embert mozgósítottunk vele. Azt látom, hogy a falvakból a fiatalok azt mondják: hogy valamit kéne csinálni, de hova lehet menni? A bulizás az életnek csak egy része. A fiatalokat a kaland érdekli, és a kalandot nemcsak bulizás közben, hanem más, alkotó, jó programok közben lehet igazán megtapasztalni. Nos, így indult az első program, aztán a második. Természetesen a TÁMOP forrásaiból, de ezt folyamatosan lehetett igényelnünk. A pályázati forrás épp olyan forrás, mint a saját forrás, azokkal is felelősen és jól kell gazdálkodni, elszámolni, hasznosan felhasználni. De folyamatosan elvileg rendelkezésre állnak az Unióban. Ezt tudom, mivel magam is az uniós bizottságnak a tagja vagyok. Ez a régióbizottság azért felel, hogy decentralizáltan is lehessen döntéseket hozni, és a források is lehetőség szerint ne egy centralizált rendszer centralizált erőhatását tükrözzék. Inkább azt, hogy a végekre is jusson forrás, ott is kelljen ezeket használni, ott is van élet. Tényleg minőségi életet lehet élni úgyis, ha az ember nem egy metropolisban lakik. Erre építettük a programunkat.

A célkitűzésekről hallottunk, de melyek azok a kézzel fogható vagy kézzel akár foghatatlan eredmények, amelyeket Ön különösen értékesnek tart?

SzSz: A legfontosabb dolog az, hogy a fiatalok folyamatosan keresik a klubot. Tehát nem az van, hogy na, program van és akkor lasszó és gyertek, mert program van... Folyamatosan nyitva van és folyamatosan tele van a klub. Ott vannak, ott beszélgetnek, használják a gépeket,

játékokat. Amikor van valamilyen foglalkozás, akkor nem menekülnek, hanem jönnek, igényük van a programokra. Kialakult egy közösség belőlük, tehát a célját elérte a dolog. Az érdeklődésüket fenntartja. A programok, mintha mérföldkövek lennének, de amikor nincs éppen program, akkor is ott vannak. Ha a fiatalok vidékre indulnak éppen, nem a buszmegállóban lógnak, és ott várják a buszt, hanem bejönnek ide, hiszen itt jobban érzik magukat, beszélgetnek, nyomják a gépeket ezerrel, csocsóznak, társasoznak. Persze nem buszmegállóban létesült, és amikor elmennek a buszok, a klubhelyiség akkor is tele van – egészen záróráig. A tartalmi programoknak a közösségformáló része célba jutott.

Milyen volt a munkatapasztalat, a közös munka más szervezetekkel?

SzSz: Egyes esetekben találkoztam a program partner-szervezeteivel. Ők nagyon nyitottak voltak. Örültem neki. De mondok egy példát. Az egyik rendhagyó ének-órának a Quimby tagjai voltak a vendégei, előadói. Elmondták, hogy ők is életükben először csinálnak ilyet. Pontosan ez volt benne a jó, hogy a „kezdők” bizonyítási vágya mindenkiben benne volt. Örömmel jöttek, magukat tették oda, magukat mutatták meg. Nem show volt, nem koncert volt, hanem megmutatták emberi oldalukat. Igazából, amikor azt akarjuk, hogy valakinek a személyisége fejlődjön, akkor az a legjobb, ha példákat mutatunk. És ők tényleg a valós arcukat mutatták. A fiatal korosztály is egy valamiben felnőtt már: pontosan látja, amikor őszinték vele, és elvárja ezt az őszinteséget. Ha csak egy arcot látnak, akkor ők is úgy vannak, hogy egy kicsit flegmák, ha látják, hogy őszintén és komolyan veszik

őket, akkor normálisak és megnyílnak. És itt ez a legfontosabb, hogy tanulják meg ezt a részét is kezelni az életüknek. Tanulni akkor lehet, ha nyitottak. Meg mondom, a bizalom...

Önnek melyik program tetszett a legjobban, ha ki lehet egyet emelni egyáltalán?

SzSz: Mindegyiken nem vettem, nem vehettem részt természetesen. De a rendhagyó énekórákat nagyon izgalmasnak találtam. Azokon rendszeresen részt vettem, de nem szakmai szemmel tudom megítélni, mert ehhez ott kellett volna lennem minden programelemen. A programelemek tényleges értékelése a szakmai vezetés feladata.

2012 februárjában véget ér a pályázat. Milyen lehetőségeket lát a program továbbvitelére?

SzSz: Igazából nem várjuk azt, hogy a kistérségi társulás erre áldozzon. Átalakítás előtt állnak a társulások, a létük sem biztos, mi viszont vállaltuk ennek az Ifjúsági pontnak a fenntartását. Azt is tudjuk, hogy ennyi szakmai partnert pályázatok nélkül nem tudunk mozgatni; de biztos vagyok benne, hogy újból lesznek források. Azokat meg fogjuk nyerni és akkor újból lehet egy tartalmasabb időszakunk. Addig is a klub fenntartását vállaljuk és a szakmai felügyeletet biztosítjuk hozzá, a fiatalok ötleteit összegyűjtjük. Vannak azért – ha nem is ennyire komplex módon – egyéb állami támogatások, az egyes programelemeket (a személyiségfejlesztéstől kezdve a prevención át a térségfejlesztésig vagy az önismereti programokig) ebből időről időre finanszírozni tudjuk. A fiatalokat el tudjuk vinni rendszeresen, hiszen a szervezési

bázis, az infrastruktúra, a tér az megvan hozzá, a humán feltételek megmaradnak hozzá, ezeket nem bontjuk már vissza. És minden egyes programelemmel – ami adódik útközben, spontán módon vagy tudatosan, pályázati úton vagy pályázat nélkül – tudunk foglalkozni, mivel megvan magas színvonalú start-helyzetünk. Van mire rögtön építeni, rögtön bele tudjuk tenni az adott programot ebbe a közösségbe és ebbe a térbe.

„A fiatalok döntő többségének nincsenek ismereteik azzal kapcsolatban, hogy arra, ami velük megtörténik a saját családjukban, környezetükben, létezik-e segítség”

**KOVÁCS RENÁTA ÉS RUMBUS TAMÁS
(HEGYHÁTI SZOCIÁLIS ALAPELLÁTÁSI KÖZPONT;
FAODÚ EGYESÜLET, SÁSD)**

Kollégámmal Rumbus Tamással főállásban a Hegyháti Szociális Alapellátási Központnál (Gyermekjóléti Szakmai Egység) dolgozunk, illetve a Sásdi Faodú Egyesületnél önkénteskedünk lassan hét éve. Rendszeresen szervezünk prevenciós programokat (személyiség fejlesztő foglalkozások, kirándulások, korrepetálások, szakkörök stb.) gyermekek számára, Gyermekjóléti Szolgálattal és az Egyesülettel önállóan és közösen is.

Hogyan került/kapcsolódott be a projektbe a szervezet/személy?

Harmathné Kisvári Zsuzsanna keresett fel bennünket, hogy vegyünk részt a projektjükben, amit örömmel vállaltunk el.

Milyen programot készítettek el a pályázatra?

Cél, hogy az ismeretátadás és készségfejlesztés révén a célcsoportok alkalmassá váljanak olyan életvezetési stratégiák elsajátítására, amellyel felelősségteljes, dönteni tudó tagjai lehetnek a társadalomnak. A programsorozat során megismertettjük a résztvevőket a konfliktuskezelés és problémamegoldás módozataival. A kritikus helyzetben történő pozitív döntéshozatal és készségének fejlesztésére.

tése szintén feladatunk volt. Személyiségfejlesztő foglalkozásokat tartottunk, amelyekkel megküzdési stratégiák elsajátítására, önismeret-fejlesztésre készítjük fel a diákokat. Propagandát fejtettünk ki a drogrevenió és a komplex egészség-magatartás érdekében. Ennek a tematikája, melynek lényege mégis az volt, hogy tárgyi ismereteket közöljünk, és mindezt interaktív módszerekkel tegyük – a következőképpen alakult:

- drog és kultúra;
- drogok fajtái, hatásai (legális, illegális);
- szenvedélybetegség természete, kongnitív diszszonancia;
- szerfogyasztás tanulási folyamata és a kortárs csoportok szerepe;
- illegális szerfogyasztás lehetséges jogi következményei;
- a családban lévő devianciák felismerése és káros hatásai a felnövekvő generációra.

Tájékoztattuk a fiatalokat a segítő-intézmények elérési lehetőségéről, és fejlesztettük a segítségkérés technikáit. Természetesen a korosztálynak megfelelő mentális és nyelvi képességek szem előtt tartása mellett tartottuk a foglalkozásokat Különös hangsúlyt helyeztünk a közösségek belső életének pontosabb megismerésére, feltérképezésére és a közösségfejlesztésre, illetve a közösségi értékek megfogalmazására. További célunk volt a konfliktuskezelés hatékonyságának fejlesztése, stresszkezelés, döntés, felelősség, aszsertivitás fejlesztése, megküzdési stratégia (coping funkció) erősítése.

A közösségi értékek erősítésén túl foglalkoztunk olyan, ezt a korosztályt érintő, aktuális témákkal, tapasztalt

problémákkal, mint a serdülőkor bizonytalanságai és létkérdései, párkapcsolat, szerelem. A gyermeki jogok és kötelezettségek, amelyekkel tapasztalataink szerint nincsenek tisztában. Fontos téma az érzelmi elhanyagolás, fizikai, lelki és szexuális bántalmazás felismerése és lehetséges megoldásai pontosan azért, mert gyakran látunk erre konkrét példát a diákok körében. Tapasztalataink szerint a fiatalok döntő többségének nincsenek ismereteik azzal kapcsolatban, hogy arra, ami velük megtörténik a saját családjukban, környezetükben, létezik-e segítség, és hogy találnak ebben segítői partnerekre.

Tematikusan ez a következőkben foglalható össze:

- A gyermekbántalmazás: Fizikai bántalmazás
- Szexuális visszaélés, abúzus
- Elhanyagolás
- Érzelmi bántalmazás

Módszerek:

- Szituációs játékok alkalmazása, készségfejlesztő dramatikus elemek felhasználásával
- Konfliktuskezelő módszerek alkalmazása (facilitáció, mediáció)
- Életvezetési ismeretek és készségek program keretében megtanult módszerek alkalmazása
- Interaktív, spontán technikákra épülő, dinamikus csoportok, kettős csoportvezetéssel
- Konstruktív fegyelmezés
- Mediáció, facilitáció
- Konzultációs technikák
- Készségfejlesztő és dramatikus elemek

- Feszültség- és ellenálláscsökkentő eszközök (paradox manőver, “igen”-manőver, lényeghez kötés, anticipátoros tervezés, “újracimkézés”)
- Feed-back, ventilláltatás, tükrözés
- Életvezetési ismeretek és készségek program pedagógiai módszerei
- Ártalomcsökkentés módszerei

Bízunk benne, hogy a résztvevők elméleti tudása gyarapodott, a készségfejlesztésről, a csoportlélektan bizonyos kérdéseiről, a megelőzésben alkalmazott megközelítési módokról, és az alternatív értékelési módszerekről.

Meséljen a megvalósításról!

Havi egy alkalommal tartottunk foglalkozásokat a csoport számára. Az első alkalommal nehezebb volt az indulás, mivel ez a munkaforma még ismeretlen volt a résztvevők számára. Azonban hamar bemelegedtek, és onnan kezdve nagy izgalommal és kíváncsisággal várták a szoron következő foglalkozást.

Tervezik-e ehhez hasonló programok elkészítését?

A pályázati lehetőségek, források függvényében tervezzük, hogy továbbra is biztosítjuk ezt a csoportfoglalkozást.

Tervezik-e a kapcsolattartást a kistérségi munkatársakkal (a pályázókkal)?

Mindenképpen, hiszen eddig is nagyon jó kapcsolatunk volt a megvalósítókkal, és további felkérés esetén is szívesen állunk rendelkezésükre.

Személyiségfejlesztő tréning – 2011. 08. 05.

„Célunk a projekt sikeres, zökkenőmentes megvalósításának segítése volt.”

BARANYA IFJÚSÁGÁÉRT NONPROFIT KFT.

www.tetthely.net

36

A „Tett-Hely” fantázianévvel ellátott Baranyai Ifjúsági Információs és Tanácsadó Központ 1998-tól látta el a Baranya Megyei Önkormányzat és Pécsi MJ Város Önkormányzata által szerződés útján rábízott gyermek és ifjúsági feladatokat. A feladat-ellátás tapasztalatai és eredményei miatt 2002-től önálló szervezetet hoztak létre Baranya Ifjúságáért Kht. néven. A szervezet 2008 nyarán a feladatok és szolgáltatások változása nélkül alakult át Nonprofit Kft.-vé, így jelenleg Baranya Ifjúságáért Nonprofit Kft. néven működik.

- Komplex megyei-városi szolgáltató irodahálózat

A Tett-Hely Ifjúsági Információs és Tanácsadó Központ a fiatalok számára segítséget nyújt a mindennapi életük során felmerülő problémák megoldásában, információs igényeik kielégítésében. Fő feladata, hogy a működési körében előforduló fiatalok problémáira hathatós megoldást találjon. Ennek egyik fő vonulata egy információs adatbázis, adattár kiépítése, működtetése a régióban fellelhető gyermek és ifjúsági célú szolgáltatásokról, másik lényegi kérdése az összegyűjtött és rendszerezett információk eljuttatása a fiatalokhoz. Ennek érdekében ifjúsági szolgáltató hálózatot hoztunk létre.

Jelenleg 20 szolgáltató pontunk van a megyében.

- Koncepciók, cselekvési tervek: 2005-ben két nagymintás ifjúságkutatót végeztünk Pécs városában és Baranya megyében, amelyre építve elkészítettük a Baranya Megyei Ifjúsági Koncepciót és Cselekvési tervet, valamint Pécs Megyei Jogú Város Ifjúságpolitikai Koncepciójának és cselekvési tervét.

- Bűnmegelőzési programjainkból kidolgoztuk a „Csellengő fiatalok” komplex ifjúsági programot. Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Országos Bűnmegelőzési Bizottsága évről évre támogatja programjainkat. Nemzetközi konferenciákon is többször bemutattuk programunkat. A széleskörű együttműködésre épülő program tartalmazta klubhálózat kiépítését, tanácsadásokat, partnerszervezeti találkozókat, fórumokat és tematikus szabadidős programokat is.

- Pécsi Extrém sport Központ: A Pécsi Extrém sport Központ 2006. szeptember 27-én került átadásra. A Pécsi Extrém sport Központban található kettő dirt és egy aszfaltos skatepálya, napi átlagos látogatottsága 30-40 fő, de egy-egy rendezvény alkalmával 300-400 görkoris, gördeszka, bmx-es és mountain bike-os fiatal is kilátogat a pályára.

Meséljen, kérem jelenleg is futó pályázataikról!

Szervezetünk legfontosabb, konstans projektje a „Tett-hely” fantázianévvel ellátott, megyei lefedettségű hálózat, annak működtetése, fejlesztése, bővítése. „Értékek kontra erőszak” néven egy nemzetközi, bűnmegelőzési, értékközvetítő, érzékenyítő, fejlesztő projekt is fut, amelynek főbb pillérei az érték-kommunikátor, média-kommunikátor képzés, el-

kötelezettség révén tanulás programjai, sport aspektus.

„Tudás Érték Tapasztalat” néven pártfogó felügyelet hatálya alatt álló személyeknek nyújtunk komplex integrációs lehetőséget, amelyben kulcskompetenciák fejlesztése, OKJ és/vagy akkreditált végzettség megszerzése, munkaerő-piaci elhelyezés a cél. Mentorok, képzési támogatás, piacképes képzések elérése, lakhatási támogatás biztosítása növeli a célcsoport motívációját.

Az Európa Kulturális Fővárosa program keretében vállalt, városrészekben tevékeny, információszolgáltató, közösségfejlesztő kollegákat foglalkoztató UMAS program.

A Fiatalok Lendületben Program keretében a déli városrész csellengő, deviáns fiataljait színházterápia és mentortevékenység biztosításával próbáljuk meg segíteni.

Meséljen, kérem tervezett programjairól!

Feladat ellátási szerződéseink szellemében a városi és megyei fiatalok részére minden bűnmegelőzési, prevenció, fejlesztő, énfeltárást biztosító lehetőséget, pályázatot megragadunk.

A konstans elemek:

- Tett-Hely Ifjúsági Szolgáltató Hálózat koordinálása
- Pécsi Ifjúsági Kerekasztal működtetése
- Baranya Gyermek és Ifjúsági Érdekegyeztető Fórum működtetése
- Pécsi Extrém Sport Központ működtetése.

Hogyan kapcsolódtak be a sásdi projektbe?

A Sásdi kistérségben zajló ifjúsági projektekben eddig is részt vállaltunk képzőként, előadóként, tanácsadóként, mindezt megyei ifjúsági módszertani központként, projektek megvalósítójaként. Az adott projekt kapcsán a már működő, élő szakmai együttműködés miatt történt a felkérés.

Milyen programot készítettek el a projektre?

Tevékenységünk kettős. Egyrészt Megyei Ifjúsági Módszertani Központként szakmai anyagokkal, a kapcsolati háló rendelkezésre bocsátásával, információval, a fiatalok bevonásának, motiválásának módszertani segítségével, másrészt két fővel, felkért folyamat tanácsadóként vállaltunk szerepet a projektben. Ez utóbbi minőségünkben segítettünk az egységes projektadminisztráció létrehozásában, a mikro-térségi ifjúságsegítők képzésében, motiválásában, projektmenedzsment kialakításában, illetve folyamatosan visszajelzésekkel élünk a résztvevők, érdekeltek irányába.

Meséljen, kérem a megvalósítás menetéről!

Ad hoc jelleggel illetve folyamat tanácsadóként rendszeresen álltunk a projekt rendelkezésére. Munkamódszerként a marketing segítségét, az elektronikus kapcsolattartást, személyes tanácsadást, munkacsoportok lebonyolítását alkalmaztuk.

Milyen céljaik voltak a program megvalósításával kapcsolatban?

Célunk a projekt sikeres, zökkenőmentes megvalósításának segítése volt.

Konkrétan: a célcsoport elérésének szakmai segítése, a célcsoport programban tartásának segítése, ifjúságsegítők képzése, fejlesztése, a projekt lokális szintű elfogadtatása, a programelemek hatékony megvalósításának biztosítása, és nem utolsó sorban a visszajelzések által a projektelemek kontrollja.

Tervezik-e a kapcsolattartást a kistérségi munkatársakkal?

Együttműködésünk a projekt előtt, alatt és reményeink, terveink szerint utána is példaértékű, élő. A Sásdon működő Infópont működése, működtetése kapcsán a kapcsolat mindenképpen megmarad, mivel az általunk koordinált hálózat tagjai.

Hogyan érezték magukat a program során? Hogyan tudtak együttműködni a főpályázókkal?

Hatékony, jó hangulatú, kölcsönös tiszteleten, a projekt misszióját szem előtt tartó együttműködés jellemezte és jellemzi máig a kapcsolatunkat.

„A gyerekek így közelebb kerültek egymáshoz, megtanulták értékelni egymást.”

ROSNER ZSOLT, PLÉBÁNOS, SÁSDI RÓMAI KATOLIKUS PLÉBÁNIA

Meséljen kérem, a plébánia ifjúsági programjairól!

A Sásdi Római Katolikus Plébánia a 33 leghátrányosabb helyzetű kistérségek egyikében, a Sásdi kistérség központjában található. A csekély művelődési lehetőségek közepette a plébánia feladatkörének egyik súlypontját képezi az ifjúságsegítői ténykedés.

A Plébánia által létre hívott „Hétpróbás Hegyhátkerülő” ifjúsági önkéntes-program tizenegy diákcsapatot mozgatót meg 2009 tavaszán. Nemcsak környezetük szépítésére szervezett önkéntes-munkára, hanem az önkormányzatokkal való kapcsolatfelvételle, diákkonferenciákra, prezentációk elkészítésére, demokratikus összefogásra és szolidaritásra is vállalkoztunk ebben a programban a gyerekekkel.

A 2009/10-es tanévben a Lánc, tánc, kapcsolatlánc című programsorozatunk, a 2010/11-es tanévben a Hegyhát-háló sorozatunk teremtett kapcsolatot a kistérségben aktív plébániai ifjúsági csoportok között.

2010 és 2011 őszén a „72 óra kompromisszum nélkül” című országos önkéntességi programban fiataljaink az egyik leglátványosabb baranyai programmal rukkoltak elő.

Jelenleg pedig, egy hosszabb időintervallumra (2011-13) vonatkozó, "Legyen az esély egyenlő – esélyteremtés a Sásdi kistérségben" című TÁMOP pályázatban veszünk részt.

Hogyan kapcsolódott be a projektbe?

Alapfeladatának ellátása során vette fel a kapcsolatot az önkormányzatokkal, kistérséggel, segítőszolgálatokkal a Plébánia. Többrétű együttműködés kialakítását követően kaptunk meghívást, hogy működjünk közre ebben a projektben is.

Milyen programot készítettek el a pályázatra?

10-14 évesek számára délutáni napközit, gyermekprogramokat, napközis tábort. A gyerekek így közelebb kerültek egymáshoz, megtanulták értékeln egymást. Sajnos, időközben nemcsak a gyerekek, hanem a segítők is fogytak, és a gyerekekkel ellentétben, a segítők helyett nem jöttek újak. Legfontosabb vállalt feladatunk a cselengők behívása értelmes programokkal, szerettünk volna pozitív mintákat adni számukra.

Milyen eredményeket értek el?

A gyerekek egymást is egyre inkább megbecsülték, önkéntes nevelőiket szintén.

Tervezik-e ehhez hasonló programok elkészítését?

Számukra célzottan, sajnos, nem. Ugyanilyen programokat tartunk természetesen továbbra is, de külön nekik, az tovább nem megy. Az integráció hiányosságai miatt kétséges, be tudjuk-e ezeket a gyerekeket kapcsolni saját programjainkba – talán a táborokat kivéve. Önkénteseink a párhuzamos programsorok kísérését hosszú távon egyszerűen nem bírják erővel.

Tervezik-e a kapcsolattartást a kistérségi munkatársakkal?

A kapcsolattartás folyamatos addig, amíg az ő részükről megvan az érdeklődés és elismerés.

Milyen volt együtt dolgozni a pályázókkal?

Több munkatárs aktivitása segítségünkre volt.

Újra igent mondanának a részvételre?

Amennyiben találunk közösségünkben önkénteseket, igen. Fontos volna azonban legalább 3-4 éves programok tartása. Az talán kontinuitásában kézzel fogható eredményeket hozna.

„Rengeteg jó, baráti kapcsolat is fennmaradt.”

FOGLALKOZTATÁSI HIVATAL – MOBILITÁS ORSZÁGOS IFJÚSÁGI SZOLGÁLAT

Meséljen, kérem a munkájukról, tevékenységeikről!

A Nemzeti Erőforrás Minisztérium ifjúságpolitikai háttérintézménye, a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet keretein belül működő Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat. A Szolgálat, amelyet 1995-ben alapította az akkori művelődési és közoktatási miniszter, az Európai Unió fiatalokat érintő közösségi programjának nemzeti irodájaként kezdte meg tevékenységét. Alaptevékenysége folyamatosan bővült az évek során, így egyre inkább meghatározó szereplője lett mind a nemzetközi, mind pedig a hazai ifjúsági célú törekvések állami szintű megvalósításának. 1999-től az ifjúsági szektor számára megnyílt a Gyermek- és Ifjúsági Alapprogram, amely pályázatainak kezelését a Szolgálat látta el 2006 végéig. 2000-ben kialakításra kerültek a regionális ifjúsági szolgáltató irodák a hét területi-statisztikai régió központjában, a helyi ifjúsági munka fejlesztése, valamint a decentralizált forráselosztás és szolgáltatás-szervezés érdekében. 2001-ben felállításra került a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, valamint a Drogmódszertani Intézet, melyek szintén 2006 végéig a Szolgálat szervezeti egységeiként működtek. 2002-től elindult a határon túli ifjúsági intézményrendszerrel (Agora hálózat) történő együttműködés. 2007. január 1-től a háttérintézmények összevonását követően a Mobilitás a Foglalkoztatási Hivatal főosztályaként látta el tevékenységeit, szoros szakmai együttműködésben a minisztérium Gyermek- és Ifjúsági Osztályával.

Az intézmény a szervezeti átalakulást követően, valamint a hazai forrásokkal kapcsolatos pályázatkezelési, adminisztratív jellegű tevékenység megszűnésével (melyet az ESZA NKft. lát el) lehetőséget kapott egy jellemzően támogató, fejlesztő jellegű szakmai koncepció kialakítására. Ennek értelmében a Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat hosszú távú célkitűzéseit az alábbi misszióban határozta meg:

A magyarországi ifjúsági munka és szolgáltatások innovációs és kompetenciaközpontja, mely a hazai és nemzetközi eszközrendszerek működtetésével, az ifjúsági és ifjúságsegítő közösségek, szervezetek, ifjúsági szakemberek és kompetenciáik, továbbá az ifjúsági szolgáltatások fejlesztésével és elismertetésével járul hozzá a fiatalok társadalmi felelősségvállalásához, társadalmi részvételük erősítéséhez.

Támogatja az állami-önkormányzati, civil és gazdasági szektor ifjúságügyi (ifjúsággal, ifjúsági munkával kapcsolatos) együttműködését a demokrácia minőségének javítása, a társadalmi kohézió illetve a versenyképes, fenntartható, tudásalapú társadalom megteremtése érdekében.

A Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat - a kollektív intézményi tudat és cselekvés bázisán - működési környezetére, célcsoportjainak és partnereinek igényeire és lehetőségeire érzékeny, igényteremtő és közvetítő, professzionálisan szolgáltató szervezet.

Működésének elvei: konstruktív, bizalomra építő, rugalmas, átlátható, európai.

A Mobilitás a szervezeti átalakulást követően is megőrizte decentralizált működését. A fővárosban található az Igazgatóság és a Fiatalok Lendületben Programiroda, az Információs és Képzési Iroda, valamint Budapesten, Debrecenben, Miskolcon, Győrött, Veszprémben, Pécsen és Szegeden működnek Regionális Ifjúsági Szolgáltató Irodái. A Dél-dunántúli Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda (DDRISZI) célja a régió fiataljainak döntéseiben céltudatos, a társadalom aktív és hasznos tagjaiként élő állampolgárokká válásának elősegítése. A szolgáltatásnyújtás elsődleges feladata, hogy a fiatalok rendelkezzenek megfelelő információkkal életpályájuk számukra legmegfelelőbb kialakításához: nemcsak, hogy ismerjék lehetőségeiket, de tudjanak is élni azokkal, hogy a dolgok ne csak megtörténjenek velük, hanem irányítani, befolyásolni, kezdeményezni tudják a változásokat.

Az iroda a rendelkezésére álló eszközökkel és erőforrásokkal támogatja a fiatalok közösségeinek, informális és formális szervezeteinek fejlődését, az önkormányzatok fiatalokra vonatkozó tevékenységének szakmai támogatását annak érdekében, hogy a fiatalok lehetőséget kapjanak arra, hogy a kezdeményezhessenek és a környezetükben létrejövő kezdeményezések aktív részesei lehessenek.

Célcsoportunk:

A Mobilitás Dél-dunántúli Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda a régióban tevékenykedő ifjúsági és civil szer-

vezeteknek, közösségeknek és fiataloknak szolgáltatást nyújtó társadalmi szervezetek, gyermekekkel és fiatalokkal foglalkozó intézmények valamint önkormányzatok információközvetítő, humánerőforrás-fejlesztő, képző és innovációs központjaként működik.

Hogyan kapcsolódtak be a sásdi projektbe?

A sásdi kistérségben Alsómocsoládon régóta van sikeres, példaértékű ifjúsági munka. Javaslatukra a Sásdi Többcélú Kistérségi Társulás Regionális Ifjúsági Tanács által kiírt pályázat alapján kezdett kistérségi fejlesztésbe, ami egy évvel később – a mi belépésünk idején – már megakadni-kifulladásra látszott. A kezdeményezők elmentek, vagy más feladatokat, célokat részesítettek előnyben. Egy – Alsómocsoládon tartott – konferencia kérdése volt, hogy hogyan tovább. A társulásnál új oktatási referens kezdett dolgozni, akit megszólítottak, vagy megszólítva érezte megát, hogy mi lenne, ha a továbbiakban ő fogná össze a kistérségi munkát. Szünetben beszélgetésnél ajánlottuk fel, hogy szívesen konzultálnánk a kérdésről, illetve szívesen részt veszünk egy fejlesztésben. Meghívtak előadást tartani...

Milyen programot készítettek el a projektre?

Egy konferencia utáni beszélgetés hozta az ötletet. Először csak egy kis előadásra gondoltunk, amelyet újabb és újabb tervezetés követett. A folyamat során vált egyre több rétegűvé a fejlesztés. Lényegében egy komplex közösségfejlesztő folyamatot építettünk, amely strukturált módon lehetővé tette, hogy a térség mind több fiatalja bekapcsolódjon a projektbe. Széles merítést vettünk,

hogy abból mind több fiatal tudjon kiválasztódni, saját maga dönteni, hogy érdekli a folyamat a továbbiakban

Meséljen, kérem a megvalósításról, menetéről!

Felkerestük a kistérség öt mikrotérségi központját, ahol a környező települések (néha saját érdeklődésből résztvevő, néha polgármester által küldött) fiataljai vettek részt, csoportépítő foglalkozást és a rövid ismertetőt kaptak az ifjúsági párbeszédrendszerekről. A mikrotérségi találkozók után egy kistérségi találkozót tartottunk a településekről érkezett egy-egy résztvevőnek, hogy a mikrotérségük fiataljain túl legyen alkalmuk megismerni olyanokat, akik akár kistérségük távoli tájain élnek, hiszen a megalakuló szervezetben együtt kell működniük majd.

Mindeközben kerestük azon felnőtt személyek kapcsolatát, akik múltban voltak és/vagy a jövőben támogatói lehetnek a fórumnak, elősegítik a fórum tagságának újratermelődését, biztosítják a mikrotérségi és települési ifjúsági élet alapfeltételeit, segítik az ifjúság önszerveződését. Úgy látjuk, hogy minden érintettnek külön és közösen tanulnia kell, mi is az az ifjúsági érdekegyeztetés, hogyan lehet ifjúsági közösségek működést segíteni, hogyan kaphat olyan hasznos tartalmat egy közösség, amelyben könnyen és élményszerűen sajátítja el az állampolgári technikákat és köteleződik el a saját szűkebb és tágabb pátriájának felelősségteljes állampolgáraként. A folyamat 2008-ban egy bentlakásos szemináriummal folytatódott, ahol a fiatalok kidolgozták a párbeszédrendszer működésének szabályait, és megindult a „próbaüzem”.

2007. Július 6	Alsómocsolád	Hegyháti ifjúsági konferencia	A FLP program bemutatása, a Sásdi kistérségi fejlesztés ötlet felvetése
2007. Szeptember 21	Vázsnok	Sásdi Kistérségi Roadshow	Sásdi Kistérségi Kerekasztal létrejöttének elősegítése
2007. Október 12	Gödre	Sásdi Kistérségi Roadshow	Sásdi Kistérségi Kerekasztal létrejöttének elősegítése
2007. Október 15	Mágocs	Sásdi Kistérségi Roadshow	Sásdi Kistérségi Kerekasztal létrejöttének elősegítése
2007. Október 24	Mindszentgodisa	Sásdi Kistérségi Roadshow	Sásdi Kistérségi Kerekasztal létrejöttének elősegítése
2007. Október 29	Vásárosdombó	Sásdi Kistérségi Roadshow	Sásdi Kistérségi Kerekasztal létrejöttének elősegítése
2007. November 5	Alsómocsolád	Sásdi Kistérségi Roadshow- Felnttsegítő találkozó	Sásdi Kistérségi Kerekasztal létrejöttének elősegítése
2007. November 12	Sásd	Sásdi Kistérségi Roadshow	Sásdi Kistérségi Kerekasztal létrejöttének elősegítése
2008. Január	Alsómocsolád	Kistérségi találkozó	A településekről érkező fiatalok kitalálják a létrejövő szervezetet. Megalakul a SIPKA.

Milyen céljaik voltak a program megvalósításával kapcsolatban?

A cél az egyéni és közösségi elköteleződés, mozgósítás a saját lakókörnyezet, és korosztály érdekei érdekében. Majd szervezetalakítás.

Milyen eredménnyel zárult az Önök által szervezett program?

Nagyjából a „felhangolást” könyvelhetjük el saját eredményként. Az, hogy ma is működik a szervezet, valamint, hogy a térségben országosan is kiemelkedő ifjúsági munkát tud felmutatni, az a helyben dolgozó szakemberek és fiatalok lelkesedésének, kitartásának köszönhető.

Tervezik-e a kapcsolattartást a kistérségi munkatársakkal (a pályázókkal)? Ha igen, miért? Esetleg terveznek újabb közös programokat?

Természetesen továbbra is együttműködünk. Szívesen kísérjük a térség ifjúsági életét.

Talán azért is mert legsikeresebb, ma is tartó hatású, a hely(zet)hez igazodó fejlesztésünk volt, valamint rengeteg jó (baráti) kapcsolat is fennmaradt. Éppen tegnap látogattam meg őket, ahol felmerült egy szupervíziós, szervezetfejlesztős folyamat igénye.

Hogyan érezték magukat a program során? Hogyan tudtak együttműködni a főpályázókkal?

Nagyon jó volt. Számunkra nagyon jó volt a munkamegosztás. A körülmények szervezésére nem kellett hangsúlyt fektessünk, maradt a szakmaiság. Nyitottak voltak arra a szakmai megfontolásra, hogy a mi szerepünk egy

támogató, távolodó szerep, vagyis az elején vittük teljes egészében a szakmai irányítást, amit lassan, a készségek és az önbizalom fejlődésével, állomásról állomásra haladva átadtunk.

„A foglalkozássorozatot során elértük a kitűzött célt, a résztvevők érzékenyebbé váltak a globális társadalmi és környezeti problémák iránt.”

ZÖLD - HÍD ALAPÍTVÁNY

52

Meséljen az egyesületről / munkáról / tevékenységről / pályázataikról / futó vagy tervezett programjaikról, stb.!

A Zöld - Híd Alapítvány 2000-ben jött létre, a megalapítás óta tanácsadó és ismeretterjesztő munkát végzünk az energetika és környezetvédelem területén. Célunk a figyelem felkeltése e kérdések iránt, és az emberek ismereteinek bővítése egy élhetőbb és fenntartható világ érdekében. Meggyőződésünk, hogy mindez akkor valósulhat meg, ha tudatára ébredünk környezeti kérdésekkel kapcsolatos érintettségünknek, és mindennapi életünkben kisebb-nagyobb változtatásokat hajtunk végre.

2004 óta Őko-Kuckó néven interaktív környezetvédelmi oktatótermet működtetünk, ahol környezeti nevelési, globális nevelési foglalkozásokkal várjuk az óvodás, általános- és középiskolás korosztályt, emellett ismeretterjesztő és szakmai programok, fórumok, előadások lebonyolításával valamint lakossági tanácsadással foglalkozunk. A környezeti- és globális nevelési tapasztalatainkat felhasználva oktatási segédanyagok kidolgozása is a tevékenységeink között szerepel.

2010 óta Pécsi Zöld Játsszóház néven gyermekmerőzöt működtetünk, ahol környezettudatos szellemben felügyeljük a gyermekeket, valamint babazsúrok szervezését és lebonyolítását is vállaljuk.

Aktuális programjainkról, szolgáltatásainkról a honlapon lehet tájékozódni, melynek címe www.zoldhid.hu.

Hogyan kapcsolódott be a projektbe a szervezet?

A pályázók a program keretén belül kialakítottak Sásdon egy közösségi teret, ahol a környéken élő fiatalok hasznosan tölthetik el szabadidejüket, ennek érdekében különböző programokat szerveztek a kistérség fiataljai számára, minket kértek fel a környezetvédelmi szemléletformálást megvalósító globális nevelési tréningek tartására.

Milyen programot készítettek el a pályázatra?

A pályázat céljaihoz kapcsolódó, hat alkalmas globális nevelési tréning sorozatot dolgoztunk ki, alkalmanként 4 x 45 perces időkeretben. A tréning sorozat témái: a globalizáció fogalma, hatásai, a globális társadalmi és környezeti problémák, környezettudatosság a mindennapokban (energiatakarékosság, víztakarékosság, környezettudatos vásárlás és hulladék).

Meséljen a megvalósításról!

Hat tréning valósult meg a program során, melyek a globalizáció fogalmát és hatásait, a globális környezeti- és társadalmi problémákat, illetve a hétköznapiak során alkalmazható környezettudatos technikákat járták körbe. A foglalkozások során interaktív, játékos feladatokat kellett megoldaniuk a fiataloknak, általában csapatmunka keretén belül. Gyakoriak voltak a szerepjátékok, melyek a beleérző képességet fejlesztették, az érvelési feladatok,

melyek a vélemény megfogalmazásának kulturált, hatá-
sos módszerét alakították ki, illetve az „ötletroham”,
mely az adott témához tartozó ismeretek és érzések rend-
szerezésében nyújtott segítséget.

Mi volt a fő célkitűzés a program során?

A tréningorozat célja az ismeretek bővítésén és a kom-
petenciák fejlesztésén túl az volt, hogy a résztvevők rá-
döbbenjenek, mind felelősek vagyunk a saját cseleked-
teinkért, döntéseinkért, de e mellett felelősek vagyunk a
Földünkért és embertársainkért is. Arra ösztönöztük a
fiatalokat, hogy energiáikat fordítsák a cselekvésre, hi-
szen mindenki tehet a fenntartható jövő érdekében, ha
elsajátítja a környezettudatos gondolkodásmódot. Célja-
ink közt szerepelt továbbá a fiatalok érzékenyítése a kör-
nyezetvédelem témái iránt, valamint a társadalmi részvé-
telük növelése a kezdeményező készség, konfliktuskeze-
lés, véleményalkotás, önkifejezési képesség fejlesztése
által.

Milyen eredményeket értek el?

A hat alkalom során a fiatalok jól teljesítettek az inter-
aktív, csapatmunkára építő feladatokban, a tréningoroi-
zat záró alkalma felé közeledve egyre hatásosabban tud-
tak érvelni, egyre ügyesebben oldották meg csapatmunka
keretében a feladatokat. Úgy tapasztaltuk, hogy a foglal-
kozássorozat során elértük a kitűzött célt, a résztvevők
érzékenyebbé váltak a globális társadalmi és környezeti
problémák iránt, tudásuk növekedett, kezdeményező
készségük, véleményalkotási és önkifejezési képességük
látványos fejlődést mutatott. Szívesen vettek részt az
általunk tartott foglalkozásokon, az egyik alkalommal

még a farsangi multság helyett is a tréningünket választották, amit nagy dicséretként éltünk meg.

Terveznek-e ehhez hasonló programokat?

Folyamatosan végzünk globális nevelési munkát, foglalkozások, tréningek tartását vállaljuk az általános- és középiskolás korosztály számára, illetve a nem formális oktatás területén szerzett tapasztalatainkra épülő oktatási segédanyagok kidolgozásával is foglalkozunk.

Milyen volt együtt dolgozni a pályázókkal?

A program gördülékeny megvalósulása a kistérségi munkatársak hatékony szervezésének köszönhető, mindig szívesen fogadtak minket és segítettek munkánkat, kísérték, szállították a fiatalokat, előkészítették a helyszínt, részt vettek a tréningeken. Amennyiben lesz rá lehetőség, szívesen dolgoznánk együtt ismét a kistérségi munkatársakkal, hasonló programok megvalósításában.

„Mi magunk akartunk tanulni másoktól, és ha közben tőlünk is sikerült tanulni valamit, az tényleg a programunk sikerét jelzi.”

RENDAHAGYÓ ÉNEKÓRÁK, BECK ZOLTÁN

56

Milyen programot készítettek el a pályázatra?

A Rendhagyó Énekórák sorozata jó ötletnek tűnt. Arra gondoltunk, hogy a kistérségben élő gyerekek, fiatalok kevéssé engedhetik meg maguknak azt, hogy folytonosan nagyobb városokba utazzanak koncertekre. Abban is biztosak voltunk, hogy a populáris zene számos regisztere nem éri el őket saját világaikban, és nagyon nehéz úgy értő zenehallgatóvá, tudatosan válogatni képes befogadóvá válni, ha a választásaid nincsenek meg. Azt gondoltuk tehát, hogy ablakot vágunk a zene világán (bár ez ügyetlen metafora), olyan intenzív zenei-emberi találkozásokkal, ahol a magyar zenei szcéna első vonalából hívunk dalszerző-előadókat. Arra törekedtem, hogy a program gondolatiságával egybeessen a Rendhagyó Énekórák sorozata. A meghívott zenészek olyan fickók, akik képesek, akarnak és tudnak másokra figyelni. Akik számára egy néhány órás találkozás a dialógusról, és nem önmagukról szól. Nem mellesleg: sok mindent tudnak a zenéről, a zene világáról, a dalok születéséről és haláláról, ismerik a kudarcot és a sikert – szóval tényleg emberből vannak gyúrva. Összességében azt hiszem, azért csináltuk leginkább ezeket a találkozásokat, mert mi magunk akartunk tanulni másoktól, és ha közben tőlünk is sikerült tanulni valamit, az tényleg a programunk sikerét jelzi.

Meséljen a megvalósításról!

Viszonylag nehéz hétvégi időpontokat egyeztetni turnéban lévő zenészekkel. Aki pedig éppen nem játszott, jellemzően nem volt Magyarországon. Úgyhogy Zsuzsi (Kisvári Zsuzsa – a szerk.) folyamatosan mozgatta az időpontokat és az előadókat aszerint, hogy ki mikor ért éppen rá. Gondolom, néhány álmatlan éjszakát okoztunk neki ezzel.

Milyen volt együtt dolgozni a pályázókkal?

Azt hiszem, az jelzi legjobban ezt, hogy egyikőnk sem élte meg ezt a kalandot munkának. Inkább tényleges kalandnak, ahol nem nézegettük az óránkat, ahol örültünk a marasztalásnak, ahol az órákat követően hosszan beszélgettünk a projekt szereplőivel. Nagyszerű emberekkel találkoztunk, a projektelemeket megvalósító szinte minden szervezet képviselőivel, Sásd polgármesterével, tanárokkal – jóformán mindenkivel, akik tettek a gyerekekért, a program sikeréért.

- Újra igent mondanának a részvételre?

Bármikor. A kérdés inkább az, hogy a naptár állandó újraírását vállalják-e ismét sásdi barátaink.

A LEO AMICI ALAPÍTVÁNY PROGRAMJA

A Leo Amici 2002 Alapítvány Rehabilitációs Intézetének küldetése:

58

„Ebben a közösségben együtt vagyunk jóban és rosszban. Az együttlét új, egészséges módjait kialakítva tanulunk élni és fejlődni. Nyitottan és őszintén megosztjuk egymással tapasztalatainkat, erőnket és reményeinket.

Megtanulunk törődni önmagunkkal, társainkkal és a közösséggel. Különbségeink ellenére erős kötelék tart össze minket: a talpra állás szándéka.

A magyar Leo Amici Alapítvány tevékenysége – az 1991-ben elfogadott alapító okirattal összhangban – drogfüggő betegek rehabilitációját és a droghasználat prevencióját elősegítő programokat foglal magában. A rehabilitációs program krónikus drogbetegek talpra állítására irányul, terápiás közösségi elvek szerint működő bentlakásos intézetben.”

A TÁMOP 5.1.1-es pályázatban kialakított célok, irányvonalak, eredmények:

Azok a fiatal felnőttek, akik a komlói terápiás közösségbe kerülnek súlyos, krónikus droghasználatuk következtében elmondják magukról, hogy a szerhasználatuk végén a legjellemzőbb érzéseik közé tartoztak a magány, a kilátástalanság, a reménytelenség, a céltalanság, az önsajnálát, a zárkózottság. A drogok hiánya, egy terápiás közösségbe való beilleszkedés nehézségei, az új kihívások súlya és a régi droghasználó életmóddal való szisztematikus szembenézés fájdalmas élményei csak erősítik ezeket a negatív érzéseket. A komlói terápia egyik célja ezekkel az érzésekkel való őszinte szembenézés és az olykor hosszú éveken át tartó magányosság „felszámolása”. A talpra állás érdekében szükséges, hogy az „ÉN”ből, „MI” legyen. Azok a drogfüggők, akik képesek önmagukból felnézni, és észrevenni, hogy körülöttük, rajtuk kívül is vannak emberek, akik nem is olyan ellenségesek, barátságtalanok, mint azt korábban gondolták, megnyitják önmaguk számára a felépüléshez vezető utat.

Az intézet falai közé „külsősöket” engedni mindig egy kockázat. De legnagyobb kockázat nem kockáztatni, így a komlói közösség bátran vállalta, hogy csatlakozik a sásdi kistérség TÁMOP programjába 2010/2011-ben.

Devianciák megelőzését szolgáló programok tekintetében a **káros szenvedélyekről, a függőség természetéről** a **Leo Amici 2002 Alapítvány** rehabilitációs intéze-

tének munkatársai és kezelésben lévő kliensei tartottak foglalkozássorozatot 6 hónapon át havi egy alkalommal péntekenként 16-20 óráig. Az előadásokat a kezelésben lévő kliensek személyes élménybeszámolóit tették hatá-
sosabbá.

Az első alkalom az alapítvány drogrehabilitációs köz-
pontjának kezelésében lévő kliensek személyes élmény-
beszámolóival indult. A megdöbbenően őszinte történe-
tek sokkolták a hallgatóságot, így a kérdezők zöme is a
felnőtt segítők közül került ki. A fiatalok még alig kér-
deztek.

A második találkozón 5 olyan volt klienssel találkozhat-
tak a fiatalok, akik már „józanul” élik az életüket. Elő-
ször a „Túl lehet-e élni a drogfüggőséget,” című rövid-
filmet tekintették meg a résztvevők. Ezt követően mind
az öten bemutatkoztak, mindenki elmondta 10-15 percbe
sűrítve az eddigi életét, honnan jött, milyen volt a gon-
dolkodása a használat alatt, min ment keresztül, milyen
mélypontjai voltak, milyen kezelésekkal próbálkozott,
mit kapott a Leo Amici Alapítványnál, hol tart most, mik
fontosak jelenleg? A találkozó tapasztalata volt, hogy a
sásdi fiatalok nehezen nyílnak meg, kérdéseiket inkább
magukban tartották.

A projekt rész harmadik eseménye az előzetes tervek
szerint a Leo Amici 2002 Alapítvány Drog-rehabilitációs

Intézetében került megrendezésre. Így alkalom nyílt, hogy más keretek között találkozzanak a felek, mint az elmúlt két foglalkozáskor. A megérkezést követően a Leo Amici közössége egy teával, kávéval fogadta a sásdi fiatalokat és azok kísérőit. Ezt követően a nagy létszámra tekintettel két részre vált a kb. ötven fős közösség, és a Leo Amici kliensei vezetésével megtekintették az intézetet. A vendéglátók elmagyarázták a helyiségek funkcióit. Mindeközben teret kaptak mindazok a kérdések, melyek foglalkoztatták a sásdi fiatalokat droghasználattal, rehabilitációval kapcsolatban. Ezt követően a sásdi fiúk és a Leo Amici közössége között focimeccs volt. A vacsorát követően közös zenélés következett, mely még közelebb hozta egymáshoz a fiatalokat.

A negyedik találkozó szintén Komlón zajlott. A résztvevőket 6-7 fős kiscsoportokba osztották. Minden csoportban 2-3 terápiában lévő kliens vett részt, és 2-3 fő sásdi fiatal. A csoporton a kliensek beszéltek életükről, felépülésükről, függőségükről. Ezek mellett felmerülő kérdések: - hogyan kezdődött a drogfüggőségem? Mi az ami ide hozott Komlóra? Hol tart most az életem? Milyen kihívásokkal találkozom most? A kis csoportos beszélgetés miliője lehetővé tette, hogy meghittebb, belsősegebb hangnemben történhessenek „találkozások” a sásdi fiatalok, és a komlói terápiások között. Ezt követően kötetlen beszélgetésekre, közös éneklésre és zenélésre nyílt lehetőség a közös vacsora előtt.

Az ötödik alkalommal közös zenés/mozgásos tréningen vettek részt fiataljaink a komlói kliensekkel közösen. A jókedvű, felszabadult mozgásos munka után közös beszélgetés, zenélés a tábortűz körül, majd lezárásként finom pizza vacsorára.

Az utolsó alkalommal a megelőző 5 alkalom tapasztalatainak átbeszélése, tapasztalatok megosztása, személyes interakciók voltak a főbb témák. A sásdi fiatalok lelkesedésüket fejezték ki a Leo Amici Alapítvány munkájával kapcsolatban. Beszámoltak többen arról, hogy az élet egy oly részébe tekinthettek, melyről eddig csak hallottak, illetve filmekben, médiában láttak. Megfogalmazták tetszésüket a terápiában lévő kliensek felé, főképp az őszinteség, nyitottság, barátiasság mentén. A komlói terápiában lévők kezdeti ellenállásukról beszéltek, mely oldódott miközben gyakorolhatták a nyitottságot, elfogadást, őszinteséget. Megrögzött, krónikus szerfüggők esetében elengedhetetlen, hogy a droghasználó életmódra oly jellemző zárkózottságot felváltsa a közösségi élet adta lehetőségek tárháza. A közös alkalom lezárásaként az elmúlt fél év fényképeiből válogatott videót tekintettek meg, amit a komlóiak készítettek, a projektben résztvevő fiatalok pedig egy média klub keretében elkészített fotóalbummal köszöntek el.

Mi, az intézet munkatársai bátran állítjuk, hogy a program megvalósult. Új kapcsolatok születtek, az aktuális komlói programban lévők ezeken az alkalmakon bekapcsolódhattak a sásdi fiatalok életébe, így megvalósítva célkitűzéseinket, küldetésünket.

Amennyiben a sásdi fiatalok számára közösségünk képes volt az őszinte beszélgetéseken, megosztásokon, a focin, a finom vacsorákon keresztül valami pozitívot adni, megelégedettek vagyunk és örömmel csatlakozunk hasonló eseményekhez, eseménysorozatokhoz.

Simicz Ferenc
Leo Amici 2002 Alapítvány
Rehabilitációs Intézete
7300 Komló, Bajcsy – Zs. u. 30.

„FONTOS PONT a Hegyhát ifjúsági életében!”

64

AZ ESÉLYEK HÁZA PROGRAMJAI

Az **Országos Esélyegyenlőségi Hálózat** 2004-ben kezdte meg működését, ma már lefedi az ország teljes területét. Megyénként 1 esélyegyenlőségi iroda (esélyház), a budapestivel együtt, összesen 20 működik.

A hálózat legfontosabb célkitűzései:

- Hátrányos helyzetű csoportok társadalmi integrációjának elősegítése.
- A NEFMI esélyegyenlőségi szakpolitikájának, esélyteremtő programjainak támogatása.
- A másság, a sokszínűség társadalmi elfogadásának elősegítése.
- A diszkrimináció elleni küzdelem és társadalmi szolidaritás erősítése.

CÉLCSOPORTJAINK: A nők, a gyermekek, a romák, az idősek, a fogyatékossgal élő személyek, a hátrányos helyzetű térségekben élők, az

elsődleges célcsoportot segítő szervezetek, intézmények

SZAKMAI TEVÉKENYSÉGÜNK

1. ÜGYFÉLSZOLGÁLAT

- **Jogi tanácsadás, információnyújtás diszkriminációt elszenvedett állampolgárok, helyi közösségek és civil szervezetek részére.**
- **Panaszfelvétel és tanácsadás biztosítása a hátrányos megkülönböztetés áldozatai számára: azon személyek részére, akiket közvetlen vagy közvetett hátrányos megkülönböztetés, zaklatás, jogellenes elkülönítés, megtorlás ért védett tulajdonságával összefüggésben (bórszíne, nemzetisége, anyanyelve, fogyatékosága, egészségi állapota, vallási vagy világnézeti meggyőződése, politikai vagy más véleménye, családi állapota, anyasága (terhessége)vagy apasága, szexuális irányultsága, életkora, társadalmi származása, vagyoni helyzete, foglalkoztatási jogviszonyának vagy munkavégzésre irányu-**

ló egyéb jogviszonyának részmunkaidős jellege, illetve határozott időtartama, érdekképviselőihez való tartozása, egyéb helyzete, tulajdonsága vagy jellemzője miatt).

- **Az esélyegyenlőség tárgykörébe tartozó információszolgáltatás, tájékoztatás**

Érdekképviselői, civil, önkormányzati szervezetek és azok szolgáltatásainak bemutatása, tájékoztatás fizikai és info-kommunikációs akadálymentesítésről, esélyegyenlőségi terv elkészítéséről, az esélyegyenlőség tárgykörébe tartozó pályázati lehetőségekről, pályázati tanácsadás az esélyegyenlőségi szempontokra fókuszálva.

2. SZAKMAI EGYÜTTMŰKÖDÉS

- helyi problémák és szükségletek feltárása és közvetítése,
- partnerség építés, hálózatfejlesztés, koordináció,
- képzések, tréningek, szakmai műhelyek, konferenciák szervezése,
- szakmai munkacsoportok működtetése az érdekvédelemmel foglalkozó civil szervezetek, civil és önkormányzati szolgáltatók részvételével,
- segítségnyújtás a célcsoportok érdekképviselői szervezeteinek megalakításában, a célcsoportokat segítő szervezetek, intézmények erősítésében, tevékenységük hatékonyabb el látásában,
- esélyegyenlőségi modellértékű programok kidolgozása, „jó gyakorlatok” bemutatása.

3. KÖZVÉLEMÉNY FORMÁLÁSA, TÁRSADALMI RÉSZVÉTEL FEJLESZTÉSE

- Szemléletformálás, a nyitott, másságra érzékeny, befogadó attitűd erősítése
- Széles közvéleményt célzó, szemléletformáló programok megvalósítása, kapcsolódás helyi és országos projektekhez.
- Az EU tagállamokat célzó esélyegyenlőségi kezdeményezéseinek, programjainak helyi szintű megismertetésében és megvalósításában való részvétel.
- A nonprofit és a forprofit szektor érzékenyítése a társadalmi felelősségvállalás iránt.
- Az esélyegyenlőség kommunikálása, megjelenítése a nyilvánosság fórumain - társadalmi és szakmai szinten egyaránt.

Feladataink megvalósítása során egyik fontos vezérfonalunk az „indirekt” érzékenyítés. Kulturális és művészeti elemeket tartalmazó programjaink és rendezvényeink eszközként

szolgálnak a többségi társadalom szemléletformálásának, attitűdváltozásának elősegítésében.

Munkánkat alapvetően meghatározza a **szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés** elve, így projektjeink során nagy hangsúlyt fektetünk arra, hogy ne kizárólag a hátrányos helyzetű csoportok kirekesztéséről szóljunk, hanem számukra, őket megszólítva is szervezzük programjainkat, előtérbe helyezve az integráció elvének érvényesülését.

Azt gondoljuk, és a már megvalósult programjaink, rendezvényeink során tapasztaljuk, hogy a **közös tevékenységek kontextus- és közösségteremtő ereje** képes áthidalni az emberek közti szakadékokat, és nyitottá, elfogadóvá teszi őket. Érzékenyítő és jogtudatosító küldetésünk során szívesen alkalmazunk **nem-formális tanuláshoz kapcsolódó módszereket az emberi jogi nevelés és az esélyegyenlőségi szemléletformálás terén,**

mind a társzalmák képviselőivel, mind fiatalokkal, gyermekekkel végzett munka során.

TOLERANCIA KLUB

A tolerancia klub célja volt, hogy a fiatalok ön- és társas ismereteit bővítsük. Tudatosítsuk a sztereotipizálás, az előítéletes és kirekesztő gondolkodás kialakulásának folyamatát. Bepillantást nyújtunk a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok mindennapjaiba. Tisztázzunk azokat a fogalmakat, melyekkel a hétköznapi életük során találkozhatnak és az emberi jogok, a diszkrimináció és az esélyegyenlőség tárgykörébe tartoznak. Rövid betekintést nyújtunk a diktatórikus rendszerek működésébe és az emberi jogi harcok tevékenységébe. Gondolkodásmódjukat, érzékenységüket, toleranciájukat fejlesszük, továbbá körüljárjuk mindazon lehetőségeket, melyek közvetlen környezetükben lehetőséget kínálnak a cselekvésre, önkéntességre, hogy nyitottabb, elfogadóbb és aktívabb fiatalokká válhassanak.

A klub célcsoportja: Az elsődleges elképzelés az volt, hogy az 5 mikrotársaság fiataljai, de az élet úgy hozta, hogy a mikrotársasági segítők is teljes értékű tagjaivá váltak a csoportnak.

A csoportfoglalkozás módszertana: A foglalkozások során, alapvetően a nemformális és kooperatív nevelés eszköztárát adaptáltuk. A gyakorlatok és feladatok lehetőséget kínáltak arra, hogy az irányított beszélgetéseken

keresztül az adott klubdélután fő témaköreit körüljártuk. A palettát színesítették a filmvetítések és látottak feldolgozása, az irányított közösségi festés, montázsplakát készítés, a vetélkedő, a közös kreatív munka és az internet bevonása.

Főbb témakörök, melyeket a klubok során érintettünk:

- Társadalmi normák, szerepek és konfliktusok
- Iskolai sikerek és kudarcok, ifjúsági közösségi szerveződések, aktív szabadidő
- Sztereotípiák, előítéletek, kirekesztés és kirekesztődés
- Frustráció és bűnbakképzés
- Hátrányos helyzetű csoportok (romák, fogyatékossgal élők, LMBT emberek, mélyszegénységben élők, nők, gyerekek)
- Az emberi jogok fejlődésének rövid történeti áttekintése
- Alapvető emberi jogok és a jogok korlátozása
- Autokrácia-demokrácia
- Emberi jogi aktivisták és diktátorok
- Inter- és multikulturalitás
- Aktív szerepvállalás a mindennapokban, önkéntesség

Csoportvezetők: Koska Éva és Gruidl Zsuzsanna az Esélyek Háza képviselőjében, ugyanakkor egy-egy témakörhöz csatlakoztak külső segítők is: Nyirati András és Németh Annamária Az Emberség Alapítványtól, Fe-

hér Angéla drámapedagógus, Labrisz Leszbikus Egyesület és a Szimpozion Egyesület, a MásKépMás E.E.SZ. Közhasznú Alapítvány és Színes Gyöngyök Egyesület munkatársai.

Kihívások:

- A klubfoglalkozásokat két önálló szakaszra tervezték és a kettő közt egy nagyobb intervallumú szünet volt, mely nehezítette a csoportfolyamatok alakulását.
- A csoporttagok személye és korosztályi összetétele a klub ideje alatt változott.
- A felnőtt segítők csoportban való részvételét eredetileg nem terveztük.
- A fiatalok többségének nehézséget okozott a verbális kommunikáció, a mások előtti megszólalás.
- A személyüket közvetlenül nem érintő, elvonatkoztatást igénylő kérdésekben nehezebben tudták megfogalmazni gondolataikat, véleményüket.
- Az LMBT csoporthoz való viszonyulásukban tetten érhetőek voltak azok a családi szocializációs mintázatok, melyek meghatározták sztereotípiáikat, esetleges előítéleteiket és kihívást jelentett számunkra, hogy az érzékenyítés során a felszínre hozáson túl, eredményt érjünk el.

Sikerek:

- Segítette a munkánkat, hogy a fiatalok többségnek volt előzetes élménye a kooperatív foglalkozásokról és nyitottan vettek részt a csoportmunkában.
- A felnőtt segítők kezdeményezően és partnerien kapcsolódtak be a feladatokba és egyenrangú tagjai voltak a csoportnak.
- A klubok során kialakult egy „mag”, akik aktívan és véleményformálóként voltak jelen és a közös gondolkodás motorjaivá váltak.
- Azok a fiatalok, akik számára nehézséget okozott a verbalitás, szívesen fogadták az énkifejezés más formáit (kreatív technikák), mely lehetőséget teremtett számukra is véleményük, gondolataik megformálására, kifejezésére.
- Új nézőpontokat és információkat kínálhattunk, melyek hozzájárulhatnak a könnyebb eligazodáshoz.
- Úgy gondolom, hogy sikerült mind a fiatalok, mind a felnőtt segítők számára bepillantást adni a mindennapi élet azon aspektusaiba, ahol az előítéleteink tetten érhetőek és - amennyiben lehetőséget teremtünk a közös gondolkodásra -, alakíthatóak, Tetteink által, pedig hozzájárulhassunk ahhoz, hogy a kirekesztettek befogadottakká válhassanak.

Tananyagok

ORSÓS ANNA: A BEÁS ÍRÁS, HELYESÍRÁS TÖRTÉNETE

1. A beás nyelv

A beás nyelvet a Magyarországon, Romániában, Bulgáriában, Szerbiában, Boszniában, Horvátországban élő cigány közösségeknek egy kis része beszéli.

A magyarországi beások eredeti, feltehetően romániai tartózkodásáról nem állnak források a rendelkezésünkre. Magyarországra a 18. század óta folyamatosan vándoroltak be beás nyelvet beszélő csoportok. Ma elsősorban a Dél-Dunántúlon (Somogy, Tolna, Zala és Baranya megyében) élnek. A beás nyelv különböző országokban használt dialektális változatait, valamint kialakulásuk történetét sem ismerjük. Ugyanígy fonológiai és nyelvtani rendszerük leírása is teljességgel hiányzik ezekben az országokban. E tekintetben a hazánkban élő beások írásbelisége jóval előrehaladottabb minden – a környező országokban élő – beás közösségnél. A magyarországi beások elsősorban – a határ közelsége miatt – a Horvátországban, Szerbiában és a Romániában élő beásokkal állnak kapcsolatban. Az e közösségekkel ápolts kapcsolatok során szerzett nyelvi tapasztalataink azt igazolják, hogy az itt élő beások a magyarországiak által beszélt nyelvjáráshoz hasonló nyelvi változatot beszélnek.

A beás a román nyelv közeli rokona, archaikus változata, amelyre nem voltak hatással a román nyelvi és helyesírási reformok.

A magyarországi beás nyelvnek három fő tájnyelvi változata van: az árgyelán, a muncsán és a ticsán.

Ezek közül az „árgyelán” a legelterjedtebb, amely egy nyelvújítás előtti bánáti román dialektus, s a román nemzeti nyelvtől csaknem izoláltan őrzi archaikus nyelvjárási jellegét ma is. Az árgyelánok Somogy, Tolna, Zala, Baranya megyékben használják ezt a nyelvi változatot, de él néhány árgyelán család Veszprém és Vas megyében is.

A Dél-Dunántúlon Alsószentmártonban és környékén az ún. „muncsán” nyelvjárást beszélik, melyben – a határ közelsége miatt – számos szláv (szerb) eredetű szó található. Ez a dialektus – hasonlóan a hazánk keleti részén, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében beszélt harmadik nyelvjáráshoz, a „ticsán”-hoz – jóval többet merít a mai román nyelvből.

Akik a magyarországi beás cigányok írása, illetve helyesírása után érdeklődnek vagy azt használják, azok jól tudják, hogy a beás nyelvet beszélők írásbelisége igen fiatalok, annak kezdete az 1990-es évek elejére tehető. Az addig csak szóbeli kultúrával rendelkező – mintegy 40–50 ezer főnyi – magyarországi beás közösség életében az írásbeliség, az íráskultúra még ma sem tekinthető megszokott, mindennapi jelenségnek. Intézményes keretek között csak nagyon keveseknek van lehetősége ennek megismerésére, a közoktatásban nem haladja meg a tízet azoknak az intézményeknek a száma, amelyek a beás nyelvet iskoláikban tanítják. Ez a tény nem magyarázható az érdeklődés hiányával, az okok sokkal inkább a hiányzó nyelvtanárképzésben rejlenek.

A kodifikáció hiánya egy cigány nemzetiségi gimnázium – a pécsi Gandhi Gimnázium – pedagógiai koncepciójára

nak és a gimnázium tanítási nyelvének, valamint a tantárgystruktúrájának meghatározása során tudatosodott, és ekkor vált elkerülhetetlenül szükségessé a beás nyelv leírása. Az írásmód kidolgozását megelőzte egy néprajzi kutatómunka, amely az Ormánság beások lakta településeinek népdal- és népmese gyűjtéseket jelentette: Az első beás nyelvi korpuszok tehát népdalok és népmesék voltak, s az ezekből készült kiadványok részletes használati utasítást tartalmaznak a közölt szövegek kiejtéséhez. (Kovalcsik 1994; Kovalcsik-Orsós 1994). A főként Kovalcsik Katalin és Orsós Anna nevéhez fűződő néprajzi gyűjtőmunka során előtérbe került a leírás mikéntje. Az írásbeliség kidolgozása során a kétnyelvű, magyar nyelven író, olvasó gyerekek kedvéért a magyar nyelv helyesírására támaszkodtak, ezért a leírásban a beás nyelvnek hagyományos, magyaros átírása figyelhető meg, amely nem alkalmazkodik az Európában ismert jelölésekhez.

2. A helyesírás és a mögöttes nyelvváltozat

A magyarországi beás nyelv fent említett három dialektusa közül az *árgyelán* jelenti az írásbeli változat alapját, mert az ebben a tevékenységben meghatározó szerepet játszó személy anyanyelve ez. A másik két dialektus írásbeli kommunikációja még nem alakult ki, leírásukra eddig nem történtek kísérletek.

Ugyan az elmúlt évtized az írásbeliség szempontjából számottevő, a beás nyelvről vagy a beás nyelven íródott kiadványaink száma nagyon kevés, így a beás nyelv - többek között helyesírási szótárral – még nem rendelkezik.

A jelenleg használt írásrendszer helyesírását tekintve is az egyszerűsége törekszik, így egy relatíve egyszerű szabályrendszer elsajátítása után a szabályos írásmód könnyen reprodukálható.

3. A helyesírás szintjei/szinteződése

78

A beás nyelv oktatása – a hazai többi nemzetiségi és etnikai kisebbségi nyelvhez hasonlóan – nyelvoktató formában, heti két órában valósítható meg, ám a nyelvtanításhoz szükséges feltételrendszer hiányos volta miatt csak nagyon kevés – tíznél is kevesebb – általános iskolában tanítanak beás nyelvet. Ezekben az intézményekben a beás nyelv helyesírása nem szerepel külön tantárgyként, a beás nyelvoktatás részeként esik szó szabályairól.

4. A helyesírás kinyilvánított/látens alapelvei

A beás helyesírás saját kiadványban kinyilvánított alapelvekkel nem rendelkezik, ám sajátosságairól a helyesírás jellegének illetve a betűsora bemutatása során kapunk ismertetőt.

5. A helyesírás jellege

A beás írás fonetikus, a kiejtés minél hűségesebb tükrözésére törekszik. Az írás legkisebb egysége a betű, amely a valóban kiejtett hangra utal. A betűkészlet a latin betűsorból alakult ki. A beás nyelv hangrendszere erősen eltér a magyarétól. A magánhangzók nagyon szabályos 3x3-as (elöl, közepén és hátul képzett, valamint felső,

középső és alsó nyelvvállású magánhangzók) rendszerbe sorolhatóak.

A beás mássalhangzóknak két jellegzetességük van. Egyrészt majdnem minden mássalhangzónak van palatalizált megfelelője, másrészt pedig a hosszúság nem megkülönböztető jegyük.

A hosszúság sem a magánhangzók, sem a mássalhangzók esetében nem megkülönböztető értékű, hosszú mássalhangzók csak morfémahatáron fordulnak elő.

6. Az alapábécé forrása, kiegészülése

A magyar nyelv betűsorához képest a beás ábécé 35 betűje több eltérést mutat. (A betűsorban ezek kiemelten szerepelnek). Ezek között két új magánhangzó (ǎ, î) jelenik meg, melyeket a román nyelvből vettünk át.

A beás nyelv betűsora a következő:

a, ǎ, á, b, c, **cs**, d, e, é, f, g, **gy**, h, i, î, j, k, l, **ly**, m,
n, ny, o, p, r, s, **sj**, sz, t, **ty**, u, v, z, **zs**, **zsj**

A magyarban oly fontos *ö, ő*, illetve *ü, ú* ebben a nyelvben nem szerepel, és mint az előző pontban ezt említettük, a beás nyelvben a magánhangzók időtartamának nincs jelentést megkülönböztető szerepe, ezért hosszú *í, ó, ú* sem szerepel a betűsorban.

A mássalhangzók lágyságát (palatalizációját) egységesen a betű után tett *j* jelöli. Ez kétségtelenül a gazdaságosság rovására megy, hiszen a palatalizált mássalhangzók igen gyakoriak, viszont e mellett a megoldás mellett szól, hogy csak némelyik palatalizált mássalhangzónak van bevett, gyakori jele (pl. *n* az *ny helyett*), a többinél ad hoc jeleket kellett volna bevezetni. A két leggyakrabban

használt palatalizált mássalhangzó a *sj* és *zsj* szerepel a beás alapabécében.

Több-kevesebb problémát jelent a beás írással ismerkedőknek a *ty*-vel jelölt mássalhangzó írásmódja, mivel ez fonetikailag nem a *t*-nek, hanem a *cs*-nek a palatalizált változata, ám a morfo-fonológiai rendszerben a lágy *t* (*ty*) világos módon a *t*-vel van párban.

A magánhangzóval kezdődő vagy végződő klitikumoknak gyakran van olyan „csonka” alakjuk, amelynek elejéről, illetve végéről hiányzik a magánhangzó. Ezt a jelenséget hívjuk magánhangzó-kiesésnek vagy elíziónak. A csonka alak akkor jelenik meg, ha közvetlenül a klitikum előtt, illetve után magánhangzó áll. Pl.: *o ìmpunsz* ‘megszúrt’ *o-mpunsz* vagy *je äj Tica* ‘ő Kati’ *je-j Tica*

Az elízió fő szabályai

a) Az *i*-vel kezdődő klitikum és az *în-/îm-* igekötővel kezdődő ige mindig a magánhangzó nélküli alakjában áll, ha magánhangzó előzi meg:

sză + înrâmă - *sză-ntrâmă* ‘meggyógyul’;

o + învăcăt *o-nvăcăt* ‘tanult’;

sză + o + îmmărită - *sz-o-mmărită* ‘férjhez fog menni’;

b) Egyéb esetekben a magánhangzó-végű klitikum a csonka alakjában jelenik meg, ha közvetlenül utána magánhangzó áll:

mă + âm zscăt - *m-âm zscăt* ‘játszottam’;

sză + o dusjé - *sz-o dusjé* ‘elmegy’;

c) Végül a magánhangzóval kezdődő klitikum csak akkor jelenik meg csonka alakban, ha közvetlenül magánhangzó, de nem klitikum után áll:

binyé + āsz – binyé-sz ‘jól vannak’;

je + āj bityágā - je-j bityágā ‘ő beteg’;

nu + āsz ákászā - nu-sz ákászā ‘nincsenek otthon’;

d) Ha az *á* és az *o* magánhangzók egymás közvetlen szomszédságába kerülnek, mindenképpen egyetlen *a* magánhangzóba olvadnak össze. A helyesírásban kötőjellel jelöljük a több morféma jelenlétét:

o + ávut – avut ‘volt neki, birtokolt’

o + ázsutát – azsutát; ‘segített’.

7. A beás nyelv grafémái

A beás nyelvben általában egy graféma egy fonémát jelöl. E szabály alól kivételt képeznek a palatalizált mássalhangzók, ahol a mássalhangzó utáni *j* nem jelöl külön hangot, hanem több szláv nyelvhez hasonlóan lágyító jellel jelöli az előtte álló mássalhangzó palatalizáltságát.

Viszonylag ritkán, ám találkozhatunk az *o* után kis funkcionális terheltségű hiátust alkotó magánhangzókapcsolatokkal *ou*, *uā*, amelyekben az *u* a félhangzó szerepét tölti be.

8. Az írásjelezés története, mai állapota

A magyar–beás nyelvi interferenciának köszönhetően a legáltalánosabb és legerőteljesebb a magyar helyesírás hatása a központosásban (pl. a vessző, az idézőjel használatában). A magyartól eltérő szabályok érvényesülnek

azonban a szavak elválasztásában és a kötőjel használatában (Péntek, 2002). A kötőjel minden esetben az elízió fent említett típusa alapján a kiesett magánhangzó hiányát jelöli.

Nincs kodifikálva az írásban is előforduló kölcsönelemek írásmódja, ezért az idegen szavak, a tulajdonnevek írása többnyire következetlen az írott nyelvi korpuszokban.

A nyelvhasználat közös gyakorlata alapján a keltezés írásban is követi a beszédbeli sorrendet, eszerint a nap, hónap és év követi egymást.

9. Grammatikai kutatások és helyesírás

A beás nyelvet érintő grammatikai kutatások még kezdeti stádiumban vannak. A rendelkezésünkre álló – többnyire néprajzi jellegű – nyelvi korpuszok jelentik az alapját annak a közeljövőben megjelenő beás leíró nyelv-tannak (hangtan, alaktan, mondattan), amely az első, korszerű tudományos leíró nyelvtana lesz ennek a nyelvnek.

A szerzők: Orsós Anna és Kálmán László. Az új nyelvtan elősegítheti a beás nyelvi változatok kodifikációját és stabilitását, ezzel támogatja a nyelvet beszélő kisebbségi közösséget.

10. A helyesírás szabályozó testülete(i)

A beás helyesírásnak egyelőre nincsenek szabályozó testületei, és mivel a beás közösség tagjainak többsége autodidakta módon tudja csak a beás írásbeliséget elsajátítani, egyéb tanácsadó testületekkel sem rendelkezik. E

munkában a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Neveléstudomány Intézetében működő Romológia és Nevelésszociológia Tanszék cigány nyelveket oktató (beás, romani) anyanyelvi pedagógusainak van egyre meghatározóbb szerepe, és egyre szélesebb kör tart igényt az ő tanácsadó tevékenységükre.

11. Írásváltás, a helyesírás reformjai: gyakoriság, okok, hatékonyság, az elképzelések alapelvei

A fent említett elő beás leíró nyelvtanban a helyesírást a korábbinál „európaibb”, nem a magyar írásmódon alapuló írással cseréltük fel. Ennek fő oka az, hogy a beás nyelv hangrendszere erősen eltér a magyartól, ezért csak jelentős erőszak árán jegyezhető le a magyar konvenciók szerint. Ezért a leírásban a beás nyelvnek nem a „hagyományos”, magyaros, és nem is a romános átírást használjuk, hanem megkíséreljük egy új írásmód bevezetését, amely jobban alkalmazkodik az Európában ismert jelölésekhez. A közép-európai szokásoknak megfelelő ún. huszita jelöléseket használtuk a mássalhangzók lejegyzéséhez, a palatalizációt a horvát írásban szokásos módon jelöljük, a magánhangzókat pedig nagyrészt a nyugat-európai szokások szerint írjuk (kivéve a „romános” *ǎ-t*). Mindezekben a döntésekben a gazdaságosságot és a közérthetőséget tartottuk szem előtt, ezért vetettük el a magyar vagy a román átírás kissé „egzotikus”, kevesek által ismert módszereit.

A beás írásbeliség Magyarországon alig létezik, de a hozzáférhető dokumentumok (nem egységesített) magyaros átírást használnak. A jövőre vonatkozóan hosszú távon mindenképpen az itt használthoz hasonló nemzet-

közi jellegű átírást javaslunk, hiszen ez kedvez a különböző országokban élő beás közösségek közötti írásbeli kontaktusnak. Ugyanakkor az iskolákban, főleg az alsóbb osztályokban természetesen lehetne használni a magyaros átírást, és ott fokozatosan lehetne bevezetni egy nemzetközi jellegűt (Orsós – Kálmán 2009).

12. A szabályok alkalmazhatósága és időszerűsége

A beás nyelv esetében a norma és a kodifikáció az árgyelán nyelvi változat leírásával teremődik napjainkban. A grafizációt, azaz az írásbeliség szabályozását: az írásrendszer kiválasztását, az írásrendszer megváltoztatását vagy a helyesírás módosítását jelenként éljük meg.

A beás nyelv nyelvtanát és szókincsét tartalmazó eddigi nyelvkönyvek, nyelvtanok és szótárak általában előíró szerepűvé válnak: akik a sztenderd nyelvet szeretnék használni, ezekhez a könyvekhez fordulnak iránymutatásért; sokak számára ezek válnak a „helyes” beszéd és írás törvénykönyveivé. Amíg a kodifikált normát el nem terjesztik, amíg be nem vezetik használatát, addig a kijelölt változat nem tud sztenderd változattá válni (Haugen, (1983; 1998). Az iskolai oktatás jelenti az elterjesztés legteljesebb csatornáját. A norma elterjesztésének folyamata tartalmazza a javítást, azaz a meghatározott normától való eltérések normának megfelelő módosítását –, ezt végzik például a nyomdai korrektorok, a kiadók olvasószerkesztői vagy a tanárok. A beás nyelv tanítása során a szókincsbővítés, beszédgyakorlat vagy éppen a helyesírás gyakorlása segítene a nyelvi és kulturális egységének megteremtésében és fenntartásában, és az anyanyelv rendszeres használata során válna lehetővé a

kodifikáció még hiányzó kérdéseinek kiterjesztésére. Ebben a tevékenységben – ahogy minden más nyelv esetén – a számítógép nagyon hathatós segítséget tud nyújtani nyelvhasználók, nyelvtanulók és nyelvtervezők tevékenységében egyaránt.

13. A beás nyelv írására és helyesírására vonatkozó ismereteket tartalmazó kiadványok

Orsós Anna 1994. *Beás nyelvkönyv kezdőknek*. Pă lyimbă băjásilor. Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola. Kaposvár.

Varga Ilona 1996. *Beás-magyar, magyar-beás szótár*. Konsept-H Kiadó. Budapest.

Orsós Anna 1997. *Beás nyelvkönyv*. Pă lyimbă băjásilor. Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola. Kaposvár.

Orsós Anna 1997. *Beás–magyar kéziszótár*. Vorbé dă băjás. Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola. Kaposvár.

Orsós Anna 1999. *Magyar–beás kéziszótár*. Vorbé dă ungur. Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola. Kaposvár.

Orsós Anna 2002. *Beás–magyar igeszótár*. Gandhi Köz-alapítványi Gimnázium és Kollégium: Pécs.

Orsós Anna–Kálmán László 2009. *Beás nyelvtan*. MTA Nyelvtudományi Intézet - Tinta Könyvkiadó. Budapest.

Felhasznált irodalom

HAUGEN, Einar (1983) The implementation of corpus planning: Theory and practice. In J. Cobarrubias és J. A. Fishman (szerk.), *Progress in Language Planning*. Berlin: Mouton. 269–289. (Magyarul: A korpusztervezés kivitelezése: elmélet és gyakorlat. In Tolcsvai Nagy G. szerk. 1998: 143–160.)

KOVALCSIK Katalin – ORSÓS Anna (1994) *Fátá ku páru dā ar – Az aranyhajú lány – Beás cigány népmesegyűjtemény I. kötet* Gandhi Gimnázium, Pécs

KOVALCSIK Katalin (1994) *Florilyé dā primāvára - Tavasz virágok - Beás cigány énekeskönyv I. kötet; II. kötet* Gandhi Gimnázium / Fii Cu Noi, Pécs

ORSÓS Anna –KÁLMÁN László (2009) *Beás nyelvtan*.

MTA Nyelvtudományi Intézet, Tinta Könyvkiadó. Budapest

PÉNTEK János (2002) *A nyelvi környezet és a helyesírás*. Magyar Nyelvőr. 2002./3. szám

2010. 12. 17.

LAKATOS SZILVIA, KOKAS DÓRA, KOLOM- PÁR ALEXANDRA, TÓTH ESZTER, TÓTH KITTI KATALIN: AZ OLÁH ÉS BEÁS CIGÁNY KÖZÖS- SÉGEK SZOKÁSAI, HAGYOMÁNYAI

Bevezető

88

Jelen tanulmányunk célja – amely egy interaktív előadás tapasztalatait is összefogja –, hogy bepillantást adjon az olvasó számára a magyarországi cigány közösségek tradícióiba, hagyományaiba. Az oláh cigány és a beás közösségek életének fordulópontjaihoz köthető hagyományokról, a gyerekneveléssel kapcsolatos szokásokról kívánunk átfogóbb ismereteket adni.

A Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Romológia és Nevelésszociológia Tanszék és a Sásdi Többcélú Kistérségi Társulás közös pályázatának keretében 2011. április 1-jén Sásdon került sor egy interaktív előadásra *Kultúra és hagyományok a cigány/roma közösségben* címmel. Az előadás előkészületeinél úgy gondoltuk, hogy akkor lehet a legizgalmasabb előadást tartani, ha a fiatal romák/cigányok is beszélnek saját közösségük tradícióiról, illetve ha minden résztvevő hozzászólásával gazdagíthatja az eseményt. Mivel a program sásdi és Sásd környéki hátrányos helyzetű és roma fiatalok, gyerekek számára volt meghirdetve, ezért nagyon jó volt azt látni, hogy nem cigány származású érdeklődő is szép számmal megjelent.

Három romológia szakos hallgatóval karöltve – Kolompár Alexandra, Tóth Eszter és Tóth Kitti Katalin – tartottuk meg az előadást, akik saját tapasztalataikkal egészítették ki hozzászólásaimat.

A program a *Bári Sej* című, Bódis Kriszta által készített dokumentumfilm levetítésével kezdődött, melyben egy alföldi (Szarvas, Öcsöd, Szolnok térsége) oláh cigány/roma közösség házassági szokásairól és a női szerepekről szólt. A film a résztvevőkben kérdéseket vetettek fel, és előkerültek a saját élmények is a házassággal, lánykéréssel, lányszöktetéssel kapcsolatban.

Kolompár Alexandra romológia szakos hallgató – aki egyébként maga is öcsödi származású, akárcsak a film egyes szereplői – saját szemszögéből, illetve saját közösségének szokásain keresztül mutatta be a roma/cigány hagyományokat. Szandra véleménye, illetve élménye azért is érdekes volt a hallgatóságnak, mert annak ellenére, hogy nagyon erős, mélyen gyökerező tradíciókkal rendelkező és azokat ma is ápoló családból származik, mégis egyetemi tanulmányokat folytat, távol a közösségtől. Érdekes beszélgetés kezdődött a női szerepekről, a házasság intézményéről, hiszen Szandra életén keresztül bemutatva egészen más színezetet kapott egy-egy szokás, hagyomány.

Tóth Kitti Katalin amatőr fotós egy pécsi roma kikérés eseményeit örökítette meg fényképezőgéppel, és mutatta be az előadáson. A képeken keresztül felvázolta, hogy egy-egy elkapott pillanat miért volt fontos számára, elbeszélésén keresztül egy nem cigány fiatal szemével kísérhettük végig az egyik legszebb oláh cigány szokás fontosabb fordulópontjait.

Tóth Eszter beszámolt arról, hogy őt a szülei a roma/cigány hagyományokhoz hasonlóan nevelték fel. Néhány nyíregyházi szokásról mesélt, mely sok esetben hasonlóságot mutatott az oláh cigányság szokásaival.

Nagyon érdekes tapasztalat volt az azonos magyar-cigány hagyományokról beszélgetni!

Tanulmányunkban a szokások, hagyományok bemutatása úgy jelenik meg, hogy először az oláh, majd a beás cigányok ugyanahhoz az eseményhez köthető tradícióit tárjuk az olvasó elé, így adva lehetőséget az összevetésre, a hasonlóságok és különbségek kiemelésére.

Gyerekneveléssel kapcsolatos szokások

Az oláh cigány és a beás közösségek nagy többségében a gyermekneveléssel kapcsolatos szokások még napjainkban is nagyon erős szabályozó szereppel bírnak.

Várandósság, keresztelő

Elsőként ismertetjük, hogy milyen rítusok, babonák, szokások jelennek meg az oláh cigányoknál, ha új családtag érkezik.

Úgy tartják, hogy a terhességet 2-3 hónapig nem szabad elmondani, mert akkor még könnyen elmehet a baba, ezért babonából nem mondják senkinek. A várandós asszonyt a terhesség elején kímélik a fizikai munkától, de amikor már biztos, hogy megmarad a gyerek, onnantól kezdve azért kisebb házi munkákat elvégezhet, nehogy hozzászokjon a „semmittevéshez”. Terhes asszony nem mehet templomba, mert úgy tartják, hogy benne „bűnös vér” van, sőt temetésre sem mehet.

A lovaskocsit nem kerülheti meg előlről, a lovak felől, csak hátulról, mert különben a férfiak üzletelési szerencséje elszáll.

Fontos, hogy az újszülöttnak semmit nem vesznek meg előre, csak miután megszületett. A kelengye megvásárlását az anyós intézi, hogy mire a csecsemőt hazaengedik, mindene meglegyen. Születése után piros szalagot kötnek a csuklójára, ha nagy haja van, akkor a hajába is, hogy az ártó szellemek, boszorkányok – ún. pipirishka – ne tudják bántani.

Az újszülöttet elsőként a nagymama veszi kézbe, amikor hazahozzák, aki azonnal fokhagymagerezdet tesz a pólýába és szentképeket rak a csecsemő párnája alá, melyek a keresztelőig védik őt az ártó szellemektől.

Az újszülöttnak nem tesz jót, ha idősebb asszonyok, vagy főképp vastag, összenőtt szemöldökű nők megcsodálják, mert úgy tartják, hogy „szemmel verik” ilyenkor a gyereket, és nyugtalan lesz, nem tud aludni. Ha ez mégis megtörténik, akkor a csecsemő anyjának meg kell nyalnia háromszor a gyerek szemét, mert ez segít rajta, megnyugszik.

Hat hétig sem az anya, sem az újszülött nem mehet sehova. Régen az anya nem mehetett ki a kútra vízért sem, mert úgy tartották, „ahogy a víz folyik, úgy elapadhat a teje”. A gyerek fürdővizét nem lehet kiönteni napnyugta után, és a száradó ruhácskáit is be kell szedni, még naplemente előtt, ugyanis úgy tartják, hogy miután a Nap nyugovóra tért, előjönnek az ártó szellemek, melyek nem tesznek jót egy még pogány és így védtelen gyermeknek. Az újszülöttet fokozottabban védik mindaddig, amíg nincs megkeresztelve, mert úgy tartják, hogy csak a keresztelés után fogja a jó Isten védeni. A keresztelese után 4-6 héttel kerül sor.

A pécsi cigányok római katolikus templomban keresztelkednek, a szertartás menete ennek megfelelően zajlik.

A templomból hazaérve a nagyszülők veszik rögtön, elsőként kézbe a gyereket, és háromszor a Nap felé emelve az mondják: „Biboldes ingerdeles, boldes andeles!” („Pogány ment el, keresztény tért meg!”) vagy „Ruvesa gelastar, bakro/bakri avilas!” („Farkas ment el, bárány érkezett!”) Ugyanezen szavak kíséretében a csecsemőt az ágya mellett is háromszor az ablak irányába megringatják, melynek célja, hogy az ágy alatt, körül lévő ártó szellemek kitakarodjanak a házból, hiszen már nincs pogány a családban. (Lakatos, 2011)

A beás és oláh cigány hagyományok nagyon kis mértékben térnek el a várandósság tekintetében. Nagyon fontos, hogy a babona az élet minden területét átjárja mind a két cigány csoportban. Akárcsak az oláh cigányoknál, a beásoknál sem mondják el a terhességet az első trimeszterben, mert a babona úgy tartja, hogy a korai öröm vetélshez vezethet.

A következőkben összeszedtünk egy csokorra valót a beások babonáiból:

- Egy terhes nő nem érinthet állatot, mert féltő, hogy a gyerek szőrös lesz.
- Ha a nő terhes, nem szabad övet hordania, mert a babának a testén ott lesz a nyoma.
- Úgy gondolják, ha egy várandós nő szeget talál, akkor fia lesz.
- Mikor a gyereket kihozzák a kórházból, nem szabad átmenni az úton, mert szerencsétlenség éri az újszülöttet.
- Az átkok ellen különösen védik a kisgyereket, ezért a homlokát meg kell háromszor köpködni a mamájának.

- Amikor a kisbabát megfürdeti édesanyja, a fürdővízben nem szabad másnak megfürdenie, mert azzal elviszi a baba álmát. Kivételt képez az édesanya, de ő is csak az arcát, kezét moshatja meg a fürdővízben, így erősebb lesz a kicsi csontja.
- Az újszülött pólyájára nem szabad ráülni, mert rosszat fog álmodni.
- Ha valaki megcsókolja a kisbabát, nyugós lesz, ilyenkor az édesanya kereszt formára megnyalja a homlokát.
- Ha egy családban megszületik egy gyermek, a babona szerint addig nem lehet kivinni este, míg meg nincs keresztelve.

Akárcsak az oláh cigányok, a beások is nagyon fontosnak tartják, hogy a kisgyerek minél hamarabb meg legyen keresztelve, hogy az ártó szellemek ne tudják bántani. A keresztelőig szintén egy piros szalagot kötnek a csuklójára, mert az megvédi minden bajtól és a szemmel veréstől.

Gyereknevelés

A hagyományos oláh cigány közösségekben fontos, hogy már egészen kiskoruktól kezdve a fiúkat és a lányokat is a rájuk váró felnőttkori szerepekre neveljék. A fiúk feladata, hogy eltanulják apjuktól, a család idősebb férfitagjaitól a pénzkeresés és a munka, üzletelés fortélyait, a lányok pedig a házimunka és a gyereknevelés alapjait sajátítják el. A lányok szempontjából különösen fontos, hogy jó nevelést kapjanak – ez magába foglalja a

közösségen belüli illemszabályok és a női feladatok, szerepek ismeretét, a hagyományok ápolását, az idők tiszteletét is –, és tisztelettudóak legyenek. Tisztában kell lenniük az illemszabályokkal, a köszönési szokásokkal, mert a házasodás révén ők egy másik családba kerülnek, és ezek alapján fogják őket – és családjukat is – megítélni.

A fiúk 12-13 éves koruktól már néha-néha elkísérik apjukat, hogy megnézzék, mivel foglalkozik, hogyan keresi meg a kenyérré valót, sőt ők is besegítenek.

A lányok 10-12 éves koruktól már segítenek a konyhában, a takarításban, és vigyáznak kisebb testvéreikre is. Az első menstruáció után pedig még intenzívebbé válik a női szerepekre nevelésük, hiszen eladósorba kerülve nagyobb velük szemben az elvárás is. Természetesen házasságkötés után az anyósa megtanítja úgy főzni, ahogy az ő családjuk szokta, és azokra a mindennapi teendőkre is, ami náluk fontos. (Lakatos, 2011)

A gyermeknevelés sem tér el sok mindenben az oláh és a beás cigány hagyományok szerint. Egészen addig meg-egyeznek a két csoport neveltetési szokásai, amíg el nem érik a gyerekek a serdülőkort. A beás fiúk 18-19 éves korukban nősülnek, a lányok 16-17 évesen mennek férjhez, míg ez az oláh cigányoknál hamarabb bekövetkezik, amiről a következő fejezetben szólnunk részletesebben.

Öltözködésben eltérőek a két csoport szokásai, mert a beás lányok nem járnak hosszú szoknyában, míg egy oláh cigány lány csak szoknyában járhat. A beás fiúkra zömével ugyanaz jellemző, mint az oláh cigányokra, vagyis hogy jóval több mindent megtehetnek, mint egy

lány, pl. eljárhatnak szórakozni, nem féltik őket úgy, ahogy egy lányt.

Házasodással kapcsolatos szokások

Azokban a hagyományos oláh cigány családokban, ahol még tartják a közösségi tradíciókat, értékrendet, normákat, a házasságra – összevetve a többségi társadalommal – viszonylag korai életkorban kerül sor. A lányok általában már 14-16 éves korukban férjhez mennek, és a fiúk sem sokkal idősebbek náluk nősüléskor.

A házasság alapvetően kétféle módon jöhet létre: vagy lakodalom, vagy lányszöktetés útján. A pécsi közösségben a díszes lakodalom gyakoribb.

A házasodási folyamat első lépcsője, hogy a fiú családja felkeresi a kiszemelt lány családját, és bejelentik szándékukat: ha ők is úgy gondolják, jönnének háztűznézőbe. Most már jellemző, hogy a szülők megkérdezik lányukat, hogy jöhet-e udvarolni a fiú, és a választ figyelembe véve történnek tovább az események. Ha nemet mond a lány, akkor tudomásul veszi a fiú családja, és másik lányt keresnek. Ha azonban a lány válasza pozitív, akkor a szülők megbeszélik, hogy mikor lehetne esedékes a látogatásuk.

Természetesen mindkét fél érdeklődik a másik iránt: fontos, hogy a lány rendes, tisztességes és szűz legyen, a fiú jól nevelt, olyan, aki nem csavarog, illetve elengedhetetlen, hogy hasonló gazdasági helyzetű családból származzanak – de ez a gyakorlatban nem minden esetben valósul meg.

A háztűznézőbe a fiú a nagycsaládjával érkezik, és úgy indul az esemény, mintha csak látogatóba jöttek volna,

tulajdonképpen egy „színjátékot játszanak el”, vagyis más témáról beszélgetnek, úgy tesznek, mintha csak érdeklődnének a hogylétük felől. A lányos család pedig ételekkel, italokkal készül. Aztán egy kis idő múlva már a látogatás tényleges okára terelődik a szó, amelynek keretében engedélyt kérnek az eladósorban lévő lánytól és szüleitől, hogy a fiú járhasson hozzá udvarolni. A fiús család szószólója mindig egy rangosabb, idősebb férfi. Amennyiben a lány engedélyezi, a szülők át is térnek a lakodalommal kapcsolatos teendők megbeszélésére. A fiú családja felveti, hogy milyen lakodalmat szeretnének a szülők a leendő menyasszonynak, majd megegyeznek a költségvetésben is.

Az udvarlás ideje nem tart sokáig, két-három hét, maximum egy-két hónap, hiszen „addig kell ütni a vasat, amíg meleg”. Az udvarlás úgy történik, hogy a fiú meglátogatja a lányt a házukban, de arra nincs lehetőség, hogy a fiatalok kettesben legyenek, mert ha valamilyen oknál fogva meghiúsul a házasságkötési szándék, akkor ez egyfajta garancia arra, hogy a lány tisztességén nem esett csorba. A fiatalok beszélgetnek, hiszen ez a pár hét az egyetlen lehetőségük, hogy jobban megismerjék egymást, többet megtudjanak a másiktól.

Az udvarlási idő letelte után jön a fiú családja, hogy konkrétan megbeszéljék a lakodalom előkészületeit, annak teendőit. (Lakatos, 2011)

Szökés, szöktetés

Lányszöktetésre több okból kerülhet sor egy oláh cigány közösségben: ha a lány vagy a fiú „rangon alul” szeretne házasodni, de a család ezt nem engedélyezi, vagy a szü-

lők nem szimpatizálnak a választottal, illetve ha olyan szegény egy család, hogy nincs pénz lakodalomra, akkor a szülői akaratok ellentmondva a fiatalok megbeszélnek, hogy elszöknek egymással. Olyan alkalmat kell keresni, amikor nem tudják a családtagok megakadályozni őket: például amikor a lány kijön az iskolából, vagy egy-egy nagyobb cigány mulatságon vagy lakodalmon. Ekkor eltűnnek, elszöknek a fiú egyik rokonához néhány napra. A lány szülei tudják: ha lányuk nem jött haza időben, akkor biztos elszökött azzal a fiúval, akivel nem engedték, hogy találkozzon. Felhívják telefonon a fiú családját, akik természetesen tagadják, hogy náluk lenne a lány, vagy bármit is tudnának róla. A lány családja elmegy a fiú családjához és ott hangos szóváltás, vita kezdődik, hogy a lányt azonnal adják ki nekik. Azért is fontos, hogy a lány családja mielőbb cselekedjék, mert szoktetés alkalmával minél hamarabb igyekeznek elhálni az első éjszakát, és ha a lány elveszti szüzességét és ezáltal a közösség előtti tisztességét, ártatlanságát is, akkor már nem tudja a családja a rangjuknak és a cigány szokásoknak megfelelően kiházásítani.

A fiú családja számára nagy büszkeséget jelent, ha sikerül elszoktetni egy lányt, de a lány családjának ez nagy szégyen.

A szokés után a lányt már nem lehetne tisztességgel kiházásítani, ezért a szégyen és az elmaradt lakodalom miatt a lány családja fájdalomdíjat és legalább egy kisebb mulatságot kér. Az ország más vidékein úgynevezett kendőzést¹ tartanak ilyenkor, de Baranya megyében

¹ A kendőzés során a menyasszonynak és a vőlegénynek egy mulatságot tartanak, melynek során a lány fejét ugyanúgy „bekötik”, mint ahogy a lakodalmon szokás, de a lány már nem öltözhet

inkább a mulatság megtartása a jellemző. (Lakatos, 2011)

Lakodalom

A cigány lakodalom és a lányos háznál lévő kikérő árát – ételek, italok, zenekar – is a fiú családja állja.

A lakodalom a fiús háznál kezdődik, ahol a rokonság már délelőtt gyülekezni kezd. Néhányan összeállnak, a két hivatásos kikérővel a szokásnak megfelelően kimennek a ház elé, és ekkor elkezdődik a lakodalom formális része. Cigányul, a hagyományoknak megfelelően, kötött szöveget használva kikérik a vőlegényt a fiús házból, és felszólítják a násznépet is, hogy együtt menjenek át a menyasszony családjához, és ünnepeljék a fiatalok szerelmét, szerencséjét, boldogságát.

A lányos házhoz már egy nagyobb csoporttal érkezik a vőlegény, ahol a szószólója szintén a két hivatásos kikérő lesz. Ők itt elmondják, hogy azért jöttek, mert a nyájukból elkóborolt báránka nyomai idáig vezettek, és szeretnék visszakapni. A kikérés közel másfél óráig tart, természetesen a lányt nem akarják kiadni, ezért a „vita” sokáig zajlik. De a fiú rokonsága felmutat egy fényképet az „elkóborolt” lányról, és ekkor már nincs mit tenni, be kell engedni a násznépet. Először a vőlegényt engedik be egyedül, hogy megkeresse menyasszonyát, aztán jöhet utána a násznép is. Ekkor kezdetét veszi a lakodalom, étellel, itallal kínálják a násznépet, és a zenekar is adja a talpalávalót. A fiatalok elmennek fényképezkedni, a

menyasszonyi ruhába (hiszen már nem ártatlan, elvesztette a szüzességét), csak menyecske ruhába, illetve nincs a háznál kikérés, éjfélkor pedig nem tartanak menyasszonytáncot.

násznép pedig lassan átvonul az étterembe, ahol a multság folytatódik. Egy-egy lakodalom 150-200 fős, de az igazán tehetősek több száz vendéget is meghívnak. A cigány lakodalom menete nem különbözik sokban egy átlagos magyar lakodalomtól, hiszen étel, ital, sütemény és torta van bőven, és zenekar is játszik, természetesen olyan zenéket, amire a cigányok mulatni szeretnek. Éjfélkor sor kerül a menyasszonytáncra, amikor rengeteg pénzt táncol össze a fiatal feleség. A bankjegyeket általában a lány koronájába tűzik. A tánc után a lány fejét „bekötik”. Magyarország legtöbb vidékén az ifjú férj köti be kendővel a felesége fejét, de Baranyában a fiú családjából egy, a közösség előtt nagy tisztességnek örvendő asszonyt kérnek meg erre a feladatra, ami a felkért asszonymak is komoly presztízst jelent.

A tánc után a fiatalok elvonulnak és elhálják a nászészakát. A lepedőt általában a fiú anyja, az anyós – amennyiben már nem él, akkor egy közeli rokonságban lévő cigány asszony – „ellenőrzi”, hogy tényleg szűz volt-e a lány. Amennyiben ekkor derül ki, hogy a lány tisztességén már korábban csorba esett, akkor – közösségtől függően – két dolog történhet: vagy nem kürtölik szét, hanem inkább családon belül marad ez a titok, de a fiatal meny egész életében érezni fogja, hogy emiatt rosszabbul bánnak vele, vagy a lányt visszaküldik a szüleihez, akiknek sokszor vissza kell téríteni a lakodalom költségét is.

Ezután átöltöznek, a fiatal feleség felveszi a menyecske ruháját. A multság aztán hajnalig, kifulladásig tart. (Lakatos, 2011)

Meglepően sok közös vonást véltük felfedezni a két cigány csoport között a házasodási szokásokat illetően is. A lány kiválasztása, az udvarlás, illetve a szökés menete, okai is – amennyiben sor kerül rá – mind-mind megegyeznek.

Fontos eltérés, hogy a beás lakodalom költségei megoszlanak a két család között, míg az oláh cigányoknál jellemzőbben a fiú rokonsága állja az anyagiakat. A lakodalmi mulatság menete azonos elemekből áll: az esküvő a fiú családjánál kezdődik, majd a lányos házhoz mennek, végül a lakodalom helyszínére, ahol ételek, italok, zene várja a vendégeket. Éjfélkor kerül sor a menyaszonytáncra, majd bekötik a lány fejét egy kendővel. A beásoknál ezután egy kis gyermeket ültetnek a fiatal feleség ölébe, ezzel jelképesen elősegítik termékenységét.

Temetési szokások

Virrasztás

Haláleset idején három napig virrasztanak az oláh cigányok. A virrasztás első napja a halál napja, a második nap a halál másnapja, a harmadik napja pedig a temetés előtti este kezdődik. Régen, amikor még a halottakat hamarabb el tudták temetni, otthon ravatalozták fel őket, és a virrasztás is folyamatosan tartott.

Fontos, hogy a virrasztás helyszínén, az udvaron tüzet gyújtsanak, melyet általában a férfiak körbeülnek, és ott beszélgetnek a halottról (rossz idő esetén is gyújtanak tüzet, de akkor a házban tartózkodnak). Mindenki mesél történeteket arról, milyen élményei voltak életében az elhunyttal, milyen kapcsolata volt vele, akár magánemberként, akár üzleti partnerként. Az este folyamán átterelődik a szó az üzletelésre, a politikára, a közéleti kérdésekre, de a beszélgetést mindig az illendőség keretei között kell tartani, pl. senki sem lehet annyira részeg, hogy illetlenül viselkedjen, továbbá nem tanácsos hangosan kacagni sem. Fontos, hogy ha italoznak, akkor a pohárból egy keveset az első korty előtt a halott tiszteletére kiöntenek a földre.

A nők a házban vagy a konyhában vannak, az ő feladatuk, hogy mindig legyen étel és ital, amit a férfiaknak is fel kell szolgálniuk. A házban ilyenkor minden tükröt és tévét letakarnak, mert attól félnek, hogy a halott képe tükröződik benne. A virrasztás ideje alatt végig gyertyákat kell égetni, melyek nem aludhatnak ki, és erre az asszonyoknak kell ügyelni. Fontos, hogy páratlan számú gyertyát kell égetni, mert ha páros lenne, akkor valakit

elvinne maga után a halott. A virrasztáson a gyerekek is részt vesznek.

Éneklés, zenehallgatás a virrasztás ideje alatt tilos!

Étel, ital mindig van a virrasztáson, de meleg ételt csak a 3. napra készítenek, akkor a halott kedvencét is megfőzik, és áthívnak a szomszédból egy nem cigány nőt vagy férfit (attól függ, hogy a halott milyen nemű), és őt kéri meg, hogy egyen az elhunyt kedvencéből. Ennek jelentősége, hogy ez a gazho/gazhi² jelképezi a halottat, és tulajdonképpen így látják vendégül utoljára szeretettüket. A „mulo”-tól³ való félelem miatt a cigányok soha nem vállalnák el ezt a feladatot, így viszont ezt kiküszöbölik: nemcsak egyénileg, de a közösség szempontjából sem kell tartaniuk a halott lelkének visszatérésétől.

Illő a virrasztáson végig, hajnalig ott maradni, de egyre ritkább, hogy ezt megtartanak. (Lakatos, 2011)

A beás virrasztás hasonlóan kötött, illemszabályokkal sűrűn tarkított, mint az oláh cigányoké. Mégis, ha valamilyen eltérő jegyet szeretnénk kiemelni, akkor a számmisztikához kötött babonákat említhetnénk. A beásoknál a páratlanság, a páratlan szám „jelenléte” sokkal fontosabb szerephez jut: nemcsak a gyertyák, hanem a konyhában segédkezők és a teríték számánál is. Míg az oláh cigányok jellemzően a halottal kapcsolatos saját élményeiket osztják meg egymással, addig a beások meséket mondanak.

² Nem cigány férfi/nem cigány nő.

³ Halott.

Temetés

Az oláh cigányok úgy tartják, hogy amíg nincs meg a temetés, addig a halott lelke velük van, ezért elővigyázatosságból a házban továbbra is letakarva vannak a tükröződő felületek.

Római katolikus szertartás szerint zajlik a temetés. Először a templomban kerül sor a búcsúztatóra, majd utána mennek ki a temetőbe. Általában egy zenekar húzza ilyenkor a halott legkedvesebb dalait. Mindig temetésre kerül sor, csak nagyon kivételes esetben – pl. a haldokló külön kérésére – hamvasztanak (Pécsett egyetlen ilyen esetről tudunk). A pap elmondja a szertartást, majd miután elment, a gyászolók még sokáig ott maradnak. Amikor a halottat leeresztik a földbe, akkor aprópénzt és egy zacskóban a virrasztáson használt gyertyák csonkjait dobják be utána. Aprópénzt azért, hogy a mennyországba vezető úton ki tudja fizetni a révészt, aki átviszi egy csónakon a túlvilágra, a gyertyacsonkokat pedig azért, hogy az útján világosság kísérje. Virágot, különösen élő virágot nem dobnak a sírba, mert úgy tartják, hogy akkor hamarabb az enyészeté lesz a test.

A halottat új ruhába öltöztetve temetik el, eladósorban lévő lányt pedig menyasszonyi ruhában, de cipő nélkül – nehogy visszajárjon. Továbbá fontos, hogy semmivel ne takarják le a szemét, szemfedőt sem engednek rá rakni, mert akkor nem látja a túlvilágon, mit történik vele, merre kell mennie a mennyország kapuja felé.

Ha kriptában temetik el, akkor úgy alakítják ki, mintha egy kis szoba lenne: tesznek bele szőnyeget, szentképeket, kis asztalt, italokat, cigarettát, minden olyat, amire szüksége lehet a túlvilágon.

Fontos, hogy terhes nő és 10 évnél fiatalabb gyermek nem vehet részt a temetésen, mert attól félnek, hogy a halott lelke megszállja őket, hiszen ők védtelenebbek vele szemben, illetve „ha a terhes nő meglátja a halottat, akkor halott lehet benne a gyerek is”.

A temetőből egy közeli kocsmába mennek a gyászolók, tehát városban a tor nem a háznál van, de faluhelyen az elhunyt házába mennek megemlékezni. Fontos, hogy senki ne nézzen hátra, amíg nem ért ki a temetőből, mert akkor ő vagy a családjából valaki lesz a következő, akit temetnek. A kocsmába érve elsőként mindenki megmossa a kezét és arcát, ez egy jelképes megtisztulási folyamatot takar. Ezután a gyászoló család kikéri az italokat a közösségnek, de a szűk gyászoló család nem marad ott a kocsmában italozni, hanem hazamennek. (Lakatos, 2011)

Gyász

A gyász megtartásának ideje egyén- és családfüggő. Egy oláh cigány családban nincs elvárás arra nézve, hogy ki meddig gyászol, de általában a feleség egy évig feketében jár, a közeli hozzátartozók hat hétig, néhány hónapig. A gyász ideje alatt zenehallgatás, bálozás, multság tartása vagy táncolás tilos!

A temetés utáni 6. héten mennek ki először a temetőbe. Ekkor teszik rendbe a sírt, visznek ki friss virágot, ha dohányzott az elhunyt, akkor cigarettát gyűjtanak neki, ha szerette az italt, akkor a kedvencéből öntenek egy keveset a sírra. Ekkor kerül sor arra is, hogy a halott hátrahagyott személyes tárgyait, holmiját, ruháit elégetik. Nem maradhat tőle semmilyen személyes tárgy, mert

akkor visszajárna! Természetesen, ha van fénykép, videó- vagy hangfelvétel róla, vele, azt megtartják emlékébe.

A gyász letelte utána – ez családtól függően lehet 6 hét, néhány hónap, vagy egy év – rendezik meg az úgynevezett „pomana”-t. Ez a gyász lejárta utáni összejövetel, melynek menete a virrasztáshoz hasonlóan alakul: ételeket, italokat szolgálnak fel, és ekkor szintén főznek a halott kedvenc ételéből, melyből egy szomszéd nem cigányt kínálnak meg.

Ekkor kerül sor arra is, hogy a gyászolók egy része leveti fekete ruháját, amit majd elégetnek.

Egy évvel a temetés után is tartanak egy összejövetelt, amelynek keretében először a halott lelki üdvéért szent misére látogatnak. (Lakatos, 2011)

A beás közösségben is élő hagyomány, hogy formális keretek között levetik a gyászt, vagyis megszabadulnak fekete ruháiktól, de – szemben az oláh cigány tradíciókkal – itt nyilvános zenés eseményen kitáncolják/letáncolják a férfiak a fekete ingüket. A tánc végén az inget megsemmisítik, leggyakrabban tűzbe dobják, hogy a lélek megtisztuljon. Ezzel a jelképes mozzanattal adják mindenki tudtára, hogy a gyász ideje lejárt, és az eddig tiltott cselekedetek, tabuk feloldottá váltak.

Összegzés

A tanulmány igyekezett közelebbi ismereteket adni a magyarországi oláh cigány és beás közösségek minden napjait átszövő hagyományok, tradíciók fontosságáról, sőt a tematikus felsorolás az összevetés lehetőségére is esélyt adott. Szó esett a házasságról, a gyereknevelés sajátosságairól, a temetési szokásokról is. Fontos látni, hogy ezek az értékrendek, normák, annak ellenére, hogy valamelyest eltérőek a két közösségben, de ma is ugyanolyan szerves alkotórészei a hagyományos cigány családok életének, mint száz évvel ezelőtt.

A sásdi tapasztalatokból készült tanulmány rávilágít arra is, hogy a hagyományok, tradíciók átörökítése mindkét itt bemutatott magyarországi cigány/roma közösség számára fontos, hiszen a gyerekek is járnak minden olyan közösségi eseményre, ahol átélik ezeket a szokásokat, és ezáltal magukévá is teszik azokat.

Érdekességként megjegyezzük, hogy a pécsi oláh cigányok⁴ voltak azok, akik a legkésőbb hagyták el a hagyományos cigány viseletet az országban, az 1980-as évek végén. Azonban nőknél a kendő viselése még mindig fontos – például templomban, főzés közben.

A romani (lovári) nyelv és a beás nyelv átörökítését is fontosnak tartják a családok, de azt tapasztalja az idősebb generáció – a 40-60 évesek –, hogy a fiatalok már nem mernek cigányul beszélni, „szégyellik magukat”, mert rosszabb a kiejtésük, helytelenül ragoznak, stb. Hi-

⁴ Lovári és kelderásh cigányok vegyes házasságából született leszármazottjai élnek Pécsset, akik önmagukat kolompár cigányoknak is hívják.

ába beszélnek hozzájuk a szülők, nagyszülők cigányul, annak ellenére, hogy mindent megértenek, magyarul válaszolnak.

A sásdi előadáson szóba került szokások/hagyományok elsősorban oláh cigány közösségekben jellemzőek, de a beszélgetés során egyértelművé vált, hogy vannak azonos/hasonló mozzanatok a beás cigányok életében is, hiszen a jelenlévő fiatalok a helyi beás közösséghez tartoznak, és megismertették velünk ezeket a jegyeket. Fontos ezt kiemelni, hiszen a két cigány csoport nyelvében, szokásaiban, viselkedésében eltér egymástól, de közösen felfedeztünk azonos hagyományokat is. Ezt tudatosítani kell a cigány fiatalokban is, hiszen mindmáig nagy az ellentét az oláh és beás közösségek között (tilos volt a két cigány csoport közötti házasság), pedig ha megtaláljuk a közös pontokat, könnyebb lenne az egymás felé közeledés is. Mindemellett a többségi társadalom tagjai sem tudnak arról, hogy a hazai cigányság nem egységes, és például a hagyományaikban fellelhető eltérések is jó bizonyítékot szolgáltatnak erre.

Irodalom

LAKATOS Szilvia (2011): Az oláh cigány közösségek hagyományai és nyelvük tanításának lehetőségei. In: Németh Szilvia: *HH-s gyerekek a közoktatásban*. RAABE Tanácsadó és Kiadó Kft., Budapest.

VEKERDY József (1989, szerk.): *Erdős Kamill cigánytanulmányai*. Békés Megyei Tanács, Békéscsaba.

Adatközlők az oláh cigány hagyományok gyűjtésében:

- Nikolics Aranka
- Kolompár Kálmán

Adatközlők a beás cigány hagyományok gyűjtésében:

- id. Csonka Imre
- ifj. Csonka Imre
- Balog Imre

2011. 04. 01.

*Lakatos Szilvia, Kokas Dóra, Kolompár Alexandra, Tóth Eszter,
Tóth Kitti Katalin: Az oláh és beás cigány közösségek szokásai, hagyományai*

GYÖRFFY MIKLÓS-KALOCSAINÉ SÁNTA HAJNALKA: OKTATÁS, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A TOVÁBBTANULÁSRA

Sásdon, 2011. február 25-én a „FONTOS PONT a Hegyhát ifjúsági életében!” című projekt részeként szemináriumi foglalkozást tartottunk felső tagozatosok, valamint középiskolások részére az oktatás témakörében, amely során hangsúlyoztuk a továbbtanulás fontosságát. Témaválasztásunkkal az alapvető szociológiai, nevelés-szociológiai, oktatás-gazdaságtani eredményekre alapozva arra próbáltunk rámutatni, hogy az oktatás továbbra is, illetőleg egyre inkább a vertikális mobilitás alapvető csatornája.

A 2011 februárjában tartott előadás alkalmával a továbbtanulás fontosságával foglalkoztunk. A szemináriumi foglalkozásról készített jelen tanulmány felépítése a februári szemináriumi foglalkozás tématervét követi; a tanulmány az előadáshoz készített óravázlat segítségével részletezi a témát. A kidolgozott feladatok nagyobb része kooperatív csoportmunkára épül, ezáltal is hatékonyabbá téve a rendelkezésre bocsátott idő kihasználását.

A kölcsönös bemutatkozást követően egy továbbtanulási TOTÓ kitöltésére és megbeszélésére került sor, mellyel a résztvevők továbbtanulással kapcsolatos ismereteire voltunk kíváncsiak. A kérdéseket olyan témákból tettük fel, mint felsőoktatási intézmények Magyarországon; felnőttoktatás; oktatási rendszer; populáris egyetemi képzés-

sek; jelentkezői létszámok (1. sz. melléklet). A TOTÓ kitöltése két irányba vitte tovább a foglalkozás menetét: egyfelől tájékozódhattunk arról, hogy milyen alapvető ismeretekkel rendelkeznek a foglalkozáson résztvevő fiatalok, illetve a későbbi csoportalkotást is megalapozta az eredmények függvényében. A totószerű, 13+1 kérdésből álló tesztet a válaszadók kb. 65%-ban oldották meg helyesen. A csoportalkotáshoz hajlított véleményvonalat használtunk, melyet a TOTÓ eredményeinek segítségével alkottunk. A csoportok kialakítása után következett a program további elemeinek tematikus kibontása.

- *Bemutakozás*
 - o *Kik vagyunk, honnan jöttünk, miről fogunk beszélni?*
- *TOTÓ, majd csoportalkotás*
 - o *Hajlított véleményvonal segítségével csoportokat hozunk létre a totó eredményei alapján*

Ezt követően egy filmrészletet vetítettünk, mely az amerikai állami oktatási rendszer sikertelenségéről szólt. A *Waiting for Superman* című díjnyertes dokumentumfilm rendezője a hanyatló amerikai oktatás rendszert vizsgálja a McKinsey&Comapany által készített nemzetközi felmérés alapján.⁵ A kutatás az OECD tagállamok közül huszonöt ország iskolarendszerét veszi górcső alá.

⁵ A kutatás 2006-2007-ben folyt. Rövid összefoglalója magyar nyelven:

http://www.physx.u-szeged.hu/modszertan/private/McKinsey_Magyar.pdf
(Letöltés ideje: 2011-02-20)

A filmrészlet megtekintése után Power Point-os bemutatóra került sor – olyan oktatási statisztikák kerültek kiemelésre, amelyek alátámasztják az iskolai végzettségek az elmúlt néhány évtizedben történő átértékelődését, az iskolai végzettségek és a munkaerő-piaci igények / munkanélküliség közötti összefüggések alapvetéseit. A filmrészlet bemutatása után az *Oktatás, különös tekintettel a továbbtanulásra* című prezentációban a magyarországi továbbtanulási tendenciákról esett szó.

- Filmrészlet, ami után bemutatjuk a diasort
 - o PPT - oktatási statisztikák bemutatása, iskolai végzettségek átértékelődése

Az oktatási statisztikák köréből kiemelkedő jelentőséget tulajdonítottunk azoknak, amelyek a munkaerő-piacra fókuszálnak. Az idősoros összehasonlítások köréből az 1970-es év és a 2000-es év összehasonlító elemzéséből kitűnt, hogy az iskolai végzettségek milyen irányba rendeződtek át a munkaerő-piaci igényeket figyelembe véve. A 8 osztállyal vagy a 8 osztály alatti végzettséggel való rendelkezés egyre kedvezőtlenebb munkaerő-piaci pozíciót eredményez (1. táblázat).

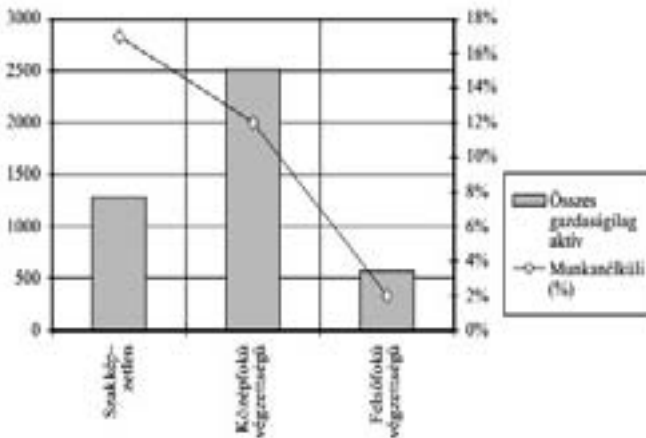
1. táblázat, A gazdaságilag aktívak iskolázottsága Magyarországon

	1970	2000
8 oszt. v. annál kevesebb	73,2%	25,4%
Szakm./szakisk.	7,8%	29,3%
Középiskola	13,9%	31,1%
Felsőfokú	5,2%	14,2%
Aktív keresők	100%	100%

Forrás: Polónyi, 2002, 227.

Az 1. ábra kifejezetten a munkanélküliség és az iskolázottság közötti kapcsolatot szemlélteti. Annak ellenére, hogy az oszlopdigrammok 1995-ös magyarországi adatokon alapulnak, az ábrából leolvasható összefüggés mind a mai napig hasonlóképpen alakul – ezáltal szemléletessé teszi azt az összefüggést, hogy minél magasabb az egyén iskolai végzettsége, annál kevésbé érinti a munkanélküliség. A iskolai végzettség két végpontjának összevetése tovább árnyalja a magasan iskolázott és az alacsonyan iskolázott rétegek közötti munkaerő-piaci esélyeket. Míg a diplomások munkanélküliségi rátája (2%) messze az átlagos munkanélküliségi ráta (12%) alatt volt 1995-ben, addig az alacsonyan iskolázottak körében felülreprezentáltak jelent meg (17%), azaz az átlagos munkanélküliségi rátát is jelentősen meghaladva.

1. ábra, A munkanélküliség és az iskolázottság összefüggése Magyarországon (1995)

Forrás: Polónyi, 2002, 228., 12. ábra

A rövid nemzetközi kitekintést az tette indokolttá, hogy a hallgatóság felismerje, az iskolai végzettség és foglalkoztatás/munkaerő-piaci helyzet egymásra vonatkozásában hasonló az összefüggés a Magyarországon megismertekéhez. A nemzetközi kitekintést két EU-s országra szűkítettük – Írországra és Ausztriára – a hasonló trendet érzékeltetve.

2. táblázat

Foglalkoztatási ráta iskolai végzettség szerint (2004) – OECD országok, 25-64 évesek

	Középfok alatt	Középfok	Felsőfok
Írország	57%	76%	86%
Ausztria	52%	74%	82%
Magyaro.	37%	71%	83%

Forrás: Education at a Glance, 2006, idézi: [Tudástár >> Jelentés a magyar közoktatásról >> Jelentés a magyar közoktatásról 2006 >> Függelék – táblázatok és egyebek](#), 1.11. táblázat

A filmrészlet és az oktatási statisztikák megtekintése, majd elemzése után alapvető nevelésszociológiai/szociológiai kulcsfogalmakkal ismerkedtek meg a résztvevők (2. sz. melléklet).

- Kulcsfogalmak felfedezése
 - o Társadalmi egyenlőtlenség, rétegződés, mobilitás, mobilitási csatorna
 - Mit jelenthet az adott fogalom? címmeditációs technikával
 - Fogalom + definíciópárosítás kerekasztal

A diasor segítségével bemutatásra kerültek az előadás kulcsfogalmai is, mint: (a) Társadalmi egyenlőtlenség (b) Rétegződés (c) Társadalmi mobilitás (d) Földrajzi mobilitás (e) Mobilitási csatorna. A fogalmakat (2. sz. melléklet) nyomtatott formában osztottuk ki a csoportoknak, akik címmeditációs technikával egyénileg összegyűjtötték gondolataikat a fogalmakkal kapcsolatban, majd egy szóforgóval megbeszélték azokat, valamint a fogalmakhoz tartozó definíciók is összerendezték.

Azáltal, hogy a diákok találkoztak a társadalmi egyenlőtlenség, társadalmi rétegződés, mobilitás fogalmaival; felfedezhették a fogalmak logikai láncolatát, egymáshoz való viszonyát. A társadalmi egyenlőtlenség fogalmával megismerkedve egy tágabban értelmezett egyenlőtlenség fogalommal találkoztak az érdeklődők, amely nem csupán a gazdasági, jövedelmi egyenlőtlenségekre fókuszál. A társadalmi egyenlőtlenségre úgy tekintettünk, mint „bármely erőforrás nem egyforma mértékű elosztás”-ára (Boudon és mtsai, 1999, 180.). A társadalmi egyenlőtlenségeken alapulva rétegzetté válnak a társadalmak. Azonban, mint ahogyan azt Sorokin is megállapította „az egyes rétegek közötti választófalakban létezniük kell olyan réseknek, lépcsőknek, lifteknek vagy csatornáknak

nak, amelyek lehetővé teszik az egyének számára a rétegek közötti felfelé vagy lefelé történő mozgást” (Sorokin, 1964, In: Róbert, szerk., 1998, 12.). Azaz, minden társadalomban léteznek mobilitási csatornák, amelyek segítségével az egyén vagy csoport rétegzettség szerinti helyzete megváltozhat – fölfelé vagy akár lefelé irányuló helyzetváltatással.

- Az én múltam, az én jövőm
 - o Játéklapok, eszközök kiosztása
 - Flipchart és A/4 (fehér, színes) lapok, filcek, olló, ragasztó (gyurma vagy cellux)
 - o Az életfák megrajzolása, az életút felvezetése álmásokkal:
 - a felnőttkor küszöbe: 18-22 év
 - érett felnőtt: 40-45 év
 - idősödő kor: 60-65 év
 - o Segítő kérdések a feladat kapcsán □ szóforgó:
 - Mik lehetnek az életének főbb állomásai?
 - Milyen lehet az élete, milyenek a mindennapjai?
 - Miről álmodhat, mit engedhet meg magának?
 - o A szóforgó után következik a körforgás feladat, mely a „3 megy, 1 marad” kooperatív struktúrának felel meg.
 - A feladatrészben a csoportok megismerik egymás életkörülményeit, melyet aztán csoportjukéval fognak összehasonlítani.
 - Segítség: Mesélj magadról!
 - o Az életfák sarjai. A játékrész lényege: feltárni az életek megváltozásának körülményeit.
 - Segítő kérdések:
 - Ki lehet lépni a szegénysorból?
 - Okozhat valami teljes elszegényedést?

- Ha ezek megtörténhetnek, hogyan?
- Életút, mely a „képtárlátogatás” kooperatív struktúrának felel meg.
 - a feladat lényege az addigi életút és a változtatási lehetőségek bemutatása

Ezen feladatok után ismét egy kis elmélet, a nevelésszociológia szempontjából nélkülözhetetlen teória: a Bourdieu által kiszélesített tőkefogalmak megismerése következett.

- Tőkefogalmak ismertetése

Alapvetésnek számít Bourdieu elméletében, hogy a tőke fogalma jóval szélesebb körű, összetettebb, mint ahogy az alapvetően a közgazdaságtanban szerepelt (*Angelusz*, 1999.). Azaz, Bourdieu a gazdasági tőke (pl. pénz, tulajdonjog) fogalma mellett kiemelte, bevezette a kulturális tőke (pl. iskolai végzettség, titulusok, festmény) és a társadalmi tőke (pl. nemesi címek, kapcsolatok) fogalmát. Ezek a tőkefajták egymásra átválthatók (konvertálhatók), bár a gazdasági tőke hangsúlya ebben a vonatkozásban kiemelkedő Bourdieu-nél.

A délután nagyobb részét lefedő komplex feladat *Az én múltam, az én jövőm* címet kapta. A gyakorlat célja a különböző szociális háttérrel rendelkező személyek életútjának bemutatása volt intuitív módon.

Az én múltam az én jövőm RÉSZLETEK

- A személyek nincsenek korhoz, politikai be rendezkedéshez kötve, ezáltal a résztvevők

saját ismereteik alapján helyezhetik el az adott szereplőt egy társadalmi struktúrán belül

- Az iskolai végzettségek a szociális háttér függvényében voltak adottak, azaz:
 - Aki 8 általános iskolai osztállyal vagy kevesebbel rendelkezett, annak lehetőségei erősen korlátozottak
 - Minél magasabb valakinek az iskolai végzettsége, annál több lehetőség érhető el számára
 - A munkaerő-piaci tendenciák miatt szükségessé vált átképzések is szerepet kaptak a feladatban. A sikeres átképzés lehetősége egy nyitott lehetőség volt: nem volt meghatározva, hogy mivé képzik át a szereplőt
- A szereplők társadalmi-családi háttére három, sztereotip csoportba soroltam:
 - Kati (12)
 - Szegény, falusi család gyermeke
 - Szociális bérlakásban él szülei, testvéreivel
 - Egy térben él az egész család
 - Mivel a faluban nincs iskola, így Kati bejárós
 - Gyuri (12)
 - Alsó-középosztálybeli család gyermeke
 - Lakótelepi lakásban él családjával

- Testvérével osztozik egy szobában
- Hiányos felszerelésű lakótelepi iskolába jár
- Pisti (12)
 - Felső-középosztálybeli vagy felsőosztálybeli család gyermeke
 - Kertvárosi családi házban él szüleivel
 - Saját szobája van
 - Jó hírű városi iskolába jár

Annak dacára, hogy a társadalmi rétegződés ennél színesebb, szükségesnek tartottuk, hogy a szereplők csoportjaival jól lehessen szemléltetni a markáns különbségeket. Természetesen a lehetőségek nemcsak a szociális háttér függvényében elérhetőek, de a származás is erősen determinálja azokat.

A szemináriumi foglalkozás – reményeink szerint – egy jelentékeny állomás volt a jelenlévő fiatalok továbbtanulásra vonatkozó szemléletének, viszonyának átgondolásában vagy éppen megerősítésében. Bízunk abban is, hogy – disszeminatív jelleggel – a szeminárium legfontosabb üzenete eljutott még a jelenlévő fiatalok kortársaihoz, családtagjaihoz: **a megfelelő szakma, a magasabb iskolai végzettség jobb életesélyeket és tartalmasabb életet ígér.**

Hivatkozások

BOUDON, Raymond és mtsai (szerk.) (1999): Szociológiai Lexikon. Corvina.

BOURDIEU, Pierre: Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In: Angelusz Róbert (szerk.) (1999): A társadalmi rétegződés komponensei. Új Mandátum Kiadó, Budapest, 156-177.

HALÁSZ Gábor-LANNERT Judit (szerk.) (2006): Jelentés a magyar közoktatásról. Országos Közoktatási Intézet Kiadó.

<http://www.ofi.hu/tudastar/fuggelek-tablazatok/1-oktatas-tarsadalmi>

(Letöltés ideje: 2011-02-20)

POLÓNYI István (2002): Az oktatás gazdaságtana. Osiris Kiadó, Budapest.

SOROKIN, Pitirim. A. (1964): A vertikális mobilitás csatornáit. In: Róbert Péter (szerk.) (1998): A társadalmi mobilitás. Hagyományos és új megközelítések. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.

Egyéb internetes források:

http://www.physx.u-szeged.hu/modszertan/_private/McKinsey_Magyar.pdf

(Letöltés ideje: 2011-02-20)

Mellékletek

1. sz. melléklet – TOTÓ a továbbtanulásról

Mit tudsz a továbbtanulásról? – TOTÓ

1. Hány városban található felsőoktatási intézmény a Dél-Dunántúlon (Somogy – Tolna – Baranya)?
 - a. 3
 - b. 4
 - c. 5
2. Hány év alatt lehet egyetemi szintű diplomát szerezni?
 - a. 3
 - b. 4
 - c. 5
3. Hány felsőoktatási intézmény található Magyarországon?
 - a. 19
 - b. 45
 - c. 70
4. Körülbelül hányan jelentkeztek felsőoktatási intézménybe a 2010 szeptemberében indult képzésekre?
 - a. 154000
 - b. 960000
 - c. 12000
5. Mely képzésekre jelentkeztek a legtöbben?
 - a. pedagógiai
 - b. gazdaságtudományi
 - c. jogi
6. Mit jelent a piacképes diploma kifejezés?

- a. borítóján a józsefvárosi piac képe található
 - b. könnyen megszerezhető végzettség
 - c. nagy rá a kereslet a munkaerőpiacon
7. Kell-e nyelvvizsga a diploma megszerzéséhez?
- a. nem, elég a magyar nyelv ismerete
 - b. igen, bármely diploma megszerzéséhez szükséges legalább egy nyelvvizsga
 - c. kizárólag az idegenforgalmi és nyelvtanári diplomához kell
8. Milyen szinteken lehet érettségi vizsgát tenni?
- a. általános vagy központi
 - b. alap vagy közép
 - c. közép vagy emelt
9. Lehet-e testnevelés tárgyból érettségi vizsgát tenni?
- a. kötelező, mert az egészség fontos
 - b. igen, választható
 - c. nem, nem lehet
10. Mit tehet az, aki felnőtt korban szeretne érettségi vizsgát tenni?
- a. semmit, az a vonat már elment
 - b. munka mellett esti képzésre iratkozik be
 - c. gyermekével együtt (akár egy osztályba) beül az iskolapadba
11. Milyen továbbtanulási lehetőségek vannak érettségi után?
- a. csak diploma
 - b. csak szakma
 - c. bármelyik
 - d. mindegyik

12. Van-e lehetőség külföldi egyetemen tanulni (EU)?
- nincs
 - csak ösztöndíjjal
 - igen, bármely EU tagállamban
13. Mit jelent a LLL (Lifelong Learning) kifejezés?
- életfogytig tartó tanulást
 - egész életen át tartó tanulást
 - meghatározott életkorig tartó tanulást
14. Hogyan nevezzük a mai magyarországi felsőoktatási rendszert?
- Bologna
 - Milánó
 - Genova

2. sz. melléklet - Szókérték

Egyenlőtlenség

Társadalmi rétegződés

Társadalmi mobilitás

Földrajzi mobilitás

Bármely erőforrás nem egyenlő mértékű elosztása.

Egy adott népességnek hierarchikusan egymás fölé, illetőleg alá rendelt osztályokba (csoportokba, rétegekbe) való besorolása.

Egyének társadalmi helyzetváltoztatása (a társadalmi osztályok, rétegek, csoportok közötti elmozdulás).

Egyének földrajzi helyzetváltoztatása (pl. költözés által).

2011. 02. 25.

VARGA ARANKA: AZ ESÉLYEGYENLŐSÉG ÉS AZ INKLÚZIÓ ÉRTELMEZÉSI KERETEI

Bevezető

Az esélyegyenlőséghez köthető szakmai diskurzus egyik problémája, hogy a kapcsolódó és napi szinten is használt fogalmak tartalma nem kellően tisztázott, így félreértésre ad lehetőséget. Ezt elkerülendő az esélyegyenlőség témakörének legfontosabb fogalmait vesszük sorra azzal a céllal, hogy kialakítsuk azt a „közös nyelvet”, mely segíti a későbbiekben a mélyebb összefüggések feltárását is.

Esélyegyenlőség – méltányosság

Elsőként – ahogyan a nemzetközi szakirodalomban is olvasható – különbséget kell tennünk az esélyegyenlőség (equality) és az egyenlő esélyek (equity) között. E szerint az **esélyegyenlőség** elsősorban az egyenlő hozzáférés azonos módon való biztosítását (más szóval az egyenlő bánásmódot) jelenti. Így lehet megelőzni, hogy embercsoportok kirekesztődjenek a különböző lehetőségekhez való hozzáféréstől. Az **egyenlő esélyek** biztosítása ezen is túlmutat. Azt mondja ki, hogy a valódi esélyegyenlőség létrejöttéhez szükséges olyan feltételek megteremtése, melyek nemcsak látszatra, hanem eszközökkel támogatottan teremtik meg a hozzáférést. Vagyis tenni kell azért, hogy mindenkinek valóban lehetősége legyen a felkínált javakból részesülni.

Az egyenlő esélyek fogalma helyett újabban a **méltányosság** (equity) került be – elsősorban a pedagógiai –

diskurzusba. A nemzetközi szakirodalom ebbe a fogalomba sorolja mindazokat a tevékenységeket, melyek valódi hozzáférést biztosítanak valamennyi társadalmi réteg számára (többek között az oktatásban is). (Radó 2007)

Fontos tudni, hogy az **esélyegyenlőség (equality)** elsősorban csak olyan strukturális kereteket jelent, amelyek mindenki számára fizikai hozzáférést biztosítanak - többek között - a közoktatás szolgáltatásaihoz is. Ez a hozzáférés – az európai országokhoz hasonlóan nálunk is - jogilag is szabályozott: ezt célozza az egyenlő bánásmódról szóló törvény. A közoktatás szempontjából ez azt jelenti, hogy azok a társadalmi mechanizmusok, melyek a hozzáférést korlátozzák, a lehető legkisebb mértékben érvényesüljenek. Elsősorban a látens szelekciós mechanizmusok és a direkt szegregáció az, amivel szemben lépéseket tehet az oktatáspolitikai, amely az **integrációt (együttnevelést)** támogatja. Az integráció esélyegyenlőségi szempontból azt jelenti, hogy a különböző személyeknek és csoportoknak lehetősége van másokkal közös térben és másokkal azonos módon és arányban hozzáférni információkhoz, tevékenységekhez, szolgáltatásokhoz eszközökhöz stb.

Az iskola a társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődésének legitim eszköze, mely a családok által birtokolt és az iskola által preferált tőkefajták (pénz és szimbolikus: kulturális, kapcsolati tőke) befektetésével történik (Bourdieu 1978). Vagyis a különböző társadalmi helyzetű családok iskolához való viszonya (habitusa), mint kulturális tőke határozza meg a pénz és a szimbolikus tőkék befektetésének mértékét. Amennyiben a család

érték- és normarendszerében erőteljes a hosszabb iskoláztatás igénye, akkor képes és hajlandó a folyamatos befektetésekre. Ez megjelenik már az iskolaválasztáskor, de végigkíséri az adott iskolafokot olyan módon, hogy a gyermek iskolai előmenetelét folyamatosan nyomon követi, és kiegészítő oktatási szolgáltatásokat vesz igénybe az iskolarendszeren belül és mellett. Amennyiben a család kulturális tőkéjében az iskoláztatás nem kiemelt szempont, ezek a beruházások elmaradhatnak. Ez azt jelentheti, hogy a család nem él az iskolaválasztás és oktatási szolgáltatások széles körével, és gyermekét elsősorban a munkaerőpiacra készíti fel. Bourdieu éppen arra hívja fel a figyelmet, hogy a demokratikus társadalmakban manifeszt módon megjelenik az iskoláztatáshoz való egyenlő hozzáférés (esélyegyenlőség), azonban látens módon a család kulturális tőkéje dönti el, hogy valaki tud-e ezzel a lehetőséggel élni. Az esélyegyenlőség az oktatási rendszerbe való belépés és előrehaladás lehetőségét jelenti, azonban a nagyobb kulturális tőkével induló családok egyre nagyobb előnyökre tesznek szert befektetéseik során. Ez azt eredményezi, hogy azok a gyermekek, akiknek családjá nem rendelkezik az iskola által preferált tőkékkel, vagy nem erre áldoznak tőkéjükből, fokozatosan kilépnek az oktatásból. A társadalmi közvélekedésben ez a mechanizmus úgy jelenik meg, hogy az iskoláztatás lehetősége mindenki előtt nyitott („esélyegyenlőség van”), de vannak olyan családok a hibásak, amelyek nem élnek ezzel. Vagyis az egyenlőtlenségi rendszer újratermelődésének mechanizmusa segíti a társadalmi pozíciók átörökítését, és egyben a felelőséget áthárítja arra a csoportra, amely nem tudja a mobilitás iskolán keresztüli csatornáit kihasználni.

A tőkefajtákhoz tartozik a **szociális tőke**, amely azon szociális erőforrásokat jelzi, melyek az egyének számára társadalmi közegükben, családjukban elérhetők (Coleman 1997). A gyermek környezetében lévő tőkefajták (gazdasági, kulturális, társadalmi) elérhetősége alapvetően attól függ, hogy a gyermek milyen mértékű kapcsolatot alakít ki a különböző tőkefajták birtokosaival. A szociális tőke, formáit tekintve különböző összefüggések mentén értelmezhető: így például a szülői szerepvállalás és a gyermek fejlődése közötti szoros kapcsolat, vagy a felnőttek által fontosnak tartott értékek és normák rendszere, melyet a gyerekek felé közvetítenek, illetve a gyermek szociális környezetének megbízhatósága, hitelessége.

A családi szocializáció és az iskola viszonyrendszerének egy másik megközelítését Adler a **bikulturális szocializáció** fogalmával írja le (Forray-Hegedüs 1999). A családi (elsődleges) és az intézményes (másodlagos) térben történő szocializáció párhuzamos hatásrendszere jelenik meg e fogalomban. Eszerint az iskolai eredményesség, majd a társadalmi integráció sikerességének kulcsa, hogy a két szocializációs tér (családi és intézményes) között mekkora az átfedés. Az azonosságok és különbségek mibenlétét a terek kulturális összetevőiben lehet fellelni. Ez esetben a kultúra magában foglalja az adott térre jellemző és állandónak tekinthető értékeket, normákat, szabályokat, mindezek objektívizálódott tárgyait, valamint az átörökítésük során használt nyelvi szocializációs formákat és a büntetési és jutalmazási rendszert. A bikulturális szocializáció folyamatának egyik része azt jelenti, hogy valamely kisebbségi csoport tagja beleszületik eredeti kultúrájába, és ennek jellemzőit nagyobb-

részt észrevétlenül sajátítja el. A folyamat másik oldala a közoktatásba (óvoda, iskola) lépéskor kezdődik, vagy azt megelőzően például már a tömegkommunikáció hatására indul el, amikor a többségi társadalom kultúrája is megjelenik szocializációs terepként a kisebbségi csoport tagja számára. E kettősség kapcsán a bikulturális szocializáció elmélete szerint vannak olyan családi szocializációk, melyek kulturális tartalma kis átfedést mutat az iskolára jellemző kultúrával. Ezt azonban, mint megoldandó helyzetet kezeli: célul tűzi ki a két tér átfedésének szélesítését. Az egyik fontos szereplő a mediátor, aki az iskolai kulturális térben otthonosan mozgó személy (például pedagógus), aki megismerve az eltérő kultúrájú primer szocializációs teret, képes abból elemeket áttemelni az iskola világába. A másik szereplő a translétor, aki az iskolától eltérő kultúrájú elsődleges szocializációs térből érkezve már sikereket ért el a másodlagos (intézményi) szocializációs térben, és közössége számára képes kulturális elemeket közvetíteni az intézményi térből. Természetesen ez a kétirányú folyamat nem képzelhető el konfliktusok nélkül, így a bikulturális szocializáció sikerességének záloga a folyamatos és nyílt kommunikáció, valamint az együttműködés.

A két elméleti megközelítés különbsége, hogy lát-e lehetőséget e helyzetben az iskolában deklarált és rejtetten működő funkciók ellentmondásainak feloldására. Bourdieu a mellett foglal állást, hogy az iskolarendszer a társadalmi egyenlőtlenség újratermelődésének eszköze, és a háttérben megjelenő (általa a tőkefajták működésével leírt) folyamatok ezt megváltoztathatatlaná teszik. Ezzel szemben a bikulturális szocializáció elméletének megalkotója és követői gyakorlati megoldásokat kínál-

nak az iskolai, intézményi rejtett mechanizmusok ellensúlyozására, melyek összességében a méltányosság fogalmkörébe sorolhatók.

Méltányosság - inklúzió

Az esélyegyenlőség teremtette fizikai hozzáférés - az integráció - önmagában csak a különböző társadalmi helyzetű, kulturális hovatartozású, illetve eltérő képességű tanulók közös térben történő nevelésének alapját, strukturális keretét teremti meg. Ahhoz, hogy az együttnevelés mindenki számára előnyökkel járjon, olyan beavatkozásokat is meg kell tenni, melyek a „rideg” integráció ellen hatnak. Ez esetben a fizikai együttlét mellett az egyenlő esélyek megvalósítása érdekében a valódi befogadó (inkluzív) környezet megteremtése a cél.

Az inklúzió fogalma a nemzetközi szakirodalomban is sokféle értelemben jelenik meg. Németországban az inklúzió fogalmának megjelenését az integrációból eredeztetik. Inklúzióról csak 2002 óta beszélnek az angolszász szakirodalomban, amikor megjelent Andreas Hinznek a témát meghatározó tanulmánya (Hinz, 2002) Az írás az integrációt tág fogalomként definiálja: ha valami jó, haladó vagy segítőkész – akkor az integratív is egyben. Az inklúzió ennél konkrétabb, vagyis az integráció optimalizált és bővített értelmezése. A szerző szerint a legfontosabb különbség, hogy az integráció csoportokba oszt, az inklúzió viszont heterogén csoportról beszél, ahol az együttlét, együtt érvényesülés kap hangsúlyt.

Ausztriában az inklúzió, mint az integráció gyakorlati megvalósításának minőségi eszköze jelenik meg. Az inklúzió fogalmának előterében nem emberek és csoportok egyesítése áll, hanem az individualitás általános elfogadása az egységben. Napjainkban az inklúzió egyre inkább az integráció fogalmát váltja fel. Az integráció jelentése ugyanis az a folyamat, mely során az addig kirekesztett személyeket vagy csoportokat be kell fogadni egy nagyobb szociális csoportba vagy a társadalomba. Ebben az értelemben az integrációnak az a szemlélete, hogy az embereknek két típusa van: a valamilyen „hiányossággal” rendelkező és az anélkül élő. A „hiányossággal élő” csoport befogadása az integráció. Az inklúzió ezzel szemben azt a felfogást osztja, hogy ez a két csoport nem létezik, hanem valamennyi ember különböző képességű és különböző lehetőségekkel rendelkezik. Az együttélés valójában kölcsönös befogadást jelent, amely az egyéneken megjelenő sokszínűségekre történő hatékony és eredményes reagálás.

A franciaországi szakirodalom az inklúziót egyszerre folyamatként és célként értelmezi, melyben a különbözőség vitathatatlan tény. Ez a különbözőség univerzális, kulturális vagy egy adott kontextus által meghatározott tényezőktől függ. Az inklúzió a változó társadalommal foglalkozik oly módon, hogy az miként alkalmazkodik a különbözőségekhez, és milyen módon harcol a diszkrimináció ellen. Megvalósításához kettős megközelítés szükséges: a kizáró korlátok felszámolása érdekében a társadalomra, illetve a kirekesztett egyénekre kell koncentrálni, hogy fejlesszük a képességeiket.

Olaszországban az inklúzió fogalma egyet jelent annak elősegítésével, hogy minden személy – függetlenül a

saját adottságaitól – egyenlő bánásmódban részesüljön, ne dolgozzon vagy éljen szegregált helyen, és legyen meg a szabad választási joga és részvételi lehetősége mindabban, ami őt megilleti. Társadalmi vonatkozását tekintve az inklúzió a különböző képességű személyek emberi jogainak védelméért való cselekvés. Ez a cselekvés azt jelenti, hogy az eltérő képességet úgy kezelik, mint a környezet és a személyek tulajdonságai közti szociális kapcsolatot. A törvényhozás és politika területén egyet jelent azzal, hogy a politikai közösség integrálja a különböző származású állampolgárokat, anélkül, hogy ezeknek a “különböző embereknek” asszimilálódniuk kellene egy feltételezett etno-kulturális egységbe.

Spanyolországban az inklúzió a különbözőség olyasfajta elfogadása és értékelése, amely hozzátartozik az alapvető emberi jogokhoz. Az inklúzió szempontjából a heterogenitás nem számít különleges jelenségnek. E szerint olyan folyamatról beszélhetünk, amely biztosítja, hogy minden embernek meglegyenek az anyagi és egyéb lehetőségei arra, hogy teljes mértékben részt vehessenek a gazdasági, szociális és politikai életben.

Egyes angolszász országokban (Nagy-Britannia, USA) az inklúzió fogalma széles körben elterjedt, számos intézmény, civil szervezet foglalkozik terjesztésével tanácsadás, konferencia és egyéni fejlesztés révén. Megfigyelésük szerint az inklúzió mindenkiről és mindenkinél szól. Közösséget képez és megtanít együttélni különböző emberekkel. Nem a másságot, az akadályozottságot próbálja megszüntetni, hanem feltárja az egyéni képességeket, és lehetőséget nyújt ezek kibontakoztatására és alkalmazására egy közösségben. A különbözőséget nem hátránynak, hanem lehetőségnek tekinti. Az

inklúzió alapvető feltétele az egészséges, boldog és sikeres életnek.

Az esélyegyenlőség és méltányosság szemléleti keretében forrásokra támaszkodva az inklúzió általános meghatározása az alábbi lehet (Varga, 2010). Az **inklúzió** – befogadás – olyan tudatosan működtetett társadalmi hatásrendszer, amely képes a kirekesztést, kirekesztődést meggátolni és a valódi (nemcsak fizikai értelemben vett) hozzáférést biztosítani. Az inklúzió a kultúráknak és közösségeknek azon nézetén alapul, hogy a befogadás soha be nem fejeződő folyamat, állandó munka egy ideálért, amikor a társadalomban tapasztalható kizárási kényszerek eltűnnek. Az inklúzió társadalmi érvényesítésének egyik legfontosabb terepe az oktatás. A befogadó társadalom alapvető forrása a közösség oktatásának, maga az oktatás pedig több mint az iskoláztatás – cselekvés a közösséggel, a közösségben, a közösségért.

Inklúzió - oktatás

Az inklúzió/exklúzió fogalom történeti alakulására szemléletes példát nyújt az a kötet, amely Birmingham oktatási rendszerének alakulását ismerteti. (Potts 2003) A városban széles körben elterjedt befogadó szemlélet elsőként az oktatásban jelent meg. Kezdetben a fogalom szűkörű értelmezése összekapcsolódott a fogyatékos gyerekekkel, mint célcsoporttal, vagyis a “speciális igényű tanulók oktatásával”. Ugyanekkor az exklúzió fogalma kizárólag olyan értelemben volt használatos, mint

fegyelmi szabályok megszegéséből adódó eltanácsolás az oktatási intézményből.

A birminghami fogalomhasználatban a kilencvenes évek közepétől az exklúzió jelentéstartalma bővült: a fogalom ettől kezdve “társadalmi kirekesztés”-ként használatos, így jóval átfogóbban fedti le az emberek részvételére vonatkozó társadalmi korlátozás területeit a szegénységtől a tizenévesek problémáira való reagálásig. Ennél is erőteljesebb átalakulás jellemzi az inklúzió fogalmát, mely elsősorban szemléletbeli váltásként jelenik meg. Az eddig használt fogalom, amely a tanulói identitás egyes vonásaival (például “csökkent képesség”, “etnikai hovatartozás”) azonosított, az inklúzió fogalmát negatív irányba szűkítette. Amikor az inklúzió összekapcsolódik egy-egy leértékelő címkével, például “speciális nevelési igényű”, „hátrányos helyzetű” vagy „roma”, „bevándorló”, akkor ez a kategorizálás ellentmondást jelenít meg, hiszen a befogadó oktatás magával vonja az osztályba sorolás feloldását is. Az inklúzió tehát a sokféleség minden aspektusának felismerését, méltányolását és felértékelését jelenti. Az egyenlőség azon a szemléleten alapul, hogy az egyén másokkal együttműködve vesz részt a tanulásban és a mindennapokban, ahol a többiek megismerik, elfogadják és értékelik olyannak, amilyen.

A befogadó oktatás értelmezéséhez – ahogy a birminghami kutatók tették - szükséges a **kultúra fogalmának oktatási szempontú tisztázása**. A kultúra olyan állandónak tekinthető életmóddal azonosítható, mely csoportokra osztja az embereket, generációk között öröklődik, és egyben hozzájárul az identitás meghatározásához. A kultúra közvetítője a nyelv, alapját jelentik az értékek, va-

lamint a hozzájuk kapcsolódó explicit és implicit szabályok. A **befogadó kultúra** arra a felismerésre ösztönöz, hogy a különböző életmódok és identitások létezhetnek egy időben és egy helyen, és hogy a közöttük létrejövő kommunikáció gazdagító. A befogadó oktatáshoz szorosan kapcsolódó fogalom a **közösség**, mint a családi kötelékeken túlmutató sajátos variációja az emberi kapcsolatoknak, és melynek hosszan tartó és közös érdeklődés az alapja.

A beolvasztás iskolai megtestesítője a tananyag és a tanítási mód, mely elvárja az uralkodó kultúrának való kizárólagos megfelelést. A birminghami kutatások szerint az eredményes részvétel és az inkluzív kultúrák fejlődése szempontjából szükséges a beolvasztó (asszimilatív) szemlélet átalakulása. Az átalakulás a multikulturális nevelés szemléletének jellemzőivel írható le (Banks 1997, Forray-Czachesz-Lesznyák 2001).

Összefoglalóan elmondható, hogy a fenti megközelítés elvezet az inkluzív pedagógia fogalmáig. Eszerint a valódi befogadás szemléletét és szándékát egyaránt korlátozhatja, ha csak az oktatásszervezés szintjén jelenik meg, de tartalmában beolvasztó (asszimilatív) szemléletű. A valódi hozzáférés tartalmi értelemben is megjelenik az **inkluzív pedagógia** során. Ez a pedagógiai folyamat a diákok közötti különbözőség felismerésével, értékelésével kezdődik, amikor a diákot önálló személyiségként jelenik meg a maga komplexitásában. Az egyéni jellemzők végtelen variációiból kialakuló egyediségre, valamint a folyamatosan változó személyes igényekre való reagálás jelenti az inkluzív pedagógia lényegét. Az így a kialakított új szemléletű iskola nemcsak oktatás-

szervezési formájában, hanem tartalmában is befogadóvá válik (Kalocsainé-Varga 2005).

Inkluzív pedagógia – nemzetközi kitekintés

Németországban az inkluzív pedagógia az emberi különbségek megbecsülésére és elfogadására helyezi a hangsúlyt. Az inkluzív pedagógia ugyan lassan terjedt el Németországban, de ezt a német oktatási rendszer alapvetően szelektív jellegével lehet magyarázni. Értelmezésükben az inkluzív pedagógia magától értetődőnek tartja a diákok különbözőségét, nem nehézségként tekint rá, hanem olyan tényként kezeli, mely csak gazdagíthat egy társadalmat. Az emberi különbségek számos módon nyilvánulhatnak meg (eltérő testi és szellemi adottságok, szociális, kulturális, nyelvi és etnikai háttér; szexuális érdeklődés, stb.). Az inkluzív pedagógia toleranciát kíván, egymás elfogadását és megbecsülését. Az integratív pedagógiával ellentétben nem bontja csoportokra a diákokat, nem kategorizál. A német inkluzív pedagógia legfontosabb építőeleme a szintézis: e megfogalmazás szerint ugyanis nem a „másnak” kell helyet teremteni az iskolákban, hanem a különböző jellegű iskolákat kell egyé szintetizálni. Az együtt tanulást és az egyéni tanulást kell mindenki számára megfelelő oktatás kereteibe vonni.

Ausztriában az inkluzív pedagógia olyan új terület, melynek fő elve a diverzitás (sokféleség) az oktatásban és nevelésben. Hívei abból indulnak ki, hogy a különbözőség a normális. A csoportot ugyanis sok különböző ember egysége alkotja, akik valamilyen szinten mind támogatásra szorulnak. Feladata, hogy az eddig különál-

ló pedagógiai tudományágakat és speciális didaktikákat összekösse az általános pedagógiai munkával és didaktikákkal. Ezzel új munkaterületek nyílnak meg, melyek azt a célt szolgálják, hogy megteremtsék azt az iskolai légkört, melyben mindenki jól érzi magát. Ausztriában az inkluzív pedagógiával kapcsolatban nagyon fontos az egyén, az egyéniség figyelembevétele az oktatás során, és az, hogy a pedagógusok megfelelő kompetenciákkal rendelkezzenek, ahhoz, hogy minden csoportot és minden egyes tanulót hatékonyan be tudjanak vonni az oktatás folyamatába.

Franciaországban az inkluzív iskola fogalma elsősorban azon az etikai elven nyugszik, hogy minden gyermeknek joga van normál iskolába járni. Ez az elv a különféle egyéni, szociális vagy kulturális tulajdonságokkal rendelkező diákokra vonatkozik. Az iskola légkörének kell olyannak kell lennie, hogy senkit ne bélyegezzen meg. A tantervnek és a pedagógiának figyelembe kell vennie a különbözőséget. Az integrációban a körülmények inkább a tanulókon múlnak, tőlük várják az iskolához való alkalmazkodást, egyéni segítséget általában a tananyagban való elakadáskor kapnak. Ezzel szemben az inklúzió elsősorban az iskolától várja az alkalmazkodást és a diákok különbözőségének figyelembevételét, vagyis a befogadási és az oktatási gyakorlatok fejlesztését, a tanulmányokban való akadályok kiküszöbölését.

Spanyolország oktatási rendszerében az inklúzió a kilencvenes években jelent meg. A kiindulópont az volt, hogy az oktatási rendszert úgy kell megreformálni, hogy az kielégítse minden diák igényét. Az inkluzív oktatás olyan oktatási nézőpont, mely a különbözőségeket értéknek tekinti, mely gazdagítja a tanítás és a tanulás folya-

matát. Egy közösségben mindenki együtt tanul, függetlenül szociális, kulturális hovatartozástól vagy fogyatékosságtól. Az inkluzív iskolákban minden diák olyan oktatásban részesül, amely alkalmazkodik az egyéni szükségletekhez, beleértve azon diákokat is, akik nem rendelkeznek speciális oktatási szükségletekkel. Az inkluzív pedagógiai nézőpont az intézményt helyezi a középpontba, számításba veszi a diák sajátosságait, az együttműködést próbálja megvalósítani, oktatói stratégiákat dolgoz ki, tantermi kereteken belül nyújt segítséget. Inkluzív iskola az, amely minden egyes tanulónak megadja a lehetőséget, hogy éljen a tanuláshoz való jogával, de nem úgy, hogy külön kidolgozott stratégiát hajt végre, hanem az oktatási folyamaton belül próbálja megteremteni ennek lehetőségét. A megvalósításnak több fontos pillére van. Az egyik, hogy az oktatók és a tanterv fel legyenek készülve az ezzel járó kihívásokra, illetve hogy az intézmény alkalmas legyen a kivitelezésre. Továbbá fontos szerepet játszik a siker elérésében a kommunikáció. A kommunikáció több irányú: tanár-diák, tanár-tanár, iskola-szülők között működik. Az iskola-szülő kommunikáció esetén fontos megjegyezni, hogy ez két szintű kell, legyen, a formális és informális kommunikáció egyaránt szükséges.

Az inkluzív oktatás Nagy-Britanniában az Egyesült Nemzetek által megfogalmazott rendelkezéssel indult el, ami biztosította mindenkinek a jogot, hogy ne szenvedjen semmilyen hátrányos megkülönböztetéstől, és lehetőséget teremtett a sajátos oktatást igénylő tanulók befogadására. Az inklúzió az oktatásban azt jelenti, hogy minden – valamilyen hátránnyal küzdő - gyereknek lehetősége van a többségi osztályban tanulni, ahol a pedagóg-

gusok és az iskola tanulói arra törekszenek, hogy eltöröljék az akadályokat a speciális oktatást igénylő tanulók előtt. Ez nagyban különbözik a korábbi elképzeléstől, mely az integráció nézőpontjától a tanulók hátrányára koncentrált, és arra törekedett, hogy beolvassza őket a többségi osztályba. Az inkluzív oktatás alapelve, hogy a tanulók saját képességeikhez mértén vesznek részt az oktatásban, és az iskola kötelessége, hogy így fogadjon el minden tanulót. Célja a szegregáció és a kirekesztés megszüntetése, hiszen mindenkinek egyenlő joga van a tanuláshoz képesség, nem, nyelv, jövedelem, fogyaték, szexualitás, bőrszín, vallás vagy etnikai hovatartozástól függetlenül. A folyamat része az oktatáspolitikai, a tanterv, az iskolai szokások és az iskolakultúra átalakítása, ami olyan légkört eredményez, ahol különböző képességű tanulók érdekei találkoznak.

A különböző kultúrák találkozása mentén, a roma/cigány gyerekek iskolai helyzetének leírására született az a hazai - inkluzív iskolai nevelést részletesen elemző – szakirodalom, mely paradigmaváltást javasol az eddigi iskolai stratégiákkal és gyakorlattal szemben (Réthyiné 2004., Varga 2006). Ez az új szemléleti megközelítés – merítve a nemzetközi tapasztalatokból - a roma diákokat nem címkézéssel (mássága, deficitjei megnevezésével) kategorizálja, hanem minden tanulót egyéni entitásként kezelve javasol pedagógiai ellátást a nevelési szükségletekre. Tartalmi jellemzői között hangsúlyosan jelenik meg a kirekesztés elleni küzdelem, a nyitott, befogadó légkör, az együttműködés valamennyi formája (tanár-tanár, diák-diák, diák-tanár, tanár-szülő viszonylatokban), a tevékenységorientált oktatási formák (illeszkedve a gyermekközpontú és alternatív pedagógiai gyakorlatokhoz),

az egyéni képzési terven alapuló és egyéni szükségletekhez igazodó differenciáló oktatás, a sokrétű értékelési módok alkalmazása és a hagyományos pedagógiai szerepek változása (tanár, diák, szülőszerep). Az inkluzív iskola folyamatosan fejlődő rendszer, amely állapotának minősége olyan kritériumok mentén írható le, mint a decentralizáció mértéke, a nyitott szervezeti formák alkalmazása, a tanítás-tanulás eszközszerének széles tárháza, az iskolavezetési és tanári professzionalizmus, a tanulói különbségek inkluzív szemléletű értelmezése, a minőségfejlesztés, valamint az iskola működtetésének jellegzetességei.

Összegzés

A hazai és a nemzetközi szakirodalom alapján egyértelműen elmondható, hogy az esélyegyenlőséghez köthető fogalmak (esélyegyenlőség, méltányosság, inklúzió, inkluzív nevelés) tartalma egyre inkább hasonlóságot mutat a különböző – vizsgált - országokban. Mindez köszönhető annak a felismerésnek, hogy az esélyegyenlőség mint alapvető emberi jog egy olyan deklarált cél, mely megvalósításához szükséges konkrét eszközszeret hozzárendelni. Az oktatásban ezt az eszközszeret inkluzív pedagógia néven foglaljuk össze. Így a szakmai-pedagógiai diskurzus során egyértelműen különválnak, hogy **“mit” akarunk elérni** (mindenki számára esélyegyenlőséget), illetve az, hogy **mindezt “hogyan” kívánjuk megvalósítani** (inkluzív pedagógiai eszközökkel).

Irodalom

BANKS, J. A. (1997): Multicultural Education: Characteristics and Goals. In J. A. Banks & C. A. M. Banks, (Eds.). Multicultural Education: Issues and Perspectives. Allyn and Bacon, Boston. 3-31.

BOURDIEU, P. (1978): A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése. Gondolat Kiadó, Budapest. 268-311.

COLEMAN, J. S. (1997): Család, iskola, szociális tőke. (Illés Péter ford.) In: Kozma Tamás (2004, szerk.): Oktatás és társadalom. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 152-156.

FORRAY R. Katalin – Cs. Czachesz Erzsébet – Lesznyák Márta (2001): Multikulturális társadalom – interkulturális nevelés. IN: Báthori Zoltán – Falus Iván (szerk.): Tanulmányok a neveléstudomány köréből. Osiris, Bp. 2001.

FORRAY R. Katalin - Hegedűs T. András (1999): Cigánygyerekek szocializációja. Aula, Bp. 28-33.

HINZ, Andreas (2002): Von der Integration zur Inklusion – terminologisches Spiel oder konzeptionelle Weiterentwicklung. Zeitschrift für Heilpädagogik 53. 354-361. o.

KALOCSAINÉ SÁNTA Hajnalka – Varga Aranka (2005): Az inklúzió mint társadalmi és oktatási idea. Educatio, tavasz 204-208.

POTTS, P. [ed.] (2003): *Inclusion in the City: A Study of Inclusive Education in an Urban Setting*. Routledge Falmer, London; New York. 190.

RADÓ Péter (2007): *Méltányosság az oktatásban*. OKM, Budapest. 112.

RÉTHY Endréné (2004): *Inkluzív pedagógia*. Nahalka István – Torgyik Judit (szerk.): *Megközelítések*. Eötvös Könyvkiadó, Bp. 2004. 231-245.

VARGA Aranka (2006), *Multikulturalizmus – inkluzív oktatási rendszer*. In: Forray R. Katalin (szerk): *Alapismeretek a romológia asszisztens képzéshez*, PTE BTK Romológia és Nevelésszociológia Tanszék

VARGA Aranka (2010): *Inkluzív társadalom és iskola*. In: Varga Aranka (szerk): *Esélyegyenlőség a felsőoktatásban 1*. PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék

2010. 10. 10.

„FONTOS PONT a Hegyhát ifjúsági életében!”

144

2011. 05. 06.

CSERTI CSAPÓ TIBOR: AZ ELŐÍTÉLETEK NÉHÁNY SZOCIOLÓGIAI ASPEKTUSA

**Szociológiai ismeretek – konzultáció –
2010. november 5.**

146

Az órán a szociológia tudományterületéről vettünk elő olyan témákat, amelyek a magyarországi cigányság aktuális társadalmi helyzetével kapcsolatosak. A beszélgetés vezérfonalát az előítéletek, sztereotípiák mindennapi megnyilvánulása adta, elsőként megvizsgáltuk, mik is ezek az előítéletek, miért veszélyesek és hogyan keletkeznek, majd beszélgettünk néhány olyan előítéletről, amelyek a nagytársadalom gondolkodásában gyökereznek, s amelyekkel nap-mint nap szembesülniük kell a cigány csoporthoz tartozóknak, végül néhány szociológiai jelenségen keresztül megvizsgáltuk, hogyan okozzák az előítéletek az érintett népcsoport elkülönülését, marginalizálódását, kirekesztődését, s hogyan hatnak a mindennapi életre. Az óra végén szót ejtettünk az előítéletek kezelésének és leküzdésének néhány lehetséges módjáról.

Sztereotípiá, előítélet, cigányok

A sztereotípiá, egy olyan „fejünkben lévő”, emberek, tárgyak és jelenségek valamely csoportjára vonatkozó, sematikus és leegyszerűsített „kép” (Lippmann, 1922), amely a világban való könnyebb eligazodásunkat szolgálja. A bennünket körülvevő világ számtalan jelenségét egyszerűen képtelenek lennénk befogadni, ha nem ren-

deznénk azokat kategóriákba. A kategóriákban való gondolkodás tehát szükségszerű velejárója észlelésünknek és a világban való tájékozódásunknak, ezért létezésünk és fennmaradásunk egyik alappillére. A dolgok és jelenségek kategóriákba való rendezése, sztereotipizálása szoros összefüggésben áll minden egyén saját kultúrájával, hiszen abba úgymond „beleszületünk”, nyelvünk, szokásaink, kulturális normarendszerünk elsajátításával készen kapjuk elődeinktől. A sztereotípa egy társadalmi (nagy) csoportról való *benyomás* vagy *elképzelés*, amit az emberek úgy alakítanak ki, hogy összekötik a jellemző tulajdonságokat és érzelmeket a csoporttal. Jellemzője e képnek, hogy

- Közmegegyezésen alapulnak
- Elfogult, gyakran felületes benyomások
- Szívósak, makacsak a változásokkal szemben
- Nem feltétlenül negatívak

Az előítélet fogalma szorosan kapcsolódik a sztereotípa fogalmához; a szakirodalom sok esetben nem is választja külön a kettőt. Az előítélet fogalmkörébe tulajdonképpen inkább beletartozik egyfajta érzelmi töltet, míg a sztereotípa mentes lehet az érzelmi színezettől.

- Egy társadalmi csoportnak és tagjainak pozitív vagy *negatív* értékelése
- Mélyen a társadalmi-történelmi folyamatokba ágyazottan alakul ki és működik
- Személyiségbeli és szocializációs tényezők által is meghatározott
- Közvetlen hatással van a viselkedésre, diszkriminációt idézve elő

A sztereotípiák és előítéletek továbbá olyan megállapítások, mentális klisék, amelyeket egy adott csoport egészére, tehát a csoport minden tagjára vonatkozóan, általánosítva alkalmazunk, figyelmen kívül hagyva az egyes csoporttagok sajátosságait, egyedi jellemvonásait. Ezen mentális klisék nagyfokú közmegegyezésen alapulnak, és időben tartósan fennmaradnak, mondhatni apáról fiúra adódnak át. Sztereotípiákat és előítéleteket nemcsak más csoportokra, etnikumokra vonatkozóan fogalmazhatunk meg, hanem saját csoportunkkal, nemzetünkkel kapcsolatban is élnek bennünk sztereotipikus képek vagy értéköltéletek, és ebből adódóan fontos szerepet játszanak identitástudatunkban.

Az órán tipikusan ilyen nemzetekkel kapcsolatos berögződött képeket idéztünk fel, s szedtük össze az egyes nemzetekhez a fejekben rögzülő kliséket, példaként pedig az internetről gyűjtött anyagokkal szemléltettük ezeket a sztereotípiákat:

„Olaszok

Az olaszok hangosak, alacsonyok és sokat szexelnek, rengeteg órán át. Folyton tésztát esznek, mindenkinek barna haja van és a szeme is olyan, öregkorukra megnő a hasuk. Az olasz pasik macsók, előszeretettel flörtölnek és néznek, mindenképpen jól öltözködnek. ...

isteni kávékat isznak. Családszeretőek, életük központja a családjuk, akikkel sok időt töltenek, és imádják a gyerekeket, még a férfiak is nekiállnak gügyögni az utcán. A nők katolikusok, a férfiak focisták, de mindkettőjükön egy csomó kereszt lóg.

Franciák

... borvirágos az orruk és ... nem nézik jó szemmel, ha valaki

nem beszél az ő nyelvükön. Nem hajlandóak angolul beszélni és csigát zabálnak. Náluk minden nagyon drága, és egyébként is folyton a drága kávéházakban ülnek a drága és tökéletes ruháikban.

Angolok

... semmi mást nem esznek, mint húst, krumplit és zöldborsót, és hogy egyáltalán nem tudnak főzni. Eleve rejtély, hogy hogyan maradnak életben. ...fehér a bőrük, vörös a hajuk, a nők pedig szét vannak esve. Vértelenek, ... kimértek, udvariasak, távolságtartóak, műmosolygók. Angol humoruk van, amit rajtuk kívül senki nem ért - talán ők se, sört isznak és focihuligánkodnak. Télen is szandált hordanak, mégsem fáznak fel.

Németek

A németek olyanok, mint a vonalzó. Mindent kicentiznek, élére állítanak, katonás fegyelemmel bírnak és még az otthonukban is patinás rend van. Meg sör folyik a csapból is. Sokan közülük az Alpokban élnek kis faházakban és kiválóan jódliznak. ... A világ összes strandján korán reggel ők foglalják el a legjobb napágyakat. Égnek és nem barnulnak. A zokni-szandál kombóról nem tudnak leszokni.

Skandinávok

Nagyon nagyra nőnek, főleg a lányok. ...tejszőkék és Ingridnek hívják őket. A Pasik Olafok, és mindegyiknek viking őse van. Gyakorlatilag annyi sört tudnak meginni amennyit csak akarnak, és télen mindenki Thaiföldre megy. +5 fok felett szerintük minden víz meleg. Szaunában élnek. Európába csak egy pólóban utaznak, az is elég nekik. Akiket nem Ingridnek vagy Olafnak hívnak, azok érthetetlen névvel rendelkeznek.

Amerikaiak

Buták, azt sem tudják, hogy az Európa nevű ország nem határos a Párizs nevű országgal, mindenhova autóval járnak, van drive-in patikájuk, de még drive-in templomuk is. Csupa olyan kaját esznek, amitől tíz évesen is szívrohamot lehet kapni, mindenki

túlsúlyos, aki meg nem, azt Hollywoodba viszik, és mutogatják a világnak. Ülnek az olajukon, tartalékolják, másokat meg leigáznak miatta és vígan pöfögnek tovább.

Kínaiak

Mindenhol ott vannak. Kicik. Olcók. Sárgák. Minden csak összá forint.

150

Japánok

... csak rizst, halat és olyan élő állatokat esznek, amik nyelvés közben bármikor megölhetnek. Agresszíven beszélnek egymással, rengetegen seppukut követtek el közülük, a többiek földrengésben hálnak meg. Olvashatatlanul írnak, minden nagyon drága, sokan vannak és icipici lakásokban élnek. Rengeteget dolgoznak, öltönyben alszanak a metrón, külföldön meg olyanok, mint egy óvodáscsoport. Ha nem lenne rajtuk hátizsák, orra buknának a rengeteg fényképezőgéptől és kamerától, ráadásul minden tetszik nekik, és mindent kibírnak.”⁶

Nos nyilvánvalóan nem ilyenek ezek a népek, mégis ilyen típusú közhelyeket hallunk róluk. A Magyarországon élő népcsoportokkal kapcsolatban is él a köztudatban számos előítélet, általánosítás, s ezekkel nap-mint nap magunk is szembesülünk. A legáltalánosabb, leggyakoribb és talán a legtöbb konfliktushelyzetet okozó előítéletek a magyarországi cigány embereket sújtják.

Bár a magyarországi jogi szabályozás tilt mindenfajta hátrányos megkülönböztetést, amely az állampolgárok közt nem, vallás, etnikai hovatartozás stb. alapján tesz különbséget, kétségtelen, hogy a sztereotípiák és diszk-

⁶ http://www.gyakorikerdesek.hu/kultura-es-kozosseg_egyeb-kerdesek_1010751-milyen-sztereotipiakat-ismertek-kulonbozo-nepekrol (2011. 11.18.) (A kevésbé nyomdaképes részeket kipontoztuk.)

riminatív attitűdök – akár nyíltan kimondva, akár burkolt formában – ott vannak a társadalom hétköznapjaiban, a közgondolkodásban, sőt gyakran a média is hasonló megnyilvánulásokat közvetít.

Ezek a beállítódások azonban nagyban nehezítik az előítélet által érintett csoporthoz tartozó emberek mindennapi életét. Gondoljunk csak a leggyakrabban emlegetett diszkriminációs helyzetekre a munkahelykeresés sikertelenségeire, amikor valaki cigánysága miatt nem nyeri el a megpályázott állást. Ha egy cigány és egy nem cigány jelentkezik ugyanarra a munkára, akkor soha nem a romát választják, vagy a munkaerő-felvételt hirdető cégnél éppen betelik minden üresedés, amikor a cigány munkaerő jelentkezik – szokták mondani az érintettek. Mindannyian hallottunk már hasonló esetekről.

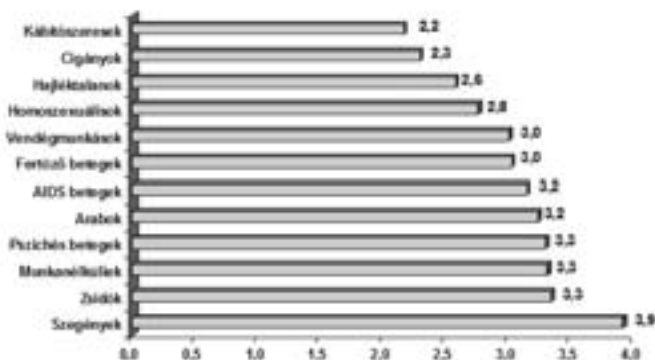
„Nehéz meghatározni azonban a hátrányos megkülönböztetés eseteit, mert elképzelhető, hogy nem mindig diszkrimináció az, amit elszenvedői így értékelnek: lehet, hogy nem etnikai, hanem egyéb ok van a jelentkező cigány álláskereső elutasítása mögött, lehetséges, hogy tényleg beteltek az üres helyek, amire ő jelentkezett. Ám két-három ilyen tapasztalat átélése vagy hallomásból való megismerése joggal ébreszti az egyénben azt a gyanút, hogy nem véletlenek sorozatának szenvedő alanya, hanem törvényszerűség van a különböző munkaadók hasonló viselkedésében. Miután ez a gyanú fölébredt, akkor már könnyen táplálkozhat a vélt vagy valóságos diszkrimináció eseteivel. Azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a roma/cigány emberek számára legalább annyira ismert a cigányellenesség létezése, mint a társa-

dalom egyéb csoportjai számára, s elszenvedői érthető módon érzékenyebbek ennek különböző formáira, mint a kívülállók.” (Forray R. K. 2000)

Az is előfordulhat, hogy pont a korábban átélt vélt, vagy valós diszkriminációs szituációk hatására a későbbiekben néhányan akkor is „farkast kiáltanak”, ha úgy érzik, egy adott szituációban nem a kívánt mértékben tudnak előre haladni, s ekkor a valós okok keresése helyett hátrányos megkülönböztetést emlegetnek, s mondjuk kisebbségi voltuknak tulajdonítják a sérelem elszenvedését. A kisebbségi hovatartozásnak ez a néha nem minden helyzetben indokolt előtérbe tolása is értelemszerűen a „nagy társadalom” ellenérzését szüli.

A számos kutatás eredményei közül vizsgáljunk meg egyet, amely a társadalomban a cigány emberekkel szembeni hozzáállást szemlélteti, egy 2006. májusában, orvostanhallgatók körében végzett adatgyűjtést. Különböző társadalmi csoportokkal szembeni rokonszenv-ellenszenv értékeket kérdezték meg az orvostanhallgatóktól, s a vizsgálat eredményeiből láthatjuk, hogy tulajdonképpen csak a kábítószer használók kaptak rosszabb megítélést a cigányoknál. Ha pedig ilyen rossz a véleménye az átlagembernek, akkor annak következményei lesznek, az az élet minden területén, minden érintkezés, ügyintézés során az iskolai élettől a majdani munkavállalásig érezteti a hatását.

1. ábra: Rokonszenv skálák átlagai⁷
(1=ellenszenv, 5=rokszenv)

Előítéletek és demográfia

Az egyik közismert kép, amely a cigányokkal kapcsolatban a többségi társadalom fejében él, hogy sokan vannak, gyorsan szaporodnak, sok gyereket vállalnak és ennek hű, de milyen következményei lesznek az ország jövőjére. De i igaz ezekből a közhelyekből?

Kutatási eredményekre lesz szükségünk, hogy azok adatainak segítségével vizsgáljuk meg az állítás igaz, vagy hamis voltát.

Mindenekelőtt tudnunk kell, hogy egy-egy népcsoport demográfiai folyamatainak alakulása nem véletlenszerű

⁷ www.behsci.sote.hu/eloadasok/szociologia/aok5_09.ppt (2011. 11. 17)

események sora, az, hogy az emberek jellemzően mikor házasodnak, mikor és hány gyermeket vállalnak, s ennek következtében hogyan változik a népesség, jellemző szakaszokkal írható le. A népesedési mutatók - a születések száma, a halálozások mutatói, a természetes szaporodás, várható élettartam, átlagos gyermekszám, korszerkezet jellegzetességei - nem véletlenszerűen változnak az idők folyamán, hanem az összefügg a társadalom, a gazdaság fejlettségével. Ezt a tényt már régóta ismerjük és egy modell – a demográfiai átmenet modellje – segítségével írták le a demográfusok a jellemző tendenciákat.

Meg kell tehát ismerkednünk a demográfia szakterületének ezen fontos elméleti alapjával, s azzal, milyen törvényszerűségek jellemzik a társadalmak demográfiai viselkedését a történelem folyamán.

Az adatok alapján jellemző szakaszokra bontható a népesség alakulása, s e szakaszok a társadalmi-gazdasági fejlettség bizonyos szintjein szabályosan követik egymást, minden szakasz a népesedési mutatók jellemző alakulásával írható és határolható le. Természetesen ahogy a fejlődés sem egyidejűleg következett be minden országban, társadalomban, hanem a Föld egyes területein, s Európán belül is időben elcsúszva alakul, úgy a demográfiai átmenet modelljének szakaszai is más-más korszakokhoz köthetők különböző országokban, különböző népeknél, vagy népcsoportoknál, illetve az egyes országok lakossága a modell más-más szakaszainak jellegzetességeit mutatja az adatok tükrében.

A demográfiai átmenet elmélete szerint a népesség fejlődésének négy egymást követő fázisa van.

1. Az első fázisban a halálozási és a születési arányszám egyaránt igen magas. A két mutató egymás mellett halad

az időben, ezért a népesség növekedése nem jelentős, lassan növekszik a népesség, esetleg stagnál annak száma. Ebben a szakaszban a halálozások magas száma és aránya annak köszönhető, hogy fejletlen a gazdaság, rossz a mezőgazdaság, s ezzel együtt az élelmiszerellátás hatékonysága, rosszak az életkörülmények, fejletlen az egészségügyi ellátórendszer és az orvostudomány. Rövid születéskor várható élettartam, magas csecsemőhalálozás, illetve a későbbi életkorokban is magas halálozási ráta határozza meg e korszakot. Ilyen körülmények között a népesség lélekszámának szinten tartását a magas születési arányszám biztosítja, a sokgyermekes családmodell a követendő norma. Jellemzően Európa országai ebben a fázisban az ipari forradalom korszakáig voltak, s a népesedési folyamatokban a változást az iparosodás, a gazdaság fejlődése és ezzel együtt a társadalmi rend átalakulása, a modernizáció hozta el.

2. A második fázisban a halálozási mutatók fokozatosan javulni kezdenek, a termékenység ekkor még változatlanul magas marad. A halálozási mutatók javulása az ipari forradalom után felgyorsuló gazdasági fejlődésnek köszönhető. Ipari tömegtermelés biztosítja a népesség élet-színvonalának javulását, a mezőgazdasági termelés korszerűsödése az élelmiszerhiány, az éhínségek megszűnését, az orvosi technológiák fejlődése, védőoltások megjelenése a várható élettartam kitolódását és a halálozási mutatók csökkenését okozzák. A születések száma azonban továbbra is magas marad, mert a gyermekvállalási szokásokat nem annyira a kemény gazdasági, vagy egészségügyi mutatók, sokkal inkább a társadalom érték-és normarendszere határozza meg. A halálozási és a születési mutatók eltávolodása miatt kinyíló demográfiai

olló következtében a népesség szaporodásának üteme felgyorsul, demográfiai forradalom, ún. népességrobbanás következik be.

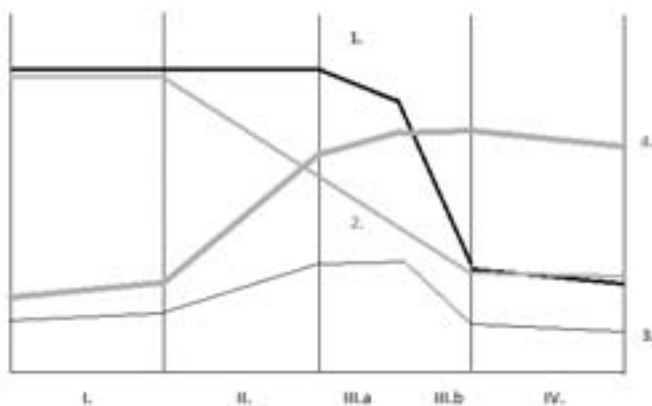
3. A modell harmadik szakaszának kezdetén a halálozási arányszám további csökkenését figyelhetjük meg, ebben a fázisban azonban már a születési mutatók is csökkenésnek indulnak. A népesség növekedése továbbra is gyors, bár lassan csökken annak üteme. A termékenység csökkenése mögött a kutatók okokként a modern társadalmi-gazdasági fejlődést, az iparosodást, az urbanizációt, a tradicionális gondolkodásmód néhány nemzedék alatti átalakulását, az életszínvonal emelkedését, az iskolázottsági mutatók javulását sorakoztatják fel. A modernizálódó világban ugyanis lassan változnak az alapvető értékek, a normák, amelyek az emberek mindennapi döntéseit szabályozzák, átalakul lassan a közgondolkodás a demográfiai viselkedésről is, változnak a férfi és női szerepek. Összességében azt mondhatjuk, a sokgyerekes, egykeresős családmódellet átvált egy többkeresős és kevés gyerekes módelletre. Ehhez azonban hosszabb idő kell, nem alakul át a közgondolkodás egyik napról, egyik évről a másikra, de még egyik nemzedékről a másikra sem, hiszen az alapvető értékeket a családok átörökítik a következő generációra.

A harmadik szakasz későbbi fázisában azonban ezek a változások még markánsabban és erősebben megmutatkoznak. A halálozási mutató javulása előbb csak lelassul, majd megáll. Öregsziik ugyanis a népesség, mert kitolódik a várható élettartam, amikor pedig egyre többen lesznek a társadalomban az idősek, akkor dacára bármilyen fejlődésnek, az orvostudomány csodáinak, vagy bármilyen fejlett egészségügyi ellátórendszernek, egyre

többen lesznek, akik életkori okok miatt növelni fogják a halálozási utatót. A születési arányszám tovább csökken, így a két mutató közötti rés beszűkül, a demográfiai olló csukódik, ezért a népesség növekedési üteme lelassul.

5. A modell utolsó fázisát a halálozási arányszám és a születési arányszám alacsony szinten történő stabilizálódása jellemzi, a népesség növekedése megáll, sőt egyes országokban, ahol a halálozási mutatók a születési mutatók fölé kerülnek, még a népesség csökkenése is bekövetkezik. Ez jellemzően a posztindusztriális társadalmak népesedésének tendenciája. Ebben a fázisban van hazánk is.

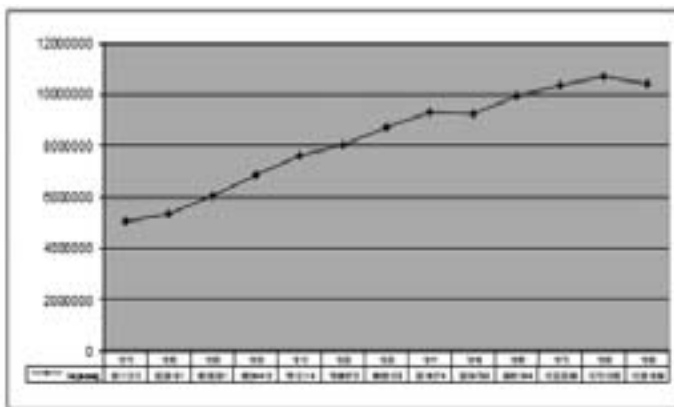
2. ábra: A demográfiai átmenet modellje (1. születési arányszám, 2. halálozási arányszám, 3. természetes szaporodás, 4. a népesség lélekszáma)

A továbbiakban közös ábraelemzéssel értelmeztük a hazai demográfiai folyamatokat, s vetettük azokat össze a cigányság népesedési sajátosságaival.

A magyar népesedési folyamatokra is értelmezhető a fenti modell. Hazánk demográfiai tendenciái azt mutatják, hogy a magyar népesség a XIX. század közepéig az első szakaszban volt, az ekkor kibontakozó iparosodáshoz és társadalmi fejlődéshez köthető, hogy elkezdődött a lakosság számának gyorsabb emelkedése. A XX. század közepétől egyre meghatározóbb trend lett aztán a születések számának gyorsuló csökkenése, egyértelműen a 3. szakaszban volt már a magyar népesség, míg a XX. század vége már a fogyó népesség és ezzel az utolsó fázis jellemzőit hordozza.

3. ábra: Magyarország népességének változása a népszámlálások alapján (KSH)

Kérdés, hogy a magyarországi cigányság népesedési folyamatai illeszthetők-e a fent vázolt összefüggésrendszerbe? Feltételezésünk, hogy igen, hiszen e népcsoport

demográfiai viselkedését is az általános társadalmi-gazdasági tényezők befolyásolják. Nehezebb azonban a hipotézis bizonyítása. Ugyanis a magyar népesség esetében hosszú időre visszanyúlóan rendszeres adatgyűjtésekre támaszkodhatunk az elemzésnél, s ezek az adatok általában ugyanolyan módszerekkel készültek, emiatt egymással összehasonlíthatók az eredmények és felrajzolhatók a tendenciák, a változások. Kellően nagy mintán készültek a vizsgálatok, amennyiben a népszámlálásokra gondolunk, akkor a teljes népességet vizsgálták.

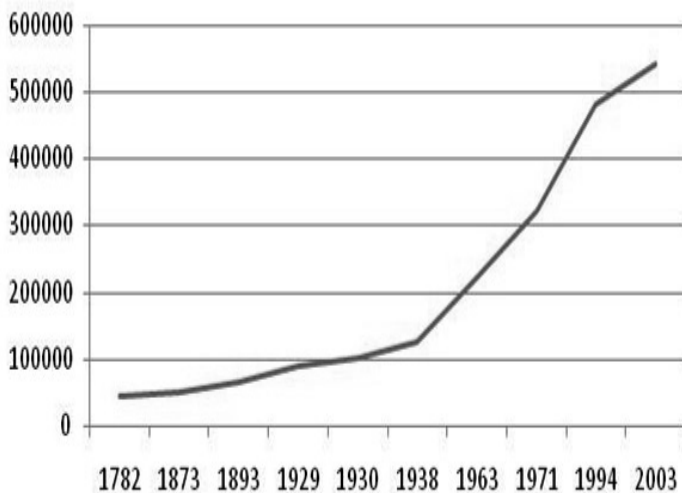
Ezenközben nincsenek rendszeres és folyamatos megbízható statisztikáink a különféle társadalmi mutatókról a cigány népesség esetében. Különösen a korábbi századok felmérései terhesek a módszertani hibáktól, a becslésekből származó tévedési lehetőségektől, de a XX. század során nyert adatfelvételek sem mentesek ezektől. Gyakran nem tudományos vizsgálatok folytak, hanem becslésekkel határozták meg a lélekszámukat. A kis számú tudományos kutatás sem tudta azonos módon és korrektül meghatározni, kiket is akarnak vizsgálni. Kik is azok a cigányok? A különféle definíciós kísérletekből nem születhetnek összehasonlítható eredmények. A népszámlálások során az önbevallás módszerét alkalmazzák, a Kemény István-féle iskola kutatásaiban a külső környezet ítélete alapján történt a cigányok összeírása, a KSH 1993-as vizsgálatában cigány életvitel alapján sorolta be a cigányokat⁸, miközben a XVIII-XIX századból származó összeírási adatok még kevésbé érzékeny módon egyszerűen a származás, a név, vagy kinézet alapján határozták meg a csoportot. Ezen módszertani eltérések

⁸ A cigányság helyzete, életkörülményei. Központi Statisztikai Hivatal, 1994

miatt meglehetősen szeszélyesen ugrándozó adatokat kapnánk a vizsgált népcsoport lélekszámára vonatkozóan, ha az adatokat időben egymás után rendeznénk, ezek nem tükrözik a valós folyamatokat. S be kell vallani azt is, az adatközlések gyakran csak igen kis mintán elvégzett vizsgálatokra vonatkoznak, ezek pedig nem feltétlenül mutatják meg a teljes cigányság jellemzőit.

Nem lehetünk azonban ennyire kényesek, muszáj lesz a fent ismertetett fenntartásokkal elfogadnunk az ilyen-olyan adatközlések eredményeit. Így egy feltételezett népesedési görbét tudunk rajzolni a magyarországi cigányságról.

4. ábra: Magyarország cigány népességének változása a becslések alapján

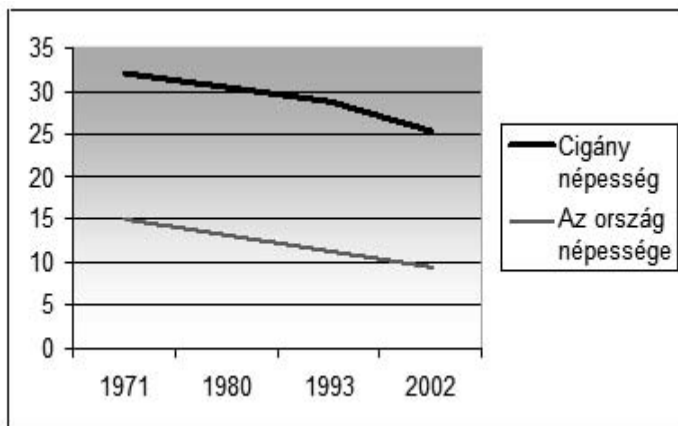

Olyan diagramot kapunk így, amely illeszkedik a korábban megismert modell görbéinek jellegzetes futásirányához. A görbe első szakasza egészen a második világháború végéig a demográfiai átmenet modelljének első szakaszát idézi fel lassan növekvő népességszámával. A második világháború után a folyamatok arra utalnak, hogy egy lassan csillapodó demográfiai forradalom zajlott le a hazai cigányságon belül. Azzal indokolják ezt a változást, hogy a korábbi diszkrimináció a szocialista berendezkedésre áttérő Magyarországon megszűnt, de legalábbis jelentősen mérséklődött. Az életkörülmények is egyértelműen javultak, hiszen a pártállamban az 1960-as évektől elkezdődtek a telepfelszámolások, s ha el nem is tűnt ez a korabeli alacsony életszínvonalat és rossz életkörülményeket jelentő településforma, de emberek százazreit költöztették a falvak és városok belső területeire, a telepekről. Ott jobb minőségű, egészségesebb lakásviszonyok közé kerültek és közelebb a többségi társadalom ellátó-rendszereihez az egészségügyhöz, az oktatáshoz, a munkaerőpiachoz... Az '50-es évek nehézipari fejlesztései ráadásul tömegével kínálták a szakképzetlen, iskolázatlan munkaerő számára a fizikai munkaköröket, így a megélhetés is biztosabbá vált, az életszínvonal valamelyest emelkedett. Ezzel összhangban a többségi társadalomhoz képest megkésve, de mégiscsak lassan modernizálódó cigányságban is elkezdődtek a népesedési változások, haladva ezáltal előre a fent ismertetett modellben. A mai államterület cigány lakosságának lélekszáma az elmúlt évszázadban több mint hétszeresére nőtt, s ez egyértelműen a második világháborút követő évtizedek rendkívül magas születési arányával és egyre csökkenő csecsemőhalandóságával magyarázható. (Ko-

csis K.-Kovács. 1999:13-20) Ez talán az a korszak, amely a demográfiai átmenet 2. szakaszának felel meg a magas születési arányokkal, a javuló halandósági mutatóval és a népesség gyors növekedésével.

Kemény István és kutatócsoportja 1971-ben, majd 1993-ban és 2003-ban újra szociológiai vizsgálatokat végzett a magyarországi cigányság körében. Az 1971-es adataik szerint az ezer lakosra jutó születési arányszám a cigányoknál 32 ‰, az össznépeességben 15‰. (Ennyi születés jut ezer emberre egy év során.) E mutató folyamatosan csökkent az ország egészét tekintve 1993-ban már csak 11,3‰. Közben még mindig 28,7‰ a cigány népességben. (Kemény-Janky-Lengyel, 2004) Némileg csökkenő tendenciát jelez tehát a cigányság mutatója (durván 20 év alatt 3,3‰-nyit). 2002-ben a hivatkozott kutatás 25,3‰-es születési arányszámot rögzített a cigány népességben (tehát tovább csökkent a mutató, most szűk 10 esztendő alatt -3,4‰ a változás). Ebben a periódusban az adat az ország népességére nézve 1,8‰-kel csökkent, a 2002. évi mutató ugyanis 9,5‰ volt a KSH adatai alapján. Az ország népességében tehát a tendencia tartós, tulajdonképpen változatlan intenzitással folytatódott a születési arányszám csökkenése. A cigányság esetében a változás ütemét az időszakok hosszához arányosítva azonban azt jelzi, hogy ebben a mintában a folyamat felgyorsult. Úgy tűnik, ez a népcsoport is csúszik a demográfiai modell 3. szakaszába, ahol elkezdődik a születések számának apadása.

5. ábra: A születési arányszám változásának tendenciái Magyarországon, illetve a hazai cigány népességben (Forrás: Kemény – Janky – Lengyel, 2004.)

Más vizsgálatok is alátámasztják ezt a változást. Neményi Mária pl. cigány nők körében végzett kutatást, s ebben a cigányság gyermekvállalási szokásainak lassú változását támasztja alá. Egy nemzedék alatt átlagosan mintegy felére csökkent a családonkénti átlagos gyermekszám a vizsgált családokban. (Neményi M. 1999)

Így talán elfogadhatjuk, hogy a demográfiai modell igaz lehet a cigányság esetében is. Lehetséges, hogy itt, a XX. század vége felé ragadhatjuk meg azokat a tendenciákat, amelyek a cigányság demográfiai viselkedésének átalakulását jelzik, utalva talán arra, hogy bár a magyar társadalomhoz képest jelentős késéssel, de e népcsoport is halad előre a demográfiai átmenet modelljében, s immár a 3. fázisban tart. Zajlanak ugyanis azok a cigány társadalmat is átszervező és normaváltásra ösztönző folyamatok, amelyeket többek között a szocialista évtizedekben a

munkaerőpiacra-történő bekapcsolódás, a telepfelszámolásokkal elinduló városodás és életkörülmények javulása, ezzel együtt a tradicionális értékek lassú oldódása, az ekkor elinduló, de majd csak a rendszerváltás után erősödő iskolai előrelépés hordoznak magukban. Feltételezhetően a későbbiekben a változások a modell szakaszai mentén haladva előre az egyre erősebben csökkenő születést, s a kiscsaládos modell cigány közgondolkodásban való elterjedését is jelenti majd.

Ez pedig azt jelenti, hogy nem igaz a fejezet elején leírt sztereotípiá. A másfajta demográfiai viselkedés nem e népcsoport etnikus sajátossága, vagy genetikusan öröklődő stratégiája. Egyszerűen úgy viselkednek, mint minden népcsoport, csak a modernizáció, a polgárosodás, a normaváltás, egyszerűen a demográfiai változás korábbi szakaszában vannak. Akkor pedig nem kell elhinnünk a riogató jövőképeket az ország etnikai arányainak a szélsőséges átalakulásáról. S jobb lenne, ha a közvélemény sem hinne e véleményeknek, s nem használnák ezt a politikai élet bizonyos szereplői akár a legfelsőbb szinteken sem.

Előítéletek, cigányok, szegregáció

Az előzőekben megvizsgált előítélet után nézzük meg, hogyan nyilvánul meg a negatív kép miatt bekövetkező hátrányos megkülönböztetés a területi elhelyezkedésben, a letelepedés jellegzetességeiben. Közismert, hogy a társadalom különböző csoportjai nem egyenletesen oszlanak el a térben, nem vegyes, homogén módon laknak sem az ország területén belül, sem egy-egy településen belül. Kialakulnak az idők folyamán olyan területek,

körzetek, ahol a társadalom hierarchiájának csúcsán lévő rétegek csoportosulnak, más helyeken inkább a középosztály tagjai koncentrálnak, ismét más területek a szegényebbeknek, a hierarchia alsóbb szintjein lévő csoportoknak lesznek a gyűjtőhelyei, lakóhelyei. De mi irányítja az egyes helyekre a különböző társadalmi csoportokat? Nem más, mint a tér eltérő adottságai. A fejekben az egyes helyekről élő kép, a presztízs, a különböző országrészek, települések, vagy éppen városrészek más-más adottságai, az azok által nyújtott életfeltételek, életminőség, szolgáltatási és infrastrukturális színvonal eltérései, melyek kívánatos és frekventált helyeket, illetve alacsony presztízsű, kevésbé vonzó körzeteket jelölnek ki. Az előbbieket csak a gazdagoknak megfizethetők, onnan a szegényebb rétegek kiszorultak és kénytelenek beérni kevésbé frekventált, de olcsóbb területekkel. Más részről működik a hasonló a hasonlót keresi elv is, miszerint az azonos társadalmi csoportba tartozók ismerik leginkább egymás problémáit, helyzetét, értékeit, választásait, mindennapi döntéseit, viselkedési mintáit, ezért szívesebben lakunk hozzájuk hasonló emberek közelében.

Szegregációnak a településszociológia azt a jelenséget nevezi, amelynek során a különféle társadalmi rétegek lakóhelye térbenileg elkülönül. Az adott terület, település, vagy városrész, amelyben egy sajátos népcsoport koncentrálnak, területileg és szociológiailag is fokozatosan elhatárolódik a településhálózat, illetve a város többi részétől. A társadalmi távolság ily módon térbeli távolsággá is válik. (Kulcsár K. 1981.)

Magyarországon az elkülönülő lakóhelyválasztás - köszönhetően a cigány és nem cigány népcsoport közötti társadalmi távolságnak, az előítéletek, támadások miatti befelé forduló, zárt közösségeknek - mindig is jellemző volt a cigány népesség körében. Hajdanán is inkább a többségi társadalom szemétől távolabb fekvő erdőszéli cigánytelepeken laktak, de ezek felszámolása után is zárt tömbökben telepedtek le, egyrészt mert így adtak nekik lakásokat (egykori cselédházakban, elhagyott majorsági épületekben, katonai barakkokban, vagy a városok lelakott és elöregedett belvárosi utcáiban), vagy egy többen jelöltek ki a falu szélén építési területeket. (Csalog zsolt, 1997) Másrészt a későbbiekben spontán lezajló migráció és szegregáció is kialakított homogén etnikai tömböket a slumosodó belvárosi kerületekben, vagy éppen egy-egy lassan elöregedő és kiürülő aprófaluban.

Képek segítségével idéztük fel e jellemző elkülönülési formákat:

CIGÁNYTELEP

„CS” LAKÁSOK

GETTÓSODÓ BELVÁROSON

APRÓFALVAK

GETTÓSODÓ LAKÓTELEPEK

BELVÁROSI BÉRLAKÁSOK

A szegregáció jelenségei, az azzal járó társadalmi feszültségek leginkább az ipari forradalom és az azt követő

urbanizáció, a nagyvárosok és nagyvárosi jelenségek kialakulása után váltak nyilvánvalóvá. A városok fejlődése, s azzal párhuzamosan az iparosodás, s a vele együtt járó óriási munkaerő-szükséglet valósággal szétfeszítette a korábbi településrendszer, e társadalmi élet és az emberi kapcsolatok hagyományos mintáit. Fellazult a falusiak korábbi helyhezkötttsége és tömegesen vándoroltak a munkalehetőséget kínáló városokba. A városi környezet azonban a hagyományos életformák válságát vonta maga után. A falusi közösségekre jellemző szoros családi, szomszédsági kötelékek felbomlottak, háttérbe szorultak, deviáns viselkedési formák megjelenése – bűnözés, prostitúció, alkoholizmus, öngyilkosság –, a szegénység, a nyomornegyedek megjelenése vonták magukra a társadalomkutatók figyelmét.

A város társadalmi jelenségeinek empirikus vizsgálata Angliában, majd az Egyesült Államokban kezdődött meg, ahol elsőként jelentek meg a fent említett konfliktusok.

A városszociológia kialakulásában döntő jelentőségű volt az ún. chicagói iskola.

Chicago rohamosan fejlődő nagyvárossá vált a két világháború közötti időszakban, és a gyors városnövekedéssel együtt megjelentek a súlyos nagyvárosi problémák. Ezen negatív jelenségek felismerése ösztönözte a chicagói szociológusokat, hogy megpróbálják a bajok okait megtalálni és az orvoslásuk lehetőségeit kimunkálni. Park, Burgess és McKenzie mutatott rá 1925-ben, hogy a város térbeli szerveződésében törvényszerűségek mutathatók ki, ahol a tér szerkezete, fizikai struktúrája, az élet tárgyi feltételei meghatározó erővel bírnak. E felfogást humán-

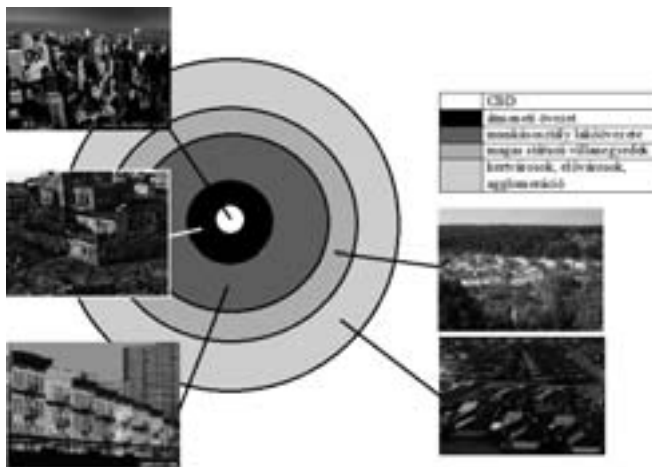
ökológiának nevezték el, hiszen a biológia egyik ágának, az élőlények és környezetük viszonyát vizsgáló ökológiának az analógiájára épült, annak szemléletét és kategóriáit alkalmazták az emberi társadalomra. (Farkas P. 1999.)

Megállapították, hogy a városok belső térbeli szerkezete differenciált és bizonyos általános szabályszerűségeket mutat, mely különbség elsősorban a városi élet funkcióinak (lakóhely, munkahely, üzleti élet...) térbeli elkülönüléséből adódik. Megszülettek a klasszikus városmodellek, így a koncentrikus zónák modellje (Burgess).

E szerint a városok központjában csoportosulnak az igazgatás, üzleti élet és a szórakozás funkciói, itt a legintenzívebb a térkihasználás (központi munkahelyöv). Szinte a modern nagyvárosok születésével egyidős az a jelenség, hogy belső negyedeik a tercier szektor, a szolgáltatások gyűjtőpontjaivá válnak. (Cséfalvay, 1994) A centrumban elhatárolható egy kiugróan magas telekárakkal jellemezhető terület, a központi üzleti negyed, CBD (central business district). Jellemzője a kiugróan magas nappali népesség. Innen kifelé haladva a telekára fokozatosan csökkennek. A belvárost az ún. átmeneti övezet veszi körül, Ez korábban viszonylag jó lakásokat magában foglaló bérházak területe volt, ám fokozatosan leromlott és hatalmas, de napjainkra már általában rossz állapotban lévő bérházaiban a vidékről felvándorolt munkások, valamint csavargók és bűnöző elemek élnek, ezért itt összpontosulnak a társadalmi problémák is. (A leromlás folyamata törvényszerű: az üzleti negyed közelében fekvő bérházakat nem érdemes restaurálni, hiszen az üzleti negyed terjeszkedése e telkek árának jelentős

értéknövekedésével kecségtet, a lakóházak értéke viszont csökken, hiszen azok valószínűleg szanálásra, lebontásra kerülnek. Az így leromló bérházakból elköltözik a magasabb jövedelmű népesség, s helyükre, a rohamosan értéktelenedő, s ezért könnyebben megszerezhető lakásokba a máshonnan kiszoruló csoportok költöznek. A leromlott városrészeket nevezzük angol szóval slum-nak.) A következő övezet az ipari munkások otthona, majd ezt követik a gazdag társadalmi rétegek villanegyedei, végül a város szélén az elővárosok és kertvárosok találhatóak. Fényképek segítségével idéztük fel az amerikai nagyvárosok filmekből jól ismert körzeteinek jellegzetességeit, s egy-egy képpel a hazai élményeket is ide kapcsoltuk.

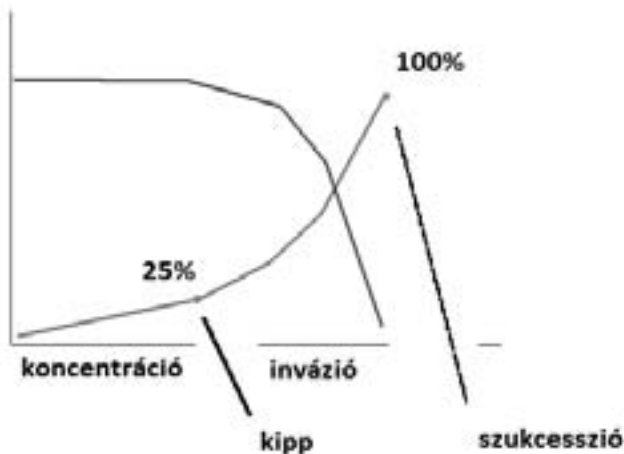
6. ábra: A koncentrikus zónák modellje Burgess, E.W. alapján

A szegregációt általában megelőzi és kíséri a városrész lakosságának kicserélődése, viszonylag ritka eset, hogy egy újonnan felépült (általában exkluzív) negyedbe csak

bizonyos társadalmi csoport tagjai költözzenek be. Előbb csak szórványosan figyelhető meg egy adott társadalmi csoport megjelenése a városrészben, az ott élő eredeti népesség tolerancia küszöbét még nem éri el az alacsonyabb presztízsű népcsoport jelenléte – ez az ún. koncentráció fázisa. Majd egyre nagyobb hullámokban költözik be az új csoport. Ezzel párhuzamosan lassan indul a korábbi lakosság elköltözése, ez a lakáspiacon az ingatlanok árának csökkenését indukálja, a beáramló népesség aránya lassan eléri az eredeti lakosság „tolerancia küszöbét”, majd a folyamat felgyorsulva rohamos kimenekülésre kerül sor. Meghatározható egy törési pont, amikor a két eltérő népességcsoport arányában hirtelen fordulat áll be. Ezt Kipp-pontnak nevezi a szakirodalom. Innentől lép át a folyamat az invázió szakaszába, amelyet az egyre gyorsabb kiköltözés, az eredeti népesség rohamos elmenekülése jellemez a lakókörnyezet átalakulása, a szolgáltatások minőségének romlása, az épületállomány romlása, a munkáltatók, intézmények elvándorlása miatt, ugyanakkor a zuhanó ingatlanárak következtében egyre gyorsabb a másik csoport beáramlása. A folyamat a szukcesszió fázisában éri el tetőfokát, amikor lezajlott a teljes lakosság kicserélődés.

7. ábra: A szegregáció szakaszai

A jelenséget amerikai nagyvárosok színesbőrű lakosságának megjelenése esetén vizsgálták, de a folyamat általánosítható más országok más etnikai, nemzetiségi csoportjainak vagy társadalmi rétegeinek térbeli mozgásfolyamataira is. Kezdetben a színesbőrű lakosság aránya eléri az 5%-ot, ennek hatására csökkenni kezd a lakások piaci ára a városnegyedben, Az őslakos fehér bőrű, középosztálybeli lakosság még tolerálja, ha a színesbőrűek aránya 5-25% között mozog, amikor azonban a beköltözők aránya eléri ezt a töréspontot, a korábbi lakosság pánikszzerű menekülésbe kezd, eladják lakásaikat, s azok értékcsökkenése felgyorsítja a szegényebb fekete népcsoport beköltözését is. (Cséfalvai, 1994)

A szegregálódott városrészen belül kialakulhat egy sajátosan zárt, szubkultúrával leírható társadalom, amit get-

tónak nevezünk. A gettó kialakulása egy öngerjesztő pozitív visszacsatolási folyamat eredményeként értelmezhető. Az ördögi kör a társadalmi csoport (általában faji-etnikai dimenziókban értelmezhető) munkaerőpiaci hátrányos megkülönböztetésével indul. A csoport tagjai alacsony szakképzettségűek, ezért rosszul fizetettek, magasabb köztük a munkanélküliek aránya. A második állomás, amikor az adott városrészben található munkahelyek száma csökkenni kezd, az ipari és üzleti létesítmények elhagyják a területet, ezt csak fokozza a középosztály meginduló elköltözése, meghatározóvá válnak a szegényebb társadalmi rétegek. Harmadik lépcsőben a vizsgált etnikai csoport tagjai hátrányt szenvednek a lakáspiacon, nincs módjuk elköltözni alacsony jövedelmük miatt. Megindul a slumképződés. A negyedik állomáson a csoport hátrányba kerül a közszolgáltatások terén is, hiszen a leromlott városrészben rohamosan csökkennek az ingatlanárak, ezzel párhuzamosan az önkormányzati bevételek is. Kevesebb forrás jut a közszolgáltatások szinten tartására, pl. elköltöznek a jobb iskolák. Az ötödik állomáson az építészeti környezet leértékelődését követően a deviancia, vandalizmus, kriminalitás is megjelenik. A teljes elszigetelődés a hatodik fázisban - mintegy védekezésül megszüli a belső összetartozást erősítő sajátos érték és normarendszerrel rendelkező szubkultúráját. (Cséfalvai, 1994) Ez a gettó-jelenség néha a külső környezet számára érthetetlen és kezelhetetlen viselkedésekben, megnyilvánulásokban ölthet testet. Ezen a ponton beszélgettünk például az „Olaszliszka jelenségről”.

Összegzés

Végül szót ejtettünk arról, mit tehet az egyén, vagy a csoport, hogy mérsékelje a külső környezet szemében vele szemben élő előítéleteket és azok következményeit? Az elhangzottak sorából csak egy, de talán a legfontosabb következtetés az alábbi táblázat adatai segítségével fogalmazódott meg:

8. ábra: A regisztrált munkanélküliségi ráta alakulása a magyarországi roma és nem roma népesség körében iskolai végzettség szerint (% , 1993 december)⁹

	Nem romák	Romák
Iskolai végzettség szerint		
1-7 osztályt végzettek	23,1	59,0
8 osztályt végzettek	17,5	48,7
Szaktanácsképzőt végzettek	15,6	40,2
Középiskolát végzettek	9,9	27,9
Felsőfokú végzettség	2,9	nincs adat

⁹ forrás: Magyar Tudomány 1997 június

Jól látszik az adatokból, amikor a cigány, illetve a nem cigány munkavállalók munkanélküliségi rátáját hasonlítjuk össze, hogy a cigány csoportba tartozó munkavállaló sokkal hátrányosabb helyzetben van a munkaerőpiacon. Minden egyes sorában a táblázatnak magasabb értékeket találunk. Köszönhető ez valószínűleg annak, hogy a cigány munkavállalók jellemzően alacsonyabban képzetek, képesítésük nem felel meg a mai munkaerőpiac elvárásainak. Biztosan benne van az is, hogy a nők a több gyerek miatt hosszabb ideig távol vannak a munka világtól, e hosszabb távollét után nehezebb a visszailleszkedés. Okozza az is, hogy a cigányok közül többen laknak vidéki településeken, arányaiban jóval többen hátrányos helyzetű térségekben, ellehetlenülő aprófalvakban ahol nagyon távol van a munkalehetőség, s a szociális helyzet, a közlekedési adottságok még nehezítik az oda való eljutást. Sorolhatnánk még az érveket és valószínűleg mind igaz is. De bizonyára hozzájárul a kirekesztődéshez a munkaadók előítéletessége is, amely miatt – s ezt azért kutatások igazolták – nem szívesen foglalkoztatnak cigány származású munkavállalót.

Ha a táblázat sorait nézzük, ez egyértelműen kiderül. Az azonos iskolai végzettségű csoportban is sokkal rosszabb a cigány emberek foglalkoztatottsága – csak mert cigány származásúak. És így lenne ez akkor is, ha az azonos gazdasági helyzetben lévő régiók munkanélküliségi adatait vetnénk össze, a hasonló adottságú települések mutatóit néznénk meg.

Ha viszont a táblázat oszlopait elemezzük, s azt vizsgáljuk, hogyan hat az iskolai végzettség növekedése a munkaerő-piaci helyzetre, egyértelmű az összefüggés: A

magasabb szintű tudás, képzettség jobb pozíciót eredményez, akkor is, ha történetesen cigány származású a munkavállaló. Ezért emeltük ki az előadás végén az iskolázottság szerepét, a tanulás fontosságát, mert minden bizonnyal ez nem csak a munkaerőpiacon való eredményességet növeli, de csökkenti a nagy társadalom előítéletességét is, növeli a befogadóképességet, s csökkenti a szegregációs hatásokat.

Irodalom

CSALOG Zsolt 1997: Cigánykérdés Magyarországon 1980 előtt. in: Periférián - Roma szociológiai tanulmányok. (szerk: Vajda Imre), Ariadne Kulturális Alapítvány, pp.194-224.

CSÉFALVAY Zoltán: A modern társadalomföldrajz kézikönyve. IKVA Könyvkiadó, Budapest, 1994.

ERŐS Ferenc 1997: Előítélet és etnicitás – a cigányellenesség dimenziói a mai magyar társadalomban. in: A legnagyobb kisebbség – Tanulmányok a cigányokról. Magyar Tudomány 1997. 6. sz. pp.712-723.

FARKAS Péter 1999: Település- és környezetszociológia. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Budapest

FORRAY R. Katalin 2000a: Pályakezdő cigány fiatalok munkavállalási lehetőségei. in: A pályakezdő cigány

fiatalok munkaerő-piaci esélyei és a munkanélkülieket segítő non-profit szervezetek szerepe az esélyek növelésében a Dél-Dunántúlon. PTE BTK Romológia Szeminárium, Pécs, pp.70-99.

HAVAS Gábor 1999b: A kistelepülések és a romák. in: A cigányok Magyarországon. Magyarország az ezredfordulón - Stratégiai kutatások a Magyar Tudományos Akadémián. MTA Budapest, pp. 163-204.

KEMÉNY István-JANKY Béla-LENGYEL Gabriella (2004): A magyarországi cigányság 1971-2003. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet

KOCSIS Károly - KOVÁCS Zoltán (1999): A cigány népesség társadalomföldrajza. in: A cigányok Magyarországon. Magyarország az ezredfordulón - Stratégiai kutatások a Magyar Tudományos Akadémián. MTA Budapest

KULCSÁR Kálmán 1981: Szociológia. Kossuth Könyvkiadó, Budapest

NEMÉNYI Mária (1999): Biológia vagy kultúra? Termékenységgel kapcsolatos szerepviselkedések a roma nők körében. in: A cigányok Magyarországon. Magyarország az ezredfordulón - Stratégiai kutatások a Magyar Tudományos Akadémián. MTA Budapest,

PARK , Robert E. – BURGESS, Ernest W.: The city. University of Chicago Press, Heritage of Sociology Series, 1967.

„FONTOS PONT a Hegyhát ifjúsági életében!”

SZÉKELYI Mária-ÖRKÉNY Antal-CSEPELI György: Romakép a magyar társadalomban. Szociológiai Szemle 2001/3. 19-46.

178

2010. 11. 05.

Fényképek

Nyitóünnepség – 2010. 04. 22.

2010. 04. 27.

„FONTOS PONT a Hegyhát ifjúsági életében!”

182

Kistérségi gyereknap - 2010. 05. 29.

Multikulti Fesztivál - 2010. 06. 18.

Szent István nap - 2010. 08. 20.

„FONTOS PONT a Hegyhát ifjúsági életében!”

184

Világvallások – 2010. 10. 09.

„FONTOS PONT a Hegyhát ifjúsági életében!”

186

Könyvbemutató – 2010. 11. 26.

„FONTOS PONT a Hegyhát ifjúsági életében!”

188

Rendhagyó énekóra – 2011. 01. 20.

Zöld-Híd – 2011. 02. 11.

Félidejű konferencia, 2011. 03. 18.

„FONTOS PONT a Hegyhát ifjúsági életében!”

Rendhagyó énekóra - 2011. 03. 25.

190

Egészségnap – Tormás – 2011. 04. 30.

„FONTOS PONT a Hegyhát ifjúsági életében!”

192

Média klub - 2011. 05. 14.

Gyermeknap – Gerényes - 2011. 05. 28.

„FONTOS PONT a Hegyhát ifjúsági életében!”

194

Ifjúsági találkozó – Alsómocsolád - 2011. 06. 16.

„FONTOS PONT a Hegyhát ifjúsági életében!”

196

Nem hivatalos infópont megnyitó - 2011. 06. 25.

„FONTOS PONT a Hegyhát ifjúsági életében!”

Napközis tábor – 2011.06.27-06.31.

198

„FONTOS PONT a Hegyhát ifjúsági életében!”

200

Balatoni tábor – 2011. július

„FONTOS PONT a Hegyhát ifjúsági életében!”

202

Rendhagyó énekóra - 2011. 09. 16.

A Zene világnapja – 2011. 10. 01.

„FONTOS PONT a Hegyhát ifjúsági életében!”

Személyiségfejlesztő foglalkozás - 2011. 10. 07.

204

Pszichodráma – 2011. 10. 15.

„FONTOS PONT a Hegyhát ifjúsági életében!”

206

Tolerancia klub - 2011. 10. 21.

„FONTOS PONT a Hegyhát ifjúsági életében!”

Adventi játszóház – 2011

208

Infopont

Advent – 2011.

